

Allemaal onzin

Simon Carmiggelt

bron

Simon Carmiggelt, *Allemaal onzin*. ABC-boeken, Amsterdam 1968 (10de druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/carm002alle03_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Voor David, Klaartje en Simontje, om mee te spelen.

Twintig jaar later

Dit opschrift doet denken aan een schouwburgprogramma van een ouderwetse draak. Het bedrijf na de pauze droeg meestal de titel ‘Eindelijk weergevonden of Twintig jaar later’. Eindelijk weergevonden heb ik dit boek niet, want het heeft, sinds zijn geboorte, gestadig achter mij aan gelopen. Maar er zijn wel twintig jaar verstreken sinds ik het schreef en, bij stukjes en beetjes, publiceerde in ‘Het Parool’, ‘Vrij Nederland’, en ‘De kleine krant’ van ‘De Groene’. Er staan zelfs enkele verhaaltjes in die ik vóór de oorlog schreef.

De eerste druk van ‘Allemaal onzin’ verscheen in 1947. Nu ik de proeven van deze achtste druk doorlees, word ik geconfronteerd met iemand op de, mij nu aanvallig jong voorkomende leeftijd van 32 jaar. De in deze bundel voorkomende kinderen zijn al lang opgeschoten tot mensen, die zélf kinderen hebben. De Tweede Wereldoorlog is nog maar net voorbij in dit boek en ik realiseer mij dat het stuk over het weerzien van Parijs, vlak na de bevrijding, alleen verteerbaar is voor mensen van mijn generatie. Bovendien besef ik bij het lezen, dat hier een andere, meer onbekommerde man aan het woord is dan hij die thans onder dezelfde naam de pen voert. Toch heb ik weinig in de bundel gewijzigd. Ik schrapte een paar kleine stukjes en veranderde zo hier en daar een woord, dat ik te veelvuldig gebruikte, omdat ik er toen blijkbaar aan verslingerd was. In ‘Allemaal onzin’ spreekt dus mijn ik van toen. Ik hoop dat hij, als hij via dit boek bij u op bezoek komt, zich niet al te erg misdraagt.

S. Carmiggelt, augustus 1966.

Om te beginnen

Punaises

Wat doe je als je mauve punaises nodig hebt. Je gaat eens vragen. De zesde winkelier, die zorgelijk van 'neen' had geschud, begon over een ongelukkig mannetje in een wagentje, dat ze wel eens in zijn garenen bandcollectie had en de zevende wist, op welke drukke hoek die bereden neringdoener veelal zat.

Toen ik er 's middags, na gedane taak, heen liep, zag ik hem, in zijn kar - een stille goeierd, vol torntjes en stoppels. Van de mauve punaises wilde hij wel horen - welzeker, hij had ze, maar thuis, omdat hij nu het voorjaarsgoed bij zich droeg. En hij wees illustratief op een bak vol paarse kammen.

'Loop even mee,' sprak hij monter. 'Ik breek toch op.' En vijf minuten later duwde ik hem West in, vertrouwelijk, of hij een onder 'n paard gekomen oom van me was. Het bleek nog een heel eind, maar ten slotte stonden wij bij zijn huisje, dat naar voren hing als een beschonkene.

De man rees opeens zwierig uit het wagentje en liet, toen hij op de stoep stond, zijn knieschijven knakken door om zich heen te schoppen: 'Ik ben altijd stijf van het zitten,' zei hij vergoelijkend.

Omdat ik de kar geduwd had, voelde ik me een beetje geflest, maar hij ging me vrolijk voor en begon op de trap al om consumpties te roepen. In het zonnige woonvertrek vol pluche en krantenhangers, kwam ik tegenover zijn goedgemutst dribbelvrouwte te staan, dat bekende Mien te heten en meteen de thee haalde.

De man ging zich proesterig staan wassen in een kom

en verklaarde, toen hij even later de handdoekpunt zonder genade in zijn oorschelp dreef, dat hij mij schatte een bouwkundige te zijn, een veronderstelling, die ik zo coifferend vond, dat ik het dementi binnenhield en vaag uit het raam keek, als iemand, die wel eens een huisje zet.

Bij de thee bracht hij de beloofde punaises ter tafel, maar toen ik net met een doosje wilde vertrekken, kwam een bleke jongen van elf jaar binnen en drukte mij warm de hand.

‘Dit is mijn Hugo,’ riep de man, die een stemmig, zwart jasje aangeschoten had, ‘speel eens wat voor meneer op de fluit, jongen.’

Daar de knaap het instrument onmiddellijk uit een proper kastje haalde, ging ik maar weer zitten met de punaises, die warm werden in mijn hand. De jongen blies een krachtige, langzame wijs, die mij een beetje treurig maakte, maar zijn ouders straalden.

Het bleek een uitvoerig stuk, dat uit verschillende delen bestond, zodat ik te vroeg klapte, maar ten slotte was hij uitgeblazen en veegde trots het nat van zijn kin.

‘Jullie moet ook eens bij ons komen,’ zei ik beleefd, bij de deur. Dat beloofden ze. Hugo zou dan de fluit meebrengen - en had ik een kam nodig of degelijke bretels, één kik was genoeg en het werd bezorgd.

De wandeling naar huis was nog een flink eind, maar de punaises héb ik nu en dat is een heel gemak.

Licht kantoorwerk

In de Warmoesstraat liep ik tegen Warnsveld aan: een oorlogsherinnering, met een sneehoed op, want in de bezetting ben ik óók nog kantoorbediende geweest en zat ik, tegenover hem, in een mistroostig kaartsy-

steemgraf. Ik was alleen aangesteld, opdat ik eens per maand salaris krijgen zou, want ik kende iemand die daar wat te zeggen had.

Formeel had ik wel degelijk iets met de kaartenbakken te maken, net als Warnsveld, maar ik roerde ze nooit aan, omdat ik niet wist, hoe ze in elkaar zaten. Aangezien ik dus niets te doen had, zat ik de hele dag zachtjes te suffen, aan een mooi, eiken bureau, want thuisblijven mócht niet, zei mijn vriend, dan kreeg ik het salaris niet. Suffen mocht wél, als je maar niet aldoor zei dat je het deed. In de hoek van de zaal zat trouwens nóg een man, een hele oude, gewoon bezoldigd op zijn dood te wachten.

Net als ik, had hij stukken voor zich. Ik had mijn stukken in het schrijfbureau gevonden. Ze waren van de vorige vent. Ze gingen ergens over. Warnsveld had échte stukken. Hij liep ook telkens naar de kaartenbakken toe.

Maar ik mocht aan het begin bijna nooit van mijn plaats. Als ik opstond zei hij: ‘Wat gaat u doen?’ Daar kon ik moeilijk naar waarheid op antwoorden, want als ik gezegd had: ‘Indien ik nu niet even ga lopen, val ik in een diepe slaap,’ dan zou hij mijn positie op dat kantoor verkeerd begrepen hebben. Ik ging dus maar telkens naar het privaat. Je kon daar op de grond gaan zitten slapen, maar soms wou een ander erop en dan moest je opbreken.

Later begreep ik hoe het moest. Je kon zoveel lopen als je wou, maar dan moest je een stuk onder de arm nemen en kijken als iemand die denkt: nou ga ik, verdikkie, dit stuk eens even wegbrengen. Het was een zuiver mimische kwestie, waarin ik op het laatst zeer bedreven werd. Op een keer ben ik, met een heel dik stuk, gewoon het gebouw uitgelopen, naar huis. Ik speelde zó meesterlijk, dat niemand iets zei, toen ik terugkeerde. Zelfs Warnsveld had gedacht: die is naar

het Kadaster. Het was ook echt een stuk voor het Kadaster.

‘Hoe gaat het u?’ vroeg ik hem beleefd, in de Warmoesstraat.

‘Druk meneer, héél druk,’ sprak hij, verder stappend. En hij had niet eens een stuk bij zich. Léf hoor!

Het wonder van dichtbij

Die zondag wilde ik de wereld veranderen. Ik weet trouwens zelden wat ik met die dag moet aanvangen: de stad ruikt dan als de aula van een provinciaal gymnasium en de wandelaars gelijken op het ventje van de Schoolmeester, dat ‘met zijn schone buisje aan, nergens tegenaan gaat staan’. Men ziet de gelovigen ter kerke gaan, ik zwerf met mijn kinderen door het stadspark en voel me bijna gelukkig zoals je gedichten hebt die bijna poëzie zijn.

Deze keer gingen we poffertjes eten. Het fornuis werd bediend door een meisje met een lijdensrek. Ze was net een film van Marcel Carné, zoals ze daar in de zoete walm stond, een soort engel in een versuikerd vagevuur, tragische slavin van kinderlust en een pracht stramien voor een grijs gobelin van onjuiste liefdespogingen met de pofferbaas die, op de achtergrond, met wrede snor de suikerstrooier bediende. Haar wanhoop maakte mij huilerig, want men kan zijn vader verraden en zijn moeder vermoorden en tóch melancholiek worden van een weggijdende trein.

Mijn zoontje wierp de poffers voortdurend op de vloer en at ze dan met vuil en al op - dan had hij méér. Mijn dochtertje straalt bij zulke gelegenheden, want haar kinderhand is gauw vol. Hun aanwezigheid op aarde wierp een nieuwe schep op mijn zondage

droefgeestigheid, want ik bedacht opeens weer, dat het helemaal niet zeker is dat ze oud en gelukkig mogen worden van de wereldgeschiedenis. Om in ieder geval het mijne bij te dragen, liet ik twee limonade komen, maar die spogen ze uit, spontaan als kinderen zijn.

‘Een goedkoop partijtje,’ zei de ober, ‘dat moet toch op, u begrijpt...’

Ik kocht de rest van zijn betoog af en wandelde terug. In het park was een oploop, maar toen we dichtbij kwamen bleek er niet eens iemand overreden te zijn. Het Heilsleger was de oorzaak. Een man met een platte pet stond op te sommen waar de verlossingsbijeekkomsten werden gehouden en op de achtergrond vormden de zusters en de korporalen een peloton van glimlachende zekerheid. Toen de spreker was verstomd, braken zij in een zeer duidelijk lied uit, waarin zij uitnodigden, mee te gaan naar hemelland.

De toehoorders, klootjesvolk in onbeheerst uitgekozen bovenkieren, ginnegapten, maar de zangers en zangeressen keken mild terug vanonder hun petten, alsof ze zeggen wilden: ‘Toe maar jongens, we hebben zó verschrikkelijk gelijk, dat beetje hilariteit kan er best af.’ Ik was opeens geneigd er, uit louter nonconformisme, ook bij te gaan, gewoon als miliciens en mijn zoontje als welp. Maar ze hielden op met zingen en de hoge riep: ‘Is er soms iemand uit het publiek die iets wil zeggen?’

Er kwam meteen een gewone man met een grijs pak aan naar voren en begon te getuigen. Hij vertelde, dat hij eerst een losbol was geweest, maar nu had hij het gevonden en hij adviseerde alle aanwezigen zijn voorbeeld te volgen.

‘Die vent hoort erbij,’ zei een man naast me. Hij liet zich niet neppen.

Ik was echter zeer geroerd door de spreker, niet om de woorden, die hij had geuit, doch omdat hij zich zo

menselijk gedroeg. Hij jammerde in het geheel niet. Dominees door de radio doen dat vaak, dat leren ze, geloof ik, als ze worden opgeleid, blijkbaar omdat de Nederlandse ziel het best met de trilboor van de galmende voordracht kan worden opengewrikt. Maar deze man sprak heel rustig en sereen en hoe ik ook luisterde en snoof - ik kon er niet onderuit dat hij het meende. Wat me zo fascineerde, was dat hij bekende een voormalig deugniet te zijn. Dit verleende zijn geval een treffende zwart-wit-werking en maakte de harmonie, welke de man uitstraalde, zo hemels: hij was iemand met een geheelde barst, daar viel niet aan te twijfelen. Vroeger kwam ik, als verslaggever, wel eens bij de loges van de Orde der Goede Tempeliers, waar ook bekeerde Dostojevski-figuren rondliepen, maar die mensen zagen er altijd zo gepreoccupeerd en dorstig uit en op de, te hunner ere aangerichte, feestavondjes met chocolademelk en sjoelbakken, speurde ik steeds een soort overschreeuwde wanhoop in de wijze, waarop zij zich demonstratief zaten te amuseren. En dan maar telkens naar de kraan lopen - net alsof dat hielp. Maar deze man was zonder kramp. Wat hij allemaal te berde bracht, klopte als een goed gedicht - er stond geen vals woord in. Toen hij uitgesproken was, ging hij weer aan de kant staan - maar helemaal on-polemisch, hij stond gewoon, zoals een mens kan staan. De heilsoldaten begonnen opeens heel hard op trompetten te blazen, blijkbaar om het te vieren. Daarop verliep de bijeenkomst.

‘Papa, waren dat padvlinders?’ vroeg mijn zoontje, die de woorden allemaal niet zo precies weet. Ik corrigeerde zijn waarneming, doch ik was er maar half bij, want de man die getuigd had liep vlak voor me. Door grote passen te nemen, kwam ik naast hem. Hij snoot net zijn neus, wat me een beetje tegenviel. Om een begin te maken, vroeg ik hem zijn mening over het

weder. Nou, dat schikte wel, we hielden het wellicht droog. Hij bemerkte mijn honger naar contact en lachte zindelijk. Waren dat mijn kinderen? Ze zagen er fiks uit. Wilden ze oom wel een handje geven? Ik verleende met een knik mijn sanctie aan zijn voorstel en ze kwamen hem beleefd groeten.

Om te voorkomen, dat de zaak geheel zou vastlopen in een zinloze uitwisseling van cultuurhandelingen, kwam ik meteen ter zake en vroeg of hij indertijd diep gezonken was, want het interesseerde mij te weten, of ik werkelijk met een herstelde booswicht te doen had.

Hij keek mij bekommerd aan. Nou, meneer, dat had er niet mooi voorgestaan, destijds. 's Avonds was het voortdurend bier drinken in een café met muziek, vloeken deed hij als de beste en zijn vrouw kreeg zo nu en dan een tik, daar had hij geen kwaad in gezien. Maar dat was nu allemaal voorbij.

Ik voelde, bij zijn biecht, mijn geestdrift voor dit gesprek opeens uit mij wegzakken. Hoewel ik het slaan van vrouwen allerminst wil aanmoedigen, vond ik toch zijn verval niet overtuigend genoeg. 'Het blauwe lepra van de stad,' waarvan de dichter rept, glinsterde onvoldoende in zijn uiteenzetting en daardoor verloor zijn bekering voor mij de charme van een salto mortale. Men gaat zich toch ook niet verhangen, omdat men een bibliotheekboek te laat heeft terugbezorgd?

Reeds sprak hij over de bijeenkomsten en de clubgebouwen, het nut van het soep verstrekken en andere zaken, die niet voldoende op een geëxalteerde verbeeldingskracht werken en toen hij me een traktaat voorhield en accuraat de prijs vermeldde, op diezelfde warme manier die zoëven zijn getuigenis had doen flonkeren, gaf ik hem mijn kwartje reeds met de onaandoenlijkheid van iemand, die aan de deur koopt omdat hij geen 'neen' durft zeggen.

'Hier moet ik linksaf,' zei ik, zoals je vroeger, als

Naroissus op vrijersvoeten, een plotseling eind maakte aan een wandeling met een meisje, omdat ze eigenlijk naar zoende. Hij praatte nog als iemand, die een polis wil afsluiten, maar ik raakte van hem los door vaag te beloven, dat ik eens zou komen en het adres van het clubhuis onduidelijk in mijn boekje te krassen.

‘Was dat oom Jaap?’ vroeg mijn zoontje, toen we in de schemergrijze straat liepen.

‘Neen,’ zei ik wrokkig, ‘het was geen oom.’

Een brief van Sinterklaas

Mijn vrouw is het weekeind bij haar moeder en mijn zoontje wil niet eten. Hij ligt achterover in zijn stoel en heeft zich voorgenomen zijn paatje nu eens lekker te negeren, zoals alleen een jongetje van vier jaar dat vermag.

‘Vooruit, eten,’ roep ik primitief.

Hij trekt een lip.

‘Ik tel tot drie, als je dan niet eet, ga je naar bed,’ verklaar ik.

‘En dan mag-t-ie zijn schoen niet klaarzetten, he?’ zegt mijn dochttertje, die groeit in de nederlagen van haar concurrent.

‘Jij moet óók je gezicht houden,’ roep ik nijdig. ‘En éten.’

‘Puh, ik eet toch zeker,’ zegt ze verongelijkt.

‘Nou wel, maar anders eet je ook wel eens niet,’ schreeuw ik benard. ‘Nou - ik tel - ene, tweeë...’

Hij zit als een kleine bok, met zijn kop schuin.

‘Drieë...’ roep ik. Gongslag. De beslissing is gevallen. Ik pak hem bij zijn lurven.

Op dit moment heeft hij gewacht.

Hij opent zijn mond en geeft een enorme kreet af - van dat pseudogehuil, dat zó weinig met echte smart

te maken heeft, dat het op elk willekeurig ogenblik in gelach kan overgaan. In drie stappen zijn we in de kinderkamer waar ik hem, met rappe hand, ontdoe van zijn kabouterkleertjes.

Als hij al in bed ligt, moet hij nog 'n plasje, omdat hij weet dat ik onbevoegd ben, zó iets heiligs te weigeren. Drie volle minuten zit hij als de beledigde onschuld op zijn sanitaire troon. Dan rust zijn groot, verweend hoofd op het kussen en doe ik met een triomfantelijk: 'Dan had je je bord maar moeten leegeten,' het licht uit.

Terug in de kamer, vind ik mijn dochtertje bezig met een braafheidsvertoon om van te kokhalzen.

'Nu kan hij zijn schoen niet klaarzetten, he?' constateert ze gezellig-vriendelijk, als een echt zevenjarig vrouwtje.

'Nee,' zeg ik. 'Maar daar hoeft jij niet zo blij om te wezen.'

't Kan me niks schelen,' antwoordt ze. 'Ik zég het alleen maar.'

En ze eet haar bord leeg in een voorbeeldig tempo en werpt mij een reeks mild-vertrouwelijke blikken toe. Dan staan we samen bij het gasfornuis te zingen van 'Dag Sinterklaasje - dâag, dâag, dâag,' met bijbehorende armzwaaien. Als ik haar in bed doe, fluistert ze: 'Krijgt hij nou niks?' met een gebaar naar haar broertje, dat al slaapt, met twee grote verse tranen op zijn appelwangen.

'Dat moet Sinterklaas uitmaken,' zeg ik politiek, maar als ik de kamerdeur achter me dichttrek, heb ik reeds besloten, dat die oude heer niet haatdragend zal zijn. Natuurlijk krijgt hij ook wat in zijn schoen, al was het maar om de zusterlijke triomf te voorkomen. Tóch mag hij zijn vader niet jennen...

Weet je wat, denk ik, ik doe er een brief van Sinterklaas bij, in zijn schoen. En ik zet mij aan de schrijfmachine en tik een bezadigde missive, waarin ik om-

standig uiteenzet hoe slecht het veelal afloopt met kleine jongetjes, die hun bordjes niet leegeten. Dan zoek ik zijn knooplaiarsje, zet dat naast het muiltje van zijn zus, doe er chocolade in en voeg mijn opvoedkundige verhandeling er aan toe. Tevreden kijk ik neer op mijn werk. ‘Stilleven met schoenen.’ Ik doe het licht uit en ben tevreden.

Maar de volgende ochtend om zes uur is er niet veel meer over van dat gevoel. Ik lig in bed en droom dat een steenbok me in het borstbeen bijt. Wakker wordend, kom ik langzaam tot het besef dat de pijn wordt veroorzaakt, doordat mijn zoon met zijn hard handje op die plaats bonkt, terwijl zijn zusje aan mijn arm trekt.

‘Wat moeten julli?’ vraag ik lodderig.

‘Hij heeft een brief gekregen van Sint-Nicolaas,’ zegt ze opgewonden. ‘Lees 'm eens vóór!’

Ik vervloek mijn pedagogische inval en probeer nog uitstel tot het ontbijt te bepleiten, maar ze schreeuwen en rukken tot ik rechtop zit en met toonloze slaapstem mijn eigen proza voorlees. ‘Bah, wat een nonsens,’ denk ik als 't uit is. Dan kijk ik het mikpunt aan. Hij staat in zijn afzakkende pyjama'tje naast mijn bed en straalt als iemand die gehuldigd wordt. ‘Nou, wat zég je ervan?’ vraag ik.

‘Een brief van Sinterkláás!’ zegt hij verzaligd en zijn ogen glinsteren als sterren. Met eerbiedige vingertjes neemt hij de papieren berisping van mij aan en bekijkt de keerzijde, als stond daar ook iets interessants.

‘Zie je nou wel, dat je moet eten,’ zeg ik nog, maar hij loopt met zijn schat de kamer uit, achtervolgd door zijn zuster die bedelt: ‘He, laat mij hem nu even vasthouden, he, toe...’

Ik val weer achterover en dommel in, maar twee minuten later staat een woedend klein meisje naast mijn sponde.

‘Papa, ik mag 'm niet eens effe hebben.’

‘Wat?’ vraag ik slaperig.

‘De brief van Sinterklaas,’ zegt ze. ‘t Is net zo gemeen. Waarom heeft hij wél een brief en ik niet?’

‘Ach, houd nu toch eens op,’ roep ik gemarteld, ‘t Is helemaal geen gunstige brief, snap je dat nou niet?’

Ze kijkt me verongelijkt aan.

‘En ik had mijn bord wél leeggeeten,’ zegt ze snibbig.

Ik sluit wanhopig mijn ogen en slaap in, maar een dik uur later breng ik broer en zus naar school. Mijn zoontje heeft de brief in zijn hand. Er komen twee jongetjes aan, die blijkbaar tot zijn relatiekring behoren.

‘Kijk eens,’ zegt hij trots. ‘Heb ik van Sinterklaas gekregen.’

De jongetjes zijn wat groter dan hij. Ze nemen hem het schrijven af en kijken het koel-kritisch in.

‘Van Sinterkláás,’ expliceert mijn zoontje nog eens.

Het grootste jongetje geeft hem de brief terug.

‘Sinterklaas bestáát niet,’ zegt hij kalmpjes.

Mijn zoontje kijkt geschokt naar mij op, maar ik knik hem bemoedigend toe, ten teken dat hij op de blasfemie van deze kleine straatschenner geen acht hoeft te slaan. Dan keren wij die knullen de rug toe en dreutelen naar school.

De knecht aan de deur moet de brief dadelijk zien. En dan dringen alle jongetjes die voor de poort spelen om mijn zoontje heen, terwijl de brief van hand tot hand gaat. Gelukkig lachend staat hij in de kring - een kleine held.

Een overtreding

De gelegenheid maakt de dief: als ik 's nachts om vijf over een naar huis wandel, staat de deur van de vis-

en broodjeswinkel nog open. Ik doe een stap naar binnen en vraag aan de baas, die achter de toonbank bezig is: 'Kan ik nog even een haring krijgen?' Hij kijkt als een struikrover. 'Gauw dan maar,' antwoordt hij en dan heb ik het beest al bij de staart en til het boven mijn hoofd. Terwijl ik kauw, zegt de winkelier: 'Ze benne lekker, nou' en drentelt naar de deur, waar aangekomen hij plotseling angstig schreeuwt: 'Een agent! Vooruit, gooi weg dat vissie.'

Ik geraak in een paniek en doe, met de halve haring tussen mijn vingers, een paar loze passen. Weggooien? 'Da's zonde,' fluistert mijn gierigheid en, terwijl het gevaar op zware laarzen nadert, prop ik het hele beest, met staart en al, in mijn mond.

De agent, groot-zwart, staat op de drempel en zegt: 'Goeienavond heren,' want het begin is meestal vriendelijk, al ligt er iets dreigends in. 'Goeienavond agent,' antwoordt de winkelier op de vals-brave toon van het bekende jongetje, dat, met een sneeuwbal achter zijn rug, innemend doet tegen een heer met hoge hoed.

Ik voor mij, knik alleen maar zo'n beetje, want als je een halve haring, met staart en graat inclus, doodstil op je tong hebt liggen, valt de conversatie moeilijk.

'Meneer is nog laat in de zaak,' meent de agent met een gevaarlijke kalmte, waarin je de sleutels van de bajes kunt horen rinkelen. 'Ik heb het tien over één op m'n klokkie.'

'O dat is in orde,' zegt de winkelier. 'Hij eet niks, begrijpt u, maar hij is een kameraad van me. We staan effe over zijn vrouw te praten, die heeft er weer een kleintje bij, nietwaar Kees?'

Dat is tegen mij. Ik knik maar weer eens en lach gelukkig, maar toch niet te hevig, anders zou die staart wel eens uit mijn mond kunnen gaan hangen.

'O, op die manier,' zegt de agent. 'Maar ik geloof toch, dat het beter is, op de stoep het gesprek voort

te zetten, want meneer mag zich op dit uur niet meer in de lokaliteit ophouden.’

Hij is eigenlijk heel gemoedelijk en meegaand. Langzaam zet hij zijn pet een beetje rechter en loopt naar de deur, waarheen ik hem, op een wenk van de winkelier, schielijk volg, met mijn volle mond. Op de stoep moet hij nog even praten.

‘Zozo,’ zegt hij beminnelijk. ‘Meneer heeft er dus een schreeuwertje bij. Een jongetje of een meisje, als ik vragen mag?’

Hij mag natuurlijk niet, want als ik nu knik, denkt hij dat ik gek ben en laat mij in een gesticht opnemen. Antwoord ik hem daarentegen, dan merkt hij dat ik mijn mond vol heb en arresteert de winkelier. Er bestaat geen enkel welsprekend en oorbaar manueel, waarmee men, zwijgend, kan aanduiden of het een jongetje of een meisje is. Ik zou natuurlijk mijn schouders kunnen ophalen, als één, die verzuimd heeft op dat onderscheid acht te slaan, maar dan zou hij me waarschijnlijk wegens ontaard vaderschap laten insluiten. Het enige middel is nog doofheid. Ik doe net of ik niets gehoord heb en grijns maar tegen hem, maar hij herhaalt: ‘Een jongetje of een meisje?’ en ziet mij met twee oprecht geïnteresseerde agentenkijkers aan.

Er is niets meer aan te doen: hier kan ik niet omheen. Ik schep diep adem en dan slik ik álles door: de vis, de graat en de staart.

‘Een jongen,’ zeg ik, met mijn laatste krachten.

Een oorlogsherinnering

‘Dat waren de laatste duizend,’ zei de drukker en keek mij met zijn wit hongerwintergezicht voldaan aan. In het dunne morgenlicht lagen de ‘Duitse strookjes’, keu-

rig verpakt als Sinterklaaspresentjes, voor ons op de zetterijtafel. We hadden er de hele nacht aan gedrukt op het miezerige degelpersje en waren nu zalig uitgeput, als vrouwen na een bevalling.

Ik nam een misdruk in mijn handen en las voor de zoveelste keer de in inviterend Duits gestelde slogan, die de Wehrmacht adviseerde het bijltje er maar bij neer te gooien, omdat het tóch een verloren zaak was.

‘Zijn 't precies tienduizend?’ vroeg ik. Hij bekeek het rijtje pakjes met een schattende blik en knikte.

Dat was maar een deel van de totale oplaag, die over de gezamenlijke illegale pers was uitgesmeerd - want een paar maanden vóór de bevrijding was de Nederlandse verzetsbeweging zó mooi georganiseerd en gecoördineerd, dat je voor iedere daad van wederstand eigenlijk eerst een aanvraagformulier moest invullen.

‘Fijn, dat ze eindelijk af zijn,’ zei ik, toen we onze handen stonden te wassen. ‘We zijn erg laat met de portie, die wij op ons genomen hadden - weet je dat?’

‘De krant moest éerst,’ sprak de drukker kribbig en hij bedoelde: je denkt toch niet dat ik een heilig ritueel, als het vervaardigen van ons blad, op zij schuiven zal voor een binnenwaaiende opdracht, tot het drukken van strookjes om Duitse soldaten te jennen?’

‘Ik bedoel alleen,’ zei ik verontschuldigend, ‘dat je de strookjes hier in Amsterdam al overal op de muren ziet. De ándere illegale bladen hebben hun aandeel dus vlotter geleverd dan wij - daar kunnen we niet onderuit’

‘Als ze ze niet meer hébben willen, dan gooien ze ze maar in de Amstel,’ sprak de drukker bits en zijn braaf oude-mannenhoofd kreeg opeens boze blosjes.

We liepen naar de deur.

‘Tabé,’ zei ik. ‘Tot morgen.’

Ik koerste mijn fiets naar buiten en reed even later door een nog slapend Amsterdam: zondagochtend zes

uur. Op de Nieuwe Zijds Voorburgwal zag ik opeens vers geplakte Duitse strookjes op de muren. Ik minderde vaart om te lezen: ja, precies dezelfde tekst.

Maar de ónze zijn mooier gedrukt, dacht ik chauvinistisch. Dit is een dun rotlettertje. Bijna niet te lezen.

Ik reed weer verder. Kijk eens aan, die plakkers hadden hun best gedaan vannacht. Bij Dorrius zaten er wel zes of zeven naast elkaar. Heerlijk, die verzetsklimop op de muren! Zou het veel helpen, die Duitse prikjes? Ik zou de koppen van Hitlers trouwe soldaten wel eens willen zien, bij het lezen van die opruiende schuttingtaal.

Waarschijnlijk gaan ze eerst aan de Feldwebel vragen, of ze ervan mogen schrikken. Ik zou...

‘Halt. Absteigen.’

Een klein Duits soldaatje, midden in een lege Leidsestraat.

‘Verdorie - daar gáát m'n fiets,’ denk ik spijtig, maar hij keft dat ik mijn Fahrrad tegen 't trottoir moet zetten. Ik doe 't.

‘Gehen Sie mit.’

Wat moet dat?

‘Hier,’ zegt hij. ‘Abziehen!’

Zijn dikke rode vinger wijst op de winkelruit: vijf Duitse strookjes naast elkaar - zij het niet zo mooi gedrukt als de onze.

Ik heb, in weerwil van het schokkend moment, opeens een ontzettende moeite om mijn lachen in te houden, als ik, onder zijn briesend toezicht, begin de slogans van de ruit te peuteren. Kijk, een verzetsstrijder van dichtbij. Ik vervloek de prima kwaliteit lijm, die mijn plakkende makkers bij hun sabotagebedrijf hebben gebruikt, want het verwijderen van hun politieke ontucht kost me een paar nagels. Terwijl ik eraan dokter, houdt die Duitser een boze speech tegen me:

‘Nie werden wir kapitulieren! Nie, verstehst du - Sauhund!’ En een héél verhaal er achteraan, over de Führer dit en de Führer dát - enfin, die man zal weer het ene wonder op het andere stapelen als je dat zo hoort - geholpen door de Voorzienigheid, dat spreekt. Pulkend kijk ik hem van ter zijde aan. Een boerenknecht van een jaar of achttien, met een glimmende groene-zeepsteint. Eigenlijk is het aardig van hem, dat hij nog zo fel doet over zijn kapseizende idealen. Maar hij moest niet aldoor zo in mijn rug duwen, met zijn geweerkolf.

Als ik: klaar ben, treed ik voor hem als een kind, dat de meester zijn huiswerk komt tonen. Hij overziet met boos oog mijn krabbelingen. Eigenlijk zou hij me graag nog de een of andere lel geven. Om me uit mijn tent te lokken zegt hij pesterig: ‘Die Holländer sind Käseköpfe.’

Daar zit een grond van waarheid in. Hij schijnt te verwachten dat ik hem nu, onder de uitroep ‘Wat - gij beledigt mijn stám!’ naar de keel zal vliegen, maar ik zwijg kuis, gelijk een practicus. Zo staan we nog een poosje meditatief naast elkaar in die lange, lege Leidsestraat. Dan bromt hij ‘Gehen Sie.’ Ik pak mijn fiets, stap op en rij weg. Hem groeten lijkt me overdreven.

De eerste zijstraat sla ik in en drie minuten later bel ik weer aan 't huis van de drukker: het afgesproken belletje - tweemaal kort, eenmaal lang. Hij steekt een voorzichtig slaaphoofd door het raam voor hij opendoet.

‘Wat mot je nóu weer,’ zegt hij nijdig, als we naast elkaar in 't portaal staan. ‘Ik sliep net.’

‘Ga maar wéér pitten,’ zeg ik. ‘Maar laat mij er even vijf bijdrukken.’

‘Waarom vijf?’ vraagt hij verwonderd.

‘Die komen we nog te kort,’ zeg ik. ‘Door onvoorziene omstandigheden.’

De wereld wenkt

Baden in Stockholm

Hoewel Stockholm een hoogst zindelijke stad is, wordt men er op den duur toch vuil. Ik begaf mij derhalve naar een groot, gemeentelijk badhuis en beval een kuipbad, daar het befaamde Zweedse bad neerkomt op een proces tussen verschroeiing en mishandeling, waarvoor ik pas. Nu moet men in vreemdtalige badinrichtingen altijd een beetje uitkijken: men kent er de gewoonten niet, opent verkeerde deuren en loopt daardoor de kans, ontkleed de huiskamer van de conciërge of het kantoor van de directeur binnen te treden, wat bij geen enkele nationaliteit in de bedoeling kan liggen.

Zo heb ik in Parijs, waar ik voor het eerst van mijn leven een Turks bad nam, geruime tijd naakt in een kil vertrek gestaan, waar wel veel fauteuils, maar in het geheel geen mensen aanwezig waren. Mijn groeiende vrees, dat ik, ten gevolge van een misverstand aan de kassa, in een openbare leeszaal terechtgekomen was en me dus wellicht beter niet had kunnen ontkleden, werd nog aangewakkerd, toen na ongeveer tien minuten een heer in rok verscheen, die mij vroeg wat ik daar deed. Ik antwoordde, dat ik een Turks bad aan het nemen was, waarop de man mij, onder het openen van verscheidene deuren, naar een andere vleugel van het gebouw geleidde, waar zich tot mijn verlichting verschillende personen ophielden, die in dezelfde toestand verkeerden als ik.

De lezer zal begrijpen, dat ik mij, na deze ervaring, liever beperkte tot 'n kuipbad, dat van de Nederlandse bader minder technische en folkloristische kennis ver-

eist. Inderdaad belandde ik na enig zoeken in een kamertje, waar een kuip vol warm water reeds op mij stond te wachten. Twee minuten later zat ik erin, greep naar de zeep en maakte mij juist op, een van onze mooie, Nederlandse badlieders aan te heffen, toen de deur van het hokje werd geopend en 'n bejaarde juffrouw binnentrad.

Zij knikte mij bemoedigend toe en hield daarop in de Zweedse taal een korte, niet geheel duidelijke redevoering tegen mij. Aannemende, dat het haar op den duur wel duidelijk zou worden, dat het kamertje al bezet was, ging ik door met mijn zeep, maar zij liet zich niet uit het veld slaan, kwam naderbij en wees voortdurend in het water, waardoor ik werd beslopen door de vrees, dat ik misschien op een van haar eigendommen zat. Meteen stak zij haar hand in het bad en pakte onverhoeds mijn been, wat flauw was, want ik moest mij vastgrijpen om niet onderuit te glijden. In weerwil van mijn onmiskenbare verbazing hield zij vol, bracht mijn been geheel boven de waterspiegel, nam borstel en zeep en begon mij te reinigen met een onbeschrijfelijke grondigheid.

's Lands wijs, 's lands eer: als men weet, dat dit een hoogst normale Zweedse gewoonte is, zal men begrijpen hoe moeilijk het valt de bewoners van dit mooie land sommige van onze politieverordeningen uit te leggen en een beeld te geven van Calvijns erfelijke druk. Zittend in die kuip, heb ik mij de tijd gekort met het in gedachten opstellen van een lijst met namen van allerlei verdienstelijke Nederlanders, die ik graag eens in deze situatie zou gadeslaan. En terwijl de juffrouw schrobde, gevoelde ik mij versplaatst in de goede jaren van de jangenskiel, toen mijn moeder mij nog placht te wassen. Maar die vertelde er ook een verhaaltje bij...

Heel ver van huis

It is a long way to Tipperary, dwars door de nauwelijks getemde sohoomheid van een met alle denkbare groenen pronkend Ierland. Het typisch Engelse vergezicht, zo helder en onbewogen van kleur, dat volgens de dichter ‘als een verdronken engel ligt uitgestrekt,’ heeft plaats gemaakt voor een woest arrangement van weiden, rotsen, bloeiende bremstruiken en duistere bossen.

Aan deze forse improvisatie, waarin vuil-witte paarden met lange, wapperende manen verloren ronddwalen, zie je pas goed hoe naïef en geheimloos ons Hollandse landschap is. Dat men hier verhalen over heksen en woudgeesten vertelt en rond Zaltbommel niet, zal ieder begrijpen, die over mijn schouder heen heeft meegekeken naar de weerbarstige pracht van dit Ierse platteland.

Met de mensen die het bewonen, kreeg ik contact toen ik, ergens in Tipperary, even buiten een arm, slaperig dorp, een heuvel beklom, waarop een circus zijn tentje had gezet. Voor de ingang samendrommend om kaartjes, bleken we een riant uitzicht te hebben op het kerkhof. Onzichtbaar zaten de vórige O'Shaughnessy's en O'Kelly's op hun romantisch versierde zerken gehurkt naar hun tot mensen opgeschoten na-grut te kijken, en zeiden glimlachend tegen elkaar: ‘Ja, een circus, dat blijft altijd mooi...’

Maar alleen de voorkant van de tent hield de schijn met moeite op. Binnen grijsde de miezerige realiteit van een onverhuld zootje afbraak met een piste in het gras, een verhongerd driemans orkest en een gevaarlijk doorzakkend zit-rek voor alle rangen, waarnaar je door norske, kleine meisjes werd verwezen met het bevel: ‘Klim maar zo hoog als je komen kunt.’ Daar verschillende toeschouwers in een staat van dreutelige beschonkenheid verkeren, is het vaak belangwekkend

hen dit bevel meer goedwillend dan behendig te zien uitvoeren, maar ten slotte zitten we toch allemaal, met bengelende benen.

‘Ik zal u dadelijk het wisselgeld brengen,’ zegt het meisje, dat mij een programma heeft verkocht. Haar belofte schiet me pas weer te binnen, als de voorstelling al begonnen is, want daa zie ik haar plotseling, met een zilveren broekje aan, in de nok van de tent zweven, vastgebeten in een voorwerp, dat haar onderste boven hangende mama, die nog onlangs de kassa beheerde, met wreed toegeknepen mond omklemd houdt. Alleen een Hollander roept dan nog: ‘En mijn twee shilling?’

Het programma heeft de smaak van een te zuinig belegde boterham. Dezelfde mensen duiken telkens in andere faculteiten op - nu eens messenwerpend, dan weer vuur nuttigend of op elkander klimmend tot een sidderende toren, die bij het eerste applaus al instort. Als ze weg zijn om nieuwe pakjes aan te doen, wordt geregeld een bruin trekpaard binnengezonden, bereden, door een grote, droevige aap, die wel een leukere tijdpassering weten zou, als ze hem maar niet met een ketting aan het zadel hadden vastgeklonken.

Buiten rumoeren de arme kinderen en berusten daar niet in. Want dit is een nebbisj-tent, waarvan je het zeil aan alle kanten makkelijk op kunt tillen. Ze doen dat herhaaldelijk en het is véél leuker dan de voorstelling, zo'n hele school aan elkaar klevende broertjes en zusjes, rood en sproeterig te zien binnenduiken, onmiddellijk zó met open mond verzonken in het gebodene, dat ze de kaplaarsvent, die met het uitsnijden van deze gezwollen is belast, niet eens zien naderen. Tijdens de verwijdering, die hardhandig in zijn werk gaat, drinken zij het gestolen genot tot het laatste moment in. Dan valt het zeil weer tussen hen en de droom.

En ze missen de clowns, twee boerse mannen in gezelschap van de kleinste dwerg die ik ooit onder ogen kreeg, een mannenhoofd op pootjes, onzegbaar akelig om te zien. Maar het blijkt een pesterig, onaangenaam ventje dat maar net ontsnapt als ze hem met een echte schop als een luis trachten plat te slaan en de tent vult met nasale protesten, als hij een gedeukte pispot bij wijze van helm krijgt opgezet. It is a long way to Tipperary en je voelt je echt een eind van huis als je, op die doorzakkende plank, tussen de schaterende mannen en vrouwen naar zo'n Hieronymus Boschtafereel zit te kijken. Terwijl het applaus opsteekt, beproeven de kinderen een nieuwe duik onder het zeil en worden nu zó stormachtig uitgedreven dat een in de buurt zittend kereltje, voor wie wel degelijk betaald is, in de grote hoop wordt méé-verwijderd. Hij protesteert heftig, maar geraakt tóch buiten. Even later komt hij bij de ingang stampvoeten en wijzen, maar pas als zijn lome pa is opgestaan, om mee te komen parlementeren, wordt hij doorgelaten en stapt terug naar zijn plank onder het gebelgd ordenen van zijn goed pakje, dat ondier het misverstand heeft geleden.

En vóórt schrijdt het programma. Eigenlijk vinden alle nummers een warm onthaal - totdat een gewichtheffer zijn ontblote tors doet zwellen en sidderen onder voorwerpen, die net zo goed op de grond hadden kunnen blijven. Opeens vindt men er niets aan en fluit hem zó ondubbelzinnig uit, dat de man zijn zwaarste brok maar niet eens ten beste geeft en haastig in een touche van het orkest verdwijnt.

Pas later op de avond, als ik terugwandel door het dorp, blijkt mij waarom. Op het plein staat namelijk een klein monument 'in proud memory' aan de wereldkampioen gewicht-heffen, die hier in 1892 werd geboren en in 1937 de ogen sloot 'onbedorven door de roem en de hulde die hem zijn leven lang ten deel viel'.

Allicht - dáár is ook niet tegen op te tillen, in een klein circus, voor één dag neergezet op een heuvel in Tipperary, met uitzicht op het kerkhof.

Spelen in Monte Carlo

‘Links de hoek om, meneer, daar wacht het fortuin op u,’ zegt, ironisch, de hoogbejaarde voorbijganger, aan wie ik in Monte Carlo om de kortste weg naar de speelbank heb gevraagd en hij gniffelt, als ik dóorloop, nog wat tegen mijn rug: daar gaat weer zo'n sukkel, die zijn geld kwijt wil. In mijn geval is het 'n paar frank, want ik ken me zelf en heb de rest in het hotel gelaten. Je kunt voor dat geld drie ronde fiches kopen bij een slaperige kassier, die boven de gordel in smoking is gekleed, maar onder zijn toonbank een vuile tennisbroek en linnen schoenen blijkt te dragen. Ik loop naar de speeltafel en heb mijn fiches verloren, als ik nog denk ze alleen maar even te hebben neergelegd, want een meneer, die uit een soort kinderstoel gemelijk op ons gewriemel neerziet, harkt ze meteen naar zich toe: ik heb blijkbaar gespeeld. Nu rest mij alleen nog een rond houten vestiairenummertje. Indien ik dit nu opzette en ik won - zou ik dan acht jassen krijgen? Maar de mensen die hier zitten, zien er niet naar uit dat ze voor zo'n precedent voelen.

Het is elf uur in de ochtend, maar in de schemerige zaal zijn alle tafels bezet. Naast elkaar: een wat paf geworden badplaatssirene met vingers vol nagellak en sigarettebruin, een op de ellebogen glimmende Lebemann, die heel zuinig moet zijn op zijn schoonheid en een minstens tachtigjarige opa met de witte snorren en baarden van 'n gepensioneerde aardrijkskundeleraar, waartussen z'n fletse mond voor eeuwig heeft besloten tot de milde glimlach van iemand, die wordt toege-

sproken. Er zitten trouwens veel oude mensen: mastdunne Engelse dames, met zoveel rimpels, dat men er de poeder met een spijker uit zou kunnen krabben, onwerkelijke heertjes, die, naar hun antiek geworden kleren te oordelen, blijkbaar moeite doen om op hun pasfoto te lijken en schichtige tafelschuimers, in een afgetrapte grijze broek en een vuil blauw sporthemdje, die met hun éne, bibberende fiche hun maaltijd van die dag opzetten.

Men begrijpt niet, dat de Prins van Monaco zoveel verdienen kan aan deze driestuiversopera. Wat hier zit, is voor 'n goed deel beroepsspeler. Door dag in dag uit volgens een beproefd systeem van risicoverdeling op te zetten, onder het zorgvuldig administreren van de buitelingen van de bal, schijnt men een armetierig weekloontje bijeen te kunnen garen. Hartstocht komt daar niet bij te pas, want zodra die meesprekt, hápt het visje in het aas, waaraan deze bejaarde snoeken alleen maar een beetje sabbelen. Het is net een café, waar voorzichtige drankzuchtigen voor een cent aan het glas mogen ruiken. Soms kan één van hen het niet meer houden, hij neemt opeens een slok en moet ervan hoesten. Achter me hoor ik de gevolgen van zo'n emotionele oprisping, neergelegd in een gesprekflits: 'Maar, meneer, als uw relatie woord houdt, dan hééft u het toch morgen. Waarom wilt u dan nü geld van mij lenen?' De triomfantelijke logica van een slimme meneer, die nog niet alles kwijt is, tegen een verschrikt mannetje, wiens droefgeestige levensgeschiedenis bepaald in blokletters op zijn versleten gezicht staat.

Er is iets in het akkoord tussen deze mensen en de oud geworden weelde van de zaal, dat doet denken aan een roman in afleveringen en aan de kleuren van Toulouse-Lautrec. De mensen, voor wie dit allemaal gebouwd is, indertijd, komen hier waarschijnlijk 's nachts spoken en roepen met holle stemmen: 'Dag, groot-

vorst, hoe gaat het?’ - ‘O, goed, graaf, ik ruïneer me juist even, voor een vrouw.’ Deze lieden liggen zeer terecht onder zware grafstenen - maar de roulette drááit, voor Emil Krause bijvoorbeeld, een kleine, ongunstige Duitser met een Hitlersnoirretje en een trits vulpotloden in zijn borstzakje, die met zijn vrouw uit het Casino komt en, er tegenover, op het terras van Café de Paris, haar kijdende stem onwillig aanhoort: hij heeft te veel verloren, hij had moeten ophouden, ze zei het nog... Het sermoen duurt tien minuten, luid, zoals mensen doen, die geloven, dat niemand hun taal verstaat, al is het ook die van Goethe. Dan staat hij geprikkeld op: hij gaat weer spelen. ‘Dumm! ‘Dumm!’ schreeuwt ze hem na. ‘Nur am Doppelkinne greift man zum zweiten Male.’ Maar hij loopt branie-achtig door met flanerende badgastenpas. Als hij na een half uur terugkeert, zie je aan zijn tred en aan de manier, waarop hij zijn sigaret leegzuigt, dat hij ook de rest in de schatkist van de Prins heeft geworpen. Zij kan alleen moedeloos met haar hoofd schudden als hij naast haar zit.

De kelner kijkt met de verachting van de mensenkenner op het echtpaar neer. En de lieve zon schijnt over ons allemaal: over de spelers en over de portiers, over de toeristen, over de blauwe zee en over de riante witte villa's, waarin de puissant rijke mensen uit de feuilletons wonen. Maar die zie je niet. Waarschijnlijk slapen ze overdag. Of ze tellen hun geld.

Parijs, vlak na de oorlog

Terugkeren in Parijs, na zeven jaren, is zoiets als het weerzien van een geliefde: men staat vóór haar, voelt een verwarrende leegheid, stamelt stijve gelegenheidswoorden en beseft opeens, dat, zoals Fred Batten

schreef, 'het verlangen een goed verdriet is', 's Avonds om elf uur over een lange melancholieke boulevard slenterend, moet men zijn lutte avec l'ange der herinneringen uitvechten en accepteren, dat de geliefde wat ouder, wat grijzer is geworden. Maar na een dag komt ge tot u zelf en tot haar en bemerkt ge, dat ze toch nog even soepel babbelt, nog net zo vrijblijvend leeft, nog op dezelfde lichte manier blij en weemoedig, wijs en dwaas kan zijn en zelfs aan haar misère een zekere glans weet te verlenen.

Neen - eigenlijk vindt men de mooiste der oude schatten terug in Parijs. Het scheve hotelletje op de Place de l'Odéon staat er nog en verhuurt je, zonder mokken, de kamer van vroeger. Hier is niets veranderd: dezelfde kraakheldere uitdragerij, het eendere behang met de niet na te vertellen bloemtoefjes en zelfs het sterk vergeelde Avis Important dat, net als toen, vertelt hoe de eigenares wordt bereden door de vrees, dat wij voortdurend haarlokken en bloemen in haar privaat zullen werpen. Het is een poëtische verdenking en we beloven dan ook graag, zo iets te zullen nalaten. Men is trouwens bereid veel te beloven - dat damp hier uit de grond. Er is geen plaats ter wereld, waar men zo graag toegeeft en waar men het zo druk kan hebben met niets doen, als juist hier. Op deze boulevards begrijpt men eerst goed, dat arbeid iets met de Paradijsvloek te maken heeft. Ik vul mijn dag ruimschoots met suffen en nergens heen te gaan en weiger aan te nemen, dat al die licht stappende mensen, die ten gerieve van de terraszitters hun nooit vervelende cavalcade houden, zich ergens heen spoeden. Hoogstens gaan ze iemand een kus brengen of een bloem afgeven. Natuurlijk is dat niet zo en zijn ze op weg om elkaar te bedriegen of te vermoorden, maar men is, zittend in de zon, sterk geneigd al deze soepel bewegende dames en heren lief te hebben. Het is ook zo heer-

lijk, dat ze zulk moeilijk Frans spreken. Als men de Nederlanders ook zo slecht verstond, zouden ze veel aardiger zijn.

Maar er blijven verschillen, die wij niet inlopen, al zeggen we nooit meer een woord. Op het terras in Quartier Latin, waar de studenten nog jonger doen dan ze alreeds zijn, zit ik naast een negentienjarige, die bij wijze van syncope een levende slang heeft meegebracht en nu, in de schaduw van zijn ondrinkbare koffie beproeft of hij een knoop in dit dier kan leggen. Men reageert belangstellend, is vriendelijk geïnteresseerd in de vraag, of een slang kan worden geknoopt als een das. De kelner meent van niet, geeft een paar vriendelijke adviezen, loopt door met zijn blad, een dikke man komt van binnen om de slang te bevoelen: 'Ah, comme il est froid.' Het verheffende is, dat men van de slang uitgaat. Die is er, iemand heeft haar meegebracht - het probleem is alleen, of men er een knoop in leggen kan. (Het ging niet - dit voor de mensen met Volkständigkeitszwang.)

De vrouwen hebben de krullen zó hoog op het hoofd gestapeld, dat ze, als men er de klosschoenen bijtelt, haar lengte voor zeventig procent charmant overdrijven en de jongemannen houden er ook een kuivige haarmode op na en worstelen allemaal om het profiel van Rodins David of de jonge Apollinaire. Een recent portret van Cocteau, in omhelzing met een brandladder, laat zien hoe men dat ook nog kan overdrijven. Overigens: het taaie misverstand tussen de Franse en de Nederlandse geest heeft men ten voeten uit voor zich als men in 'Gymmase' zijn 'Parents terribles' met Gabriëlle Dorziat en Yvonne de Bray gaat zien, met de herinnering aan de vooroorlogse Amsterdamse opvoering in het achterhoofd. Een moeder, die als een jaloerse minnares naar de giftbeker grijpt, als haar zoon een meisje blijkt te beminnen - een vader, die

met datzelfde meisje juist een duur betaalde verhouding was begonnen en nu de emfaze van de ouderlijke plichtsbetrachting en de nijd van de bedrogen minnaar gruwelijk dooreemhutselt - wel, dat is voor ons, zo vlak bij de zeemist, toch wel een probleemstuk, zou ik zeggen. In Amsterdam kraakten de planken dan ook onder het larmoyante eerste bedrijf, of Strindberg aan de orde was en werd de rest een onverteerbare kruising tussen vaudeville en problemerigheid, waarbij je nooit precies wist, of je nu huilen of lachen moest, maar hier schudden ze het hele zaakje met een 'nou ja' uit de mouw en bezigen de toon van 'ach, zulke dingen komen voor' - doch alleen zó krijgt dit toch wel knappe stuk vorm en evenwicht.

Er is een duidelijke spanning tussen het aantal toneelvoorstellingen, dat men hier zou willen zien en de Franse duiten die men te verteren heeft. Wil men tóch, dan verdient het aanbeveling van een aantal levensbehoeften af te zien. Slapen is nodig en zelfs opportuun, want waar in de Parijse nacht licht brandt, noteert elke arabesque van kelner of portier een klein fortuin. Het gebruiken van maaltijden kan men echter, na de training die de Duitsers ons te dien aanzien gaven, met gemak nalaten. Koop een meter Frans brood en een homp pâté op de bonnen die men als vreemdeling krijgt, loop de restaurants, waar een maaltijd gauw kostbaar wordt, voorbij en lunch of dineer op een bank aan de Seine of in het gras van de Jardin du Luxembourg, waar de breekbare Franse kinderen onverminderd bootjes te water laten en de politie zondagsmiddags haar plechtige, védragende blaasconcerten nog steeds niet achterwege laat.

Zo ziet men dat de armoede aanmerkelijk gecompliceerder is geworden in Parijs. Men mist dan ook de internationale bend' van lotgenoten, die voor de oorlog in Quartier Latin of Montparnasse zo schilderachtig zat

te proberen hoe lang een mens het leven met behulp van één frank kan rekken. Wat vroeger aan artistieke schaduwgewassen in Dôme en Rotonde bijeenzat, schijnt te zijn overleden of afgereisd, want in die etablissementen is de levende have ingrijpend veranderd. Zo vlak na de oorlog schijnt Parijs Franser geworden. De vreemdelingen dragen er een uniform en de emigranten met hun honger en hun haat hebben - flauw van de geschiedenis! - hun reden om hier dromerig te bouderen verloren. Ik mis vele Witrussen - om hun wodka, hun gebarsten stemmen en hun verledens, die niet aflieten mijn provinciaal gemoed te betoveren. In een zijstraatrestaurant vinden we er nog een paar terug, met violen en cello's en een beleefde directeur van het postkantoor uit voormalig St. Petersburg aan de piano, en daar klinkt het weer. Mijn Tiny, die hier gewoond heeft en volhoudt dat zij Russisch kent, verzekert, dat het vooral kinderliedjes zijn, die deze heren voortdurend spelen. Zou ik, als emigrant in Madras, iets bereiken door in eethuizen 'In een blauw geruite kiel' aan te heffen? Ik twijfel. Böse Leute haben keine Lieder - hoewel dat ook weer niet helemaal opgaat, want de grijze Witrus speelt, met een gezicht dat druipt van trots en zaligheid, de Boedjennymars van de Rode soldaten, voor hém sinds Stalingrad blijkbaar geen Böse Leuite meer. Als men zo'n lied na al die jaren emigratiemisère, lange-afstand-haat en tandenop-elkaar-zetterij ten beste geeft, moet het moeilijk zijn het menselijk lot nog als een duidelijke rechte lijn te zien. Ik zou me bepaald bij de neus genomen voelen. Maar de grijsaard straalt, en antwoordt, als ik vraag hoe hij zo blij kan zijn over de triomf van zijn politieke doodsvijanden: 'Mais, monsieur, ik zélf mag mijn vrouw wel slaan, maar als een ander het doet, snij ik hem de keel af.' En hij speelt verder: ta ta ta ta ta ta ta ta ta, daar gaan ze, de jongens van Boedjenny.

Neen, met het woord 'nooit' moet men voorzichtig zijn.

Terugkerende in Parijs. Wandel bij nacht door de slecht verlichte straten, beluister de adem van de slapende stad en denk aan het talent dat hier leefde, de cultuur die hier ontstond, de dichters die hier dwaalden - en ge weigert te geloven dat tegen deze grijze gevels ooit het barbaars geklots van Duitse hakken heeft weerkaatst. Neen, dat was een boze droom. Voor de goede droom van de kunstenaars en de vrije mensen ligt Parijs, ondanks alles, gereed. Onnodig te zoeken naar hetgeen men zelf niet bezit. Rilke heeft in 'Malte Laurids Brigge' bewezen, dat men in Quartier Latin ook louter stof tot voortreffelijke wanhoop kan opdoen en waarschuwt Van Nijlen niet, dat men op reis nooit zijn valies met dromen moet vergeten, opdat men in elke stad een passend onderkomen vinden kan? Ook Parijs is ten slotte een hoeveelheid stenen. Wie er ten onrechte heen reisde en niet zo goed naar een ander, met gemakkelikheden getruffeld mensenarsenaal had kunnen gaan, zal er wel raar staan te kijken. Maar als ge behoort tot de lieden, die, toen het in de oorlog om de vrijheid ging, misschien wel meer aan de Boulevard St. Michel dachten dan aan het Nederlandse parlement, dan vindt ge in Parijs de oude schatten en geuren ruimschoots terug en wandelt ge, gelukkig glimlachend, door de bekende straten - vreemdeling en eindelijk thuis, niet te verslaan door de duurte die de Nederlander van prins tot routier reduceert, onkwetsbaar zelfs voor de nationalerige afkeer, die de Fransen in allerlei vaudeville-stukjes en weekblaadjes ten aanzien van de buitenlanders demonstreren. De onzin! Utrecht is onmiskkenbaar van ónis, maar Parijs - Parijs is van de wereld.

Voorbarige memoires

Zitten en opstaan

Toen ik klein was stond ik nooit op bij het Wilhelmus, want we waren thuis rood en vonden het een lied van de reactie, waartegen gedemonstreerd moest worden. Mijn vader was een man, die eigenlijk niet van opvallende daden hield, maar dit moest hij doen, want hij meende het.

Soms was het wel akelig. We gingen eens met de Reisvereniging naar Zwitserland en kwamen in een buitencafé, waar het strijkje, ter ere van de Nederlandse gasten, het lied aanhief. Heel het gezelschap kwam overeind met plechtige koppen, maar mijn vader, mijn moeder, mijn broertje en ik bleven zitten. Aan ons tafeltje zat een meneer uit Zutphen, waarmee we het erg goed konden vinden op die reis, omdat het zo'n aardige man was. Maar nu keek hij ons ontzet aan en verrees helemaal in zijn eentje, nijdig snuivend, want hij voelde zich bedrogen, omdat hij voordien niets gemerkt had van onze gezindheid. De anderen keken er ook van op, want we droegen nette kleren - mijn vader was trouwens in goede doen, 'een kleine kapitalist', zoals hij wel eens glimlachend zei. De rest van de reis werden wij als lepralijders behandeld.

Als kind vind je dat niet zo erg. Je doet wat je vader zegt en als een ander daar dan boos om wordt, begrijpt hij gewoon de verhoudingen niet. Vaders woord was toen nog een lange lasso. Op een keer ging ik naar de kermis, met mijn oom en tante, die helemaal niet rood waren, want ze hadden een grote winkel, waar ze rijk in werden. Op de kennis was een Tiroler orkest en dat

speelde ook opeens het lied. Mijn oom en tante verrezen, maar ik niet. Alle mensen riepen: ‘Die jongen moet opstaan’, of ‘Hee vlegel’, en mijn tante zei paars: ‘Vooruit, ze spelen het volkslied.’ Maar ik bleef gewoon zitten en zei: ‘Het mag niet van vader.’ Toen het uit was, gingen oom en tante meteen de kermis af, hoewel ik nog nergens in geweest was en helemaal geen noga had gehad.

Dat was natuurlijk een vervelende ervaring. Ook bezorgde onze gezindheid wel eens last, als ik speelde met de zoontjes van de heer Nifterik, die een drogisterij dreef in onze straat. Achter in de schemerige zaak, mochten wij knoeien met vochtig geworden hoest-caramels. Soms pakte de heer Nifterik mij opeens bij de schouder en sprak: ‘Jullie zijn, geloof ik, republikeinen, he? Je vader wil de winkeliers weg hebben.’ Beleefd antwoordde ik dan: ‘Neen, meneer Nifterik,’ want we waren net zo lekker aan 't inpakken en afwegen. De kleine, dikke man keerde zich korzelig mompelend af en ging weer aan zijn deur staan, neerslachtig, want er kwam bijna nooit een klant.

Later zat ik eens in een café op een oranje-feest. De SDAP was in die dagen aan het bijdraaien en voor de Vara hadden ze net, voor het eerst, een mooie, toepasselijke speech gehouden, terwijl in ‘Het Volk’ een artikel had gestaan over de schoonheid van ons volkslied, heel instructief en eerbiedig. Terwijl ik met mijn vriend zat te praten, kwam er een troep beschonken mannen binnen, met papieren hoedjes op. Ze maakten veel lawaai, maar het was feest en dan let je daar niet op. Plotseling riepen ze: ‘Hee, opstaan, schooiers!’ Eerst hadden we nóg geen erg, maar toen begonnen ze met asbakjes te gooien, want ze waren het lied aan 't zingen, erg bibberig en glazig, doch met die pathetische ernst van dronken mensen.

Na de speech van de Vara hadden we eigenlijk best

kunnen opstaan, maar omdat ze zo scholden en wierpen werd het een erezaak. Wij bleven dus zitten met kom-maar-op-gezichten. Een oude man, die zeer veel ophad, trad ontroerd aan ons tafeltje en riep, bevend van haat: 'De Vara he!' Het was erg toepasselijk, maar we hadden nu eenmaal A gezegd en bleven dus zitten, ons voorbereidend op een vechtpartij.

In de vijandige stilte die viel toen het lied uit was, stond opeens een kleine Hongaar op. Hij zat altijd in dat café te suffen, omdat hij met een plaaitsejuffrouw van het aangrenzend theater samenleefde. De man was geoloog, maar aangezien hij telkens voor allerlei regeringen moest vluchten, kwam hij nergens tot geologie. Terwijl het hele café ons stond te verscheuren, schudde hij onze handen en zei: 'Joist nu, mieneer.' Met fonkelende oogjes ging hij zitten en begon over zijn politieke woelwerken in Boedapest en Berlijn uit te pakken. We zaten er een beetje afwezig bij, want we wilden die dreigende knokpartij in de gaten houden. Maar het liep met een sisser af. We bleven nog een kwartiertje zitten en braken toen op, in een mist van scheldwoorden en hoongelach. Een dikke man wou ons na, ten einde op de stoep alsnog te vechten, maar hij moest eerst afrekenen. Toen hij klaar was, waren we al te ver weg om nog te worden ingehaald, hoewel we niet hard liepen, wel sneller dan anders.

Pas toen de Duitsers aan de grenzen stonden, werd het Wilhelmus mijn lied. Ik schreide hete tranen toen het op 10 mei 1940, na de eerste koninklijke boodschap, door de radio klonk, want als de kurk er eenmaal afspringt, ben ik erg tranenrijk. Ik heb het trouwens de hele oorlog door niet met droge ogen van de BBC kunnen horen. Ontroerd lag ik dan in ons keukenkastje, waar de radio werd bewaard, want in die heilige tijden dreef er veel mee met de zware akkoorden van het lied.

Toen de Canadezen op de Dam stonden en de mensen het weer voor het eerst gingen zingen, zat mijn keel zo vol brokken, dat ik alleen maar een beetje mee kon piepen.

Neen, er is gelukkig veel veranderd. Maar toch blijf ik weer zitten als ze het straks zingen tegen het minimum, waarin ik geloof.

Het bijbeltje

Wie denkt dat ik nooit godsdienstonderricht genoten heb, heeft het lelijk mis. Aan het begin van mijn leven ben ik zelfs op een christelijke school geweest, want daar kon je een jaar vroeger terecht dan op de openbare en mijn moeder wilde mij van de straat hebben, omdat ik steeds in putten viel en dan geheel versochoond moest worden.

Het was een nette school in een deftige straat, maar je mocht er geen vieze woorden zeggen. Op de speelplaats, waar de jongetjes en de meisjes door een stevig hekje van elkander waren gescheiden, om troebele spelletjes te voorkomen, kwam het toch wel voor dat een der luttele ingeschrevenen zich vergat, over uitwerpselen sprak of onze lieve heer onnodig aanriep. Terug in school, kon men dat dan klikken. Je stak gewoon de vinger op en zei: ‘Juffrouw, Jan heeft gezegd...’ en dan volgde het woord.

Was het de moeite waard, dan werd het desbetreffende ventje met schande overladen het lokaal uitgezonden, maar soms nam de zaak wel eens een onverwachte wending. Toen een belendend kereltje mij had aangebracht, omdat ik het woord ‘gat’ gebezigd had, zei de juffrouw: ‘Dat is niet erg. Kijk eens, wat zit hier in de muur? Een gat.’ Wij keken naar de door haar aangewezen plaats en gevoelden ons zeer opgelucht,

dat de bedenkelijke affaire zo tot algemene tevredenheid was opgelost.

Men ziet dus dat klikken niet ieders werk was. Herhaaldelijk kwam het ook voor dat, na het gebed, iemand de vinger opstak teneinde te melden dat een jongetje had gekeken tijdens het bidden, wat juist verboden was.

‘Dan heb je zélf ook gekeken,’ sprak de juffrouw fijntjes, waardoor de aangever in grote verwaning geraakte. Hoewel het voor de hand lag, waren wij nog te klein om het te voorzien en telkens tuinden wij er weer in.

Toen ik een jaar later naar de openbare school ging, kromp het godsdienstonderricht ineen tot één uur per week. Het was facultatief - als je vader niet wilde, hoefde je niet, maar dan moest je dat uur rekenen. Aangezien ik rekenen erg vervelend vond, zanikte ik net zolang bij mijn moeder tot ik naar ‘bijbelles’ mocht. Het was een soort recreatie-uur voor ons, want de lessen werden gegeven door de heer Bol, een man die wij bijzonder bespottelijk vonden, aangezien hij een zeer verlegen, rimpelig voorkomen had en een neus bezat als een enorme aardbei, die lang bleef nabibberen als hij ertegen had getikt. Bij zijn binnentreden in het lokaal hieven wij onveranderd een lied aan, dat luidde: ‘Er hangt wat aan je kin, slik het maar in, slik het maar in,’ waarmede wij zinspeelden op het treurige, haar-arme baardje dat de heer Bol onderhield. De man wachtte altijd geduldig tot het uit was.

Daar mijn vader een tegenstander was van kerkgang en mijn tante, een weduwe, eens door een katholiek priester was te kort gedaan, zag ik de bedoelingen van de heer Bol niet voor vol aan en wierp hem herhaaldelijk argumenten voor de voeten, die ik thuis had opgevangen. Handig wees ik hem op discrepanties tussen bijbel en geboden en in plaats van mij -

wat ter zake zou zijn geweest - uit het venster te werpen, ging de goede docent altijd uitvoerig op mijn kritiek in en trachtte, in een tumult van hoongelach en propjes, een en ander te wederleggen. Toch kreeg hij op den duur een begrijpelijk afkeer van mij, maar hij wreekte zich pas op de laatste dag van onze schooltijd.

Het is zeer indrukwekkend de lagere school te verlaten - men ziet opeens de betrekkelijkheid van zijn sponzedoos. De heer Bol had ons het laatste uur - hij gaf een afscheidsles. Daar wij humaan en enigszins weemoedig gestemd waren, lieten wij het lied achterwege toen hij het lokaal betrad. Hij had een koffertje bij zich, dat hij na een toepasselijk woord opende. Het zat vol bijbeltjes. Een voor een moesten we voor de klas komen en dan kregen we er een, met een bijpassende hand.

Ik was de laatste van de rij. Toen ik voor hem stond, sloot hij opeens kittig het koffertje, ging rechtop staan en zei tot de klas: 'Hij krijgt er geen een. Hij steekt er toch de draak mee.'

Er viel een zware stilte. Alle jongens keken mij donker aan, ja, zelfs mijn trouwste vrienden verrieden mij met hun blik, die zei: 'Ai, daar willen we niets mee te maken hebben.' Ik voelde mij zeer eenzaam en slecht en nam het besluit, mij straks in de ringvaart te werpen, teneinde de wereld van een etterend gezwel te verlossen.

De heer Bol liet mij nog geruime tijd in deze staat van geestelijke ontbinding voor hem staan. Toen tilde hij een der panden van zijn lange, zwarte jas op en haalde uit zijn achterzak tóch een bijbeltje, dat hij mij in de hand stopte. Het was nog warm.

De klas begon te grinniken - men waardeerde de pointe. En toen ging de schoolbel en luidde zes mooie jongensjaren uit.

Uren met Tjibbe

Toen ik de lagere school met goed gevolg had genoten, bestemden mijn ouders mij voor het handelsonderwijs. Dit was niet zonder reden. Als knaap toonde ik reeds een scherp oog voor eigen voordeel en mijn belangstelling voor ruiltransacties of werkjes, waaraan beloningen waren verbonden, gevoegd bij een ware verslaafdheid aan winkeltje spelen, wezen mij als toekomstig zakenman aan. Op vrije zaterdagmiddagen zwierf ik trouwens altijd op de markt rond, waar ik allengs zo vertrouwd raakte met de kooplieden, dat ik wel eens mee mocht schreeuwen met een grijsaard die vliegenvangers verkocht, kleverige waar, welke weinig aftrek vond.

Van mijn zakgeld kocht ik op die markt allerlei voorwerpen, zoals tandenborstels, hoge halsboorden, mapjes postpapier, uit een brand geredde jujubes of gordijnringen, die ik thuis in een daartoe bestemde kist bewaarde. Met de kist bezocht ik burens, familieleden en zakenrelaties van mijn vader en beijverde mij, hen tot kopen van mijn waren over te halen.

Mijn moeder, die zich schaamde voor mijn activiteit, deed telkens een bod op mijn hele voorraad, maar nadat ik had toegeslagen, kocht ik van haar geld onmiddellijk nieuwe artikelen, waarbij ik later stilletjes de oude voegde, want de collectie werd nooit verbrand of vernietigd, zodat ze eindeloos rouleren kon.

Op den duur berustten mijn ouders in mijn frenetieke marskramerij. Ik bleef er immers tóch op uitgaan. Eens drong ik zelfs een nabij ons huis gelegen katholiek gebouw binnen, waar ik twee vatenkwasten plaatste bij een priester.

De handelsschool was dus nog niet zo gek gekozen, maar ik mislukte er in korte tijd, omdat ik een diepe afkeer had van bezigheden die inspanning vereisten.

De eerste dag in het gore gebouw was al dadelijk vol kwellend onheil. De directeur, een dikke, driftige man, kwam ons met voorbarige verachting toespreken, waarop een kaal heertje de wiskunde aansneed. Aangezien ik daarvan niets begreep, zat ik nerveus te suffen, maar de man riep opeens: 'Jij zit te staren' en dwong mij voor de klas te komen, waar mijn domheid spoedig aan het licht trad. Deze ervaring nam mij al dadelijk tegen de school in en er was geen maand voorbij, of ik had mij verenigd met twee andere protestpubers, om ons gedrieën toe te leggen op het plagen van leraren.

Toen ik dertien jaar was, bracht ik dan ook een kerstrapport met veertien onvoldoende cijfers thuis. Mijn vader sloeg met de vlakke hand op tafel, heette mij een 'luie vlegel', voorspelde mijn mislukking in de maatschappij en besloot geërgerd: 'Ziezo, meneer is de stomste van de klas.'

'Neen, pa,' moet ik toen hebben uitgeroepen, 'Sam is nog stommer, die heeft er vijftien.'

Dat kón, want er waren vijftien vakken. Ik had tenminste nog een zes voor gymnastiek, terwijl de lichaamsprestaties van mijn boezemvriend Sam met een twee waren gehonoreerd. Hij viel altijd uit de ringen. 'Jij bent geloof ik topzwaar,' zei de leraar dan. Die goeie Sam - ik zie hem nog voor me staan met zijn grote hoofd.

Mijn vader meende, dat mijn intellect wel zou toenemen, als hij ophield met de verstrekking van zondagcenten. Dit was evenwel een opvoedkundige dwaling, want de oorzaak van mijn falen heette Dolly en zat, met een verwarrende jurk aan, in de tweede bank rechts. Als zij na schooltijd voorbijfietste, zei ik tegen Sam: 'Kijk die meid weer eens,' en hij gooid er een paar vloeken bovenop, want we waren op elkaar ingespeeld als Laurel en Hardy. De psycholo-

gisch getrainde lezer weet nu, dat Sam en ik Dolly beminden en dit beschamende gevoel, overeenkomstig de gewoonte bij dertienjarige schooljongens, onder stoelen en banken van ruwheid en hoon verborgen.

Ik heb nooit een woord met haar gewisseld, maar tóch verklaarde ik haar ten duidelijkste mijn liefde. Als we een Duits diotee hadden gehad en de luie leraar, die niet zelf wilde corrigeren, de blaadjes liet ruilen, zodat je het werk van één van je klasgenoten mocht nakijken, zorgde ik er altijd voor, dat ik het hare in handen kreeg en dan verbeterde ik, in flagrante strijd met de voorschriften, al haar fouten met inkt. Bedankt heeft ze me nooit. Sterker nog: ze streepte mijn fouten genadeloos aan.

En het waren er veel, vrienden, want ik moest 'herrie trappen', dingend naar haar glimlach. Ze was er niet scheutig mee. Ik heb me voor haar vergooid, maar ik mocht niet eens, om vier uur, haar fiets uit het hok halen. Want meisjes zijn wreed.

Zonder Dolly zou Tjibbe er nooit aan te pas gekomen zijn, want hij zat aan dat kerstrapport vast. Sams vader volstond met enige schoppen onder het achterdeel van zijn kind, maar de mijne was een humanist en bracht mij naar een leraar toe. 'Je moet bijgewerkt worden,' sprak hij en toen kwam Tjibbe.

Tjibbe was ons aanbevolen door een vriend des huizes, die waarschijnlijk een verkapte vijand is geweest. Hij stond op een middag voor me in de huiskamer en zei: 'Zo is dat de patiënt?'

We namen elkaar op als twee worstelaars, voor de wedstrijd begint. 'Ik zie het al,' sprak hij. 't Is een kwibus.'

'Puh!' antwoordde ik, want als je dertien bent reageer je slapjes op een man van zestig. Zijn uiterlijk correspondeerde met zijn beroep: een klein heertje in het zwart met een pijp en een bril. Hij droeg een bol-

hoed en een rouwband, waarschijnlijk om vertrouwen te wekken. In zijn oogopslag was van enige smart inmiddels niets te bespeuren. Hij keek als een straatjongen en als hij lachte, was hij er een.

Toen mijn vader weg was en wij tweeën, met die verwenste leerboeken, in de kamer achterbleven, zei hij warm: ‘Een hoop narigheid die school, vin-je-niet?’

‘Ja, meneer Verbaan,’ antwoordde ik geestdriftig.

‘Zeg maar Tjibbe,’ sprak hij achteloos. ‘Maar niet als je vader er bij is, want dan spelen we weer David en Goliath, begrijp je?’

Ik begreep nog meer, namelijk: dat dit geen leraar, maar een acceptabel mens was.

‘Jij moet les hebben,’ vervolgde hij, op tafel plaats nemend. ‘Maar ik zou willen voorstellen, het niet te dol te maken.’

‘Zal ik de boeken dan maar wegleggen?’ vroeg ik behulpzaam.

‘Welja,’ antwoordde hij geuwend. ‘Laten we 't huiswerk voor morgen maar gaan maken. Is 't veel?’

‘Twee bladzijden geschiedenis en één Franse thema,’ zei ik.

‘Goed. Jij stopt de geschiedenis in je kop en ik maak die thema,’ besliste hij.

Zo gebeurde het. Ik leverde de volgende dag met een zekere bravour mijn schrift in, want nu zou ik dan toch eindelijk eens uitblinken.

‘Tweeëndertig fouten,’ zei de leraar koel. ‘Met de dag zie ik je stommer worden.’

Tjibbe liet een vrolijk gelach horen, toen ik hem de volgende keer het rood door kraste themaschrift toonde.

‘Dat verdraaide Frans,’ riep hij. ‘Ik heb er nooit wat van begrepen.’ En hij sloeg zich op de oude dijen van pret.

Toen mij was gebleken, dat ook zijn kennis van de

andere vakken, waarin hij mij onderrichten moest, nog beneden de mijne lag, maakte ik voortaan mijn huiswerk zelf. De lessen werden aan het uitwisselen van verhalen besteed. Hij wist er duizenden en was vooral sterk in spookvertellingen. Soms geviel het, dat mijn vader midden in een der spannendste passages binnentrad. Dan bogen wij ons over een studieboek, dat steeds gereed lag voor paniek-situaties. Als vader weer weg was, lachten we tegen elkaar als twee, die hun zoet geheim goed weten te bewaren en verdiepten ons opnieuw in het spookverhaal.

Tjibbe, gevoegd bij Dolly, waren voldoende om mijn overgang naar die tweede klas te verhinderen. Ik bleef op overtuigende wijze zitten en dát was het einde van de lessen. Mijn vader zond Tjibbe heen, omdat hij geen waar had geleverd voor ons geld. Met tranen in de ogen nam ik afscheid van hem.

Voorbarig - want een week later belde hij 's avonds om half tien in een toestand van verhitting bij ons aan en vroeg een rijksdaalder te leen, omdat hij 'met de tram naar huis moest.' Ik kreeg het geld van mijn vader los en gaf 't hem. 'Dank je, kereltje,' zei hij. 'Ik kom 't morgen even aanreiken.'

Daarna heb ik hem nooit meer gezien.

Wim

De verloofde van mijn nichtje was een knappe jongeman, die steeds voortreffelijk gesneden donkere kostuums droeg, doch geen enkel talent bezat. Hij telde 23 jaren en heette Wim. De meeste jongelui van die leeftijd lopen wel met het een of andere plan rond, stellen zich voor op kantoor te gaan of naar zee, of hebben schik in landbouw, doch Wim toonde in het geheel geen voornemens. Had hij nu maar iets onmogelijks

verlangd, zoals zending of toneelspeler, dan zou zijn lediggang nog toe te schrijven zijn geweest aan de onbereikbaarheid zijner idealen en daardoor een achtergrond van weemoed hebben gekregen, maar Wim had geen andere intentie dan welgekleet en goed gekapt te wachten op hetgeen de toekomst brengen zou. Mijn tante zat dan ook een beetje in met de hartstocht, die haar kind voor deze statische natuur had opgevat, en beijverde zich in luchtige, doch met gif doorregen gesprekken, die zij met mijn moeder voerde, een fijne dromerigheid in de jongen situeren, waaruit naar haar zeggen onverwacht een voor kunst of wetenschap nuttige daad zou kunnen opschieten.

Met dat al maakte Wim zelve zich nog het minst bezorgd over zijn ongewisse toekomst. Hij bewoog zich beleefd door ons familieleven, maakte vaak lichte buigingen, danste met een superieure statigheid en toonde zich onder alle omstandigheden zo gewillig, dat het ons op het laatst toescheen of hij in het geheel geen wil bezat, doch er slechts op uit was, met iedere situatie te harmoniëren.

Omdat mijn nichtje niet van hem wilde afzien en zelfs tijdens een Rijnreisje met de Nederlandse Reisvereniging zo frequent met hem correspondeerde, dat zij met evenveel inspanning een roman had kunnen schrijven, begreep mijn tante dat er een huwelijk van komen ging. De jongelui zamelden trouwens reeds alallerlei in de echt te pas komende voorwerpen in.

Mijn vader, die om zijn rustig voorkomen een gezocht raadsman was, werd door mijn tante in vertrouwen genomen en toen duidelijk vaststond, dat Wim in eigen beheer nooit vlotkomen zou, begon men te zinnen op een levensvulling, die hem, met onze hulp, zou kunnen worden bezorgd. Na lang delibereren werd besloten, dat hij een winkel in fijne vleeswaren zou beginnen, met geld, dat de familie daarvoor zou uittrek-

ken. Mijn vader kende deze materie namelijk en mijn oom dreef reeds zo'n zaakje. Dáár zou Wim de benodigde kennis eerst opdoen, want niet iedere worst is eender en men moet een zekere behendigheid hebben ontwikkeld, om te voorkomen, dat men zich bij het gereedmaken van de bestellingen in de vingers jaapt.

Dagelijks kwam Wim nu bij mijn oom, want hij was onmiddellijk voor het plan te vinden geweest. Op een fonkelende fiets, die mijn tante hem geschonken had, reed hij om negen uur tot voor het nederige winkeltje en sprong eraf, met een sierlijkheid die de buurt al evenzeer verrukte als zijn gladde courtoisie bij het bedienen van de volkswomen, die hier om negen cent leverworst kwamen. Mijn oom, een oude, korzelige man, had niet veel met Wim op, doch om redenen die geheel buiten de orde vielen. De jeugd van de jongen was eigenlijk ooms voornaamste bezwaar, want hij stond zeer kritisch tegenover het jonge geslacht, welks vadsig gedrag hij gaarne vergeleek met zijn eigen jongelingstijd ten plattelande, waar over het algemeen veel vroeger wordt opgestaan en allerlei weerbarstig grondwerk voorkomt, dat de stad niet kent.

Wim beviel eigenlijk heel goed in de winkel en het plan van mijn vader zou dan ook onverkort zijn uitgevoerd, indien zich niet een incident had voorgedaan, dat alles op losse schroeven zette. Op een dag miste oom een fraaie, nieuwe tabakspijp en kort daarna ontbrak zijn kleeborstel. Eenmaal wakker geschud, begon hij alles na te tellen en te inventariseren en spoedig bleek, dat ook uit de kassa regelmatig kleine geldbedragen verdwenen. Een val met een gemerkte zilverbon van een rijksdaalder sloeg dicht en Wim stond, beleefd als steeds, als dief te boek. In de familie gaf deze onaangename ervaring een harde klap, maar in ieder geval had Wims oneerlijkheid het gevolg, dat de verloving, na veel tranen van mijn nichtje, werd verbroken.

Wim raakte op de achtergrond. Ik zag hem nog wel eens in de stad, steeds gehuld in zijn keurige, donkere kostuums en gedekt door een prima gleufhoed, die hij dan vriendelijk voor mij afnam.

Later, toen zijn moeder gestorven was, werd hij danser in een groot hotel. Ik zag hem gisteren nog aan het stuur van een riant auto, naast een bejaarde dame, die de indruk maakte daarvoor niet gaarne te willen uitkomen. Als steeds groette hij mij recht hartelijk, want hij vergeet mij niet.

Oom Frits

Mijn oom Frits dreef een trekharmonikawinkel, maar hij was niet vrolijk. Wel had hij in zijn jongelingsjaren bekend gestaan om de lange, komische voordrachten, die hij van buiten kende, maar toen ik een kind was, toonde hij reeds geen lust meer in reciteren en stond gemelijk aan de deur van zijn zaak, die niet ver van de onze was gevestigd, in een scheefhangend pand.

Door die winkel waren wij kwaad met oom Frits, want wij verkochten ook harmonika's en dreven al jaren ons goedbeklante huis, toen hij plotseling in ons water kwam vissen. Lange tijd had het scheve pand leeggestaan, daarop kwam er een bord met een enorm vraagteken achter de ruit, als wilde de plaatser ervan zeggen: 'Nu, wát zou hier gevestigd worden?' en toen, opeens, sprong de adder uit het gras en opende mijn oom zijn bedoening, opgeluisterd door een paar iele bloemstukken van leveranciers, want hij had geen vrienden.

Mijn moeder, wier broer hij was, sprak van 'nooit meer aankijken' en 'vuile streken' - vooral tegen mijn grootmoeder, die bij ons inwoonde. De kleine, oude vrouw zei niet veel terug, want ze had oom Frits toch

lief. Een enkel keertje riep ze ook maar dat hij een schooier was, omdat mijn moeder zo aandrong.

Aangezien er thuis voortdurend over hem werd gesproken, begon hij in mijn kinderverbeelding een vervaarlijke rol te spelen. Als ik langs zijn winkel kwam, vreesde ik altijd, dat hij onder het uitbraken van liederlijke woorden naar buiten zou storten. Steeds was ik erop verdacht, dat hij mij vastpakken zou, als ik kuis langs liep met de ogen naar de grond, want we groetten hem natuurlijk niet meer. Op een keer speelde ik in onze straat met een bezempje. Geboeid door het vege, raakte ik ongekunsteld op zijn stoep. Opeens trad hij te voorschijn en zei: ‘Daar heb je mijn neeffie.’ Hij lachte onaangenaam en keek mij met zijn dik-wit gezicht spottend aan.

Ik nam het bezempje op de schouder en rende naar huis. Toen ik de kamer binnenkwam, waren mijn tante en oom uit Velp op bezoek. Ik besloot opeens, in snikken uit te barsten, en deed het.

‘Wat is er?’ vroeg mijn moeder bezorgd.

Nu vertelde ik, dat oom Frits mij had uitgescholden en geduwd, omdat ik zijn stoep bezemde. Mijn moeder was woedend. ‘Zelfs het kind kan hij niet met rust laten!’ riep zij. ‘Nu zien jullie eens.’ Mijn tante en oom gingen namelijk nog met oom Frits om, maar zij moesten toegeven, dat het niet aangaat, een klein ventje te duwen.

Ik was blij met dit succesje en besloot spoedig iets nieuws te verzinnen. Had ik met het bezempje de roos geraakt, de tweede keer leed ik schromelijk schipbreuk, hoewel mijn gegevens veel interessanter waren. In onze straat had ik namelijk gezien, dat een mannetje met een ijscowagentje twist had met een tramconducteur, waarbij hij opeens een bijl te voorschijn haalde. Er was een hele oploop, maar tot vechten kwam het niet, omdat een agent de ijscoman meenam.

Oom Frits had ook staan kijken en ik verzon nu, dat hij zich, toen de agent de bijl reeds in beslag genomen had, opeens bazig in de zaak was gaan mengen, zodat alle mensen hem uitlachten en ‘albedil’ noemden. Het was een aardig verhaal, maar toen ik het voordroeg, kreeg ik geen hand op elkaar. ‘Ga nu maar spelen,’ zei mijn vader geërgerd, ‘en bemoei je niet met grotemensen-dingen.’ Des middags kwam mijn moeder bij mij en sprak: ‘Luister eens, morgenmiddag komt oom Frits. Wij zijn weer goed met oom Frits, zie je.’

Hij kwam inderdaad, des anderen daags. ‘Zo, veeg je nog wel eens?’ vroeg hij grijnzend. Hij keek als iemand die van zich zelf denkt ‘ruwe bolster, blanke pit’, stak zijn hand in zijn zak en gaf mij een gulden. ‘Ik mag geen geld van vreemde mensen aannemen,’ zei ik, want dat was mij geleerd. Maar mijn moeder riep: ‘Toe maar. Oom Frits is toch zeker famielje.’ En zij lachte uit haar keel, gelijk zij wel meer deed als er visite was.

Later kregen we tóch weer ruzie met oom Frits en in de oorlog ging hij natuurlijk scheef en was opeens iets bij de Winterhulp - een chagrijnige mosgroene veldprediker met lootjes. Een jaar lang zat hij, na de bevrijding, in het gevang. Had-ie maar niet moeten duwen, toen ik zijn stoep bezemde.

Mijn staking

Op de historische 25ste februari 1941 - de dag der februaristaking - was ik kantoorbediende. Meestal versloeg ik de dag, door wat met papieren te frutselen of binnensmonds tot duizend te tellen, maar soms riep men mij opeens in de zogenaamde bestuurskamer, waar ik dan een vergadering van enige heren moest notuleren. De besprekingen gingen altijd over zeer

doonre onderwerpen en hoewel ik alleen iets opschreef, als ik wakker was, werden mijn notulen altijd aangenomen, ja, vaak zelfs geprezen, zodat alles wat ik niet gehoord had, blijkbaar ook niet essentieel was geweest.

De heren waren trouwens goedmoedig-mompelende vijftigers, met dikke buiken en kruiken in bed. Zij kwamen voor de vergaderingen uit alle delen des lands over. Als zij binnentraden, werden zij hartelijk begroet door de secretaris, een jongeman met een sierlijk kneveltje. Zij ondertekenden dan altijd onmiddellijk een blanco declaratieformulier, dat hij hun zwierig voorlegde. De secretaris vulde daarop later de reiskosten en het bedrag voor lunch en diner in, hoewel de mannen meestal met bevriende auto's meereden en hun boterhammen, voor ieder zichtbaar, uit papiertjes aten.

Op de 25ste februari werd er juist weer zo'n vergadering gehouden. Het was een gore dag en de heren bespraken zorgelijk de onrust in het land met de secretaris, die telkens toegaf dat ieder het best zijn verstand gebruiken kon. Opeens ging de deur open en trad de oude heer Kortlever binnen. Hij was belast met nederig archiefwerk en stond als gek te boek, omdat hij een mistige theorie had bedacht, volgens welke de gehele bijbel één brok göheimschrift was en, mits goed ontcijferd, een reeks van atheïstische wandspreuken bevatte.

‘Wat is er, Kortlever?’ vroeg de secretaris glimlachend, want hij verwaohtte iets onhoudbaars.

‘Wel, meneer,’ sprak de oude man, ‘wij hebben boven vergaderd met het personeel, maar zij staken niet, de kakkers. En nu kom ik u zeggen dat ik wél staak.’

Alle heren keken pijnlijk getroffen, maar niemand wilde ingrijpen, want zij waren allemaal anti-Duits en keurden de behandeling der joden allerminst goed.

‘Verstandig is het niet,’ sprak de secretaris eindelijk.

‘Me zorg,’ riep de oude korzelig. ‘Ik groet u.’

En hij verliet inderdaad het vertrek. Na enig schouderophalen begon nu de vergadering, maar ik verstond zelfs niet, dat mijn notulen weer zonder slag of stoot werden geaccepteerd, want ik moest voortdurend aan de heer Kortlever denken. Natuurlijk was het mijn plicht geweest, hem na een krachtig ‘Ik schaar mij aan uw zijde, vriend’ te volgen, maar de vrees, bij deze martialiteit over de vloermat te zullen struikelen, had mij weer op mijn stoel gehouden. Zelfverachting is echter slechts tot op zekere hoogte draaglijk en daarom besloot ik opeens, Kortlever alsnog na te bootsen. Ik stond op en liep naar de deur, maar toen ik mij daar tot de heren wendde, teneinde mijn heengaan te verklaren, bemerkte ik dat niemand er notitie van nam. Zij dachten kennelijk dat ik even ging wateren.

Verward draaide ik mij om en verliet de kamer zwijgend. Ik deed mijn jas aan en wandelde naar de uitgang. Op straat viel mij echter in, dat niemand nu wist, dat ik staakte. Misschien dachten ze gewoon, dat ik onwel geworden was en mij naar een arts begeven had. Na wat dubben, ging ik terug naar het gebouw, hing mijn jas weer aan de kapstok (maar nu niet op het hangertje) en trad de grote zaal binnen, waar mijn collega's aan de bureaus zaten.

Nu wilde ik iets strijdbars roepen, maar hun slaperige indifferentie maakte mijn voornemen opeens potsierlijk.

‘Weet je wat je moet doen?’ zei een dikke man, die Kozels heette, tegen mij. ‘Je moet lijnzaad zien te krijgen. En dan maar persen.’ Hij bootste het na, even omkijkend of niemand hem bespiedde. ‘Pracht olie om aardappeltjes in te bakken,’ riep hij geil.

‘Lekker,’ sprak een ventje van de postkamer. ‘En dan goede, vette jus erover.’

Ik liep besluiteloos naar de deur. Opeens draaide ik

mij om en riep hees: ‘Ik staak óók.’ Daarop stapte ik zo haastig de zaal uit, dat ik met mijn schouder tegen de deurpost stootte.

‘Waar ga je heen?’ riep Kozels verschrikt, als vreesde hij, dat ik mij zou verdrinken. Maar ik liep door en kwam thuis in de vreemde opwinding van een jongetje dat, zonder overleg met zijn vader, de functie van bakkersmaatje heeft aanvaard.

Mijn vrouw stond in de keuken water te tappen, wat in de oorlog op momenten van grote spanning gebruikelijk was, en ik deed haar, tamelijk eerlijk, verslag van het gebeurde.

‘Je bent gek,’ zei ze. ‘Hier neem een emmer en tap bij het fonteintje in de gang.’

Pas op - kolder

De erepoort

Op de Dam hield een oude, morsige man met een klein grijs sikje mij staande en zei: 'Meneer, mag ik misschien een dubbeltje voor de erepoort?'

Ik stak mijn hand automatisch in mijn zak maar vroeg, voor ik het geld overreikte: 'Waar staat die erepoort eigenlijk?'

'Och, meneer,' sprak de man met filosofisch gebaar, 'er is helemaal geen erepoort.'

'Nou, dan geef ik ook geen dubbeltje,' verklaarde ik opstandig. Ik laat me ten slotte niet neppen.

'Maar, meneer, wees nou toch redelijk,' riep de man. 'Wat ziet u nu aan zo'n erepoort? Een paar van die serpentines en een miezerig stukje groen! We zijn toch alle twee volwassen mensen. Wees blij dat ik er geen een heb gemaakt.'

Hij praatte zo luid en met zulk een nadruk van door niets gesteunde verontwaardiging, dat allerlei mensen stil bleven staan.

'Wat is hier aan de hand?' vroeg een bolle postbode.

'Ach,' zei een juffrouw, 'die slungel heeft die ouwe man een klap gegeven.'

'Maar dat is nu toch het tóppunt,' riep ik nijdig, 'Die vent zei tegen mij...'

'Mensen oordeelt zelf,' sprak de grijsaard, 'deze man is mij geld schuldig en dat wil hij mij niet betalen. En weet u waarom niet?' Hij nam een demagogische pauze en vervolgde honend: 'Omdat ik hem niet vertellen kan waar in Amsterdam een erepoort staat.'

Alle mensen begonnen luid te lachen. Ze gaven mij

geniepig duwen en de postbode riep: ‘Kijk 'm staan, die kinderachtige vent! Een erepoort wil hij zien. Er is helemaal geen feest vandaag.’

Ik duwde woedend terug en schreeuwde: ‘Gelogen. Die man is zelf over dat ding begonnen. Hij zei dat hij er een gemaakt had en...’

‘Nou, mensen, ik hoef u al niks meer te vertellen,’ zei de oude rustig en hij ontblootte zijn hoofd om zijn eerbiedwaardige lokken te laten zien. ‘Heb ik het uiterlijk van een man, die op een doodgewone dag de Dam gaat versieren?’

Neen, zo zag hij er niet uit. Iedereen drong tegen iedereen en een kwartier later zaten we met een hele club op het politiebureau. De brigadier had een grote snor.

‘Student zeker?’ zei hij begrijpend tegen mij.

‘Waarachtig niet,’ antwoordde ik strijdvaardig en gaf hem mijn papieren. Met een half oog keek hij ze in. Toen ging hij op de rand van zijn tafel zitten en zei, met de geknepenheid van iemand, die, in strijd met zijn natuur, een zaak nu eens heel tactisch zal aanpakken: ‘Kijk eens, meneer, we bennen ten slotte allemaal jong geweest enne - nou ja, een grapje is een grapje, maar er zijn grenzen, nietwaar...’

Ik wou iets zeggen, maar hij wenkte af.

‘Die man heeft me alles verteld,’ vervolgde hij. ‘Enfin, ik begrijp het best, we hebben hier met de studenten al van álles aan de pet gehad, maar houd me ten goede, meneer - móói is het niet, om een oude man voor de gek te houden.’

‘Maar luister nu toch eindelijk eens,’ riep ik wenend, ‘die vent komt naar me toe, op de Dam, vraagt geld voor een erepoort en er *is* helemaal geen erepoort!’

De brigadier knikte mij bemoedigend toe.

‘Kom nou,’ sprak hij fijntjes, ‘nou zult u als gestudeerd mens toch zélf wel begrijpen, dat dit een vreselijk onwaarschijnlijk verhaaltje is.’

Wie zal zó iets nu doen? Nee - u moet stáán voor wat u gedaan hebt. En ik vind het misselijk, om een oude man te schoppen.'

'Schoppen?!' schreeuwde ik, 'ik héb helemaal niet geschopt.'

'D'r bennen vier getuigen van,' sprak de brigadier somber en hij wees op drie querulanten en een valse juffrouw, die mij vanaf een bankje mesblikken toewierpen. De juffrouw riep fel: 'Er is geen eerbied meer voor grijze haren bij de jeugd van tegenwoordig.' De mannen knikten neerslachtig en zagen er naar uit, dat ze graag eens met mij op de vuist zouden gaan. Ik voelde mij doodmoe worden.

'Nou ja,' zei de brigadier, die mijn gezicht bekeek, 'beulen bennen we hier ook niet, meneer. Er zijn al rechtszaken genoeg op de wereld, dus als het éven kan, dan geven we er geen gevolg aan.'

'Wat moet ik doen?' vroeg ik moedeloos.

'Doodeenvoudig,' sprak de politieman. 'U betaalt die oude man de rijksdaalder die hij nog van u krijgt, en wij zien verder van alles af.'

Mijn krachten waren verbruikt. Ik liet de oude binnenbrengen en betaalde.

'Dank je wel, Andries,' zei hij, mijn hand schuddend, 'en laten we het verder vergeten. We zijn ten slotte volle neven en het is ook niet de eerste schop, die ik van je gehad heb, nietwaar? En wat die honderd gulden aangaat...'

Gillend rende ik het bureau uit en sprong in de gracht. Pas op de bodem vond ik rust en recht.

Vlucht voor de stemplicht

Toen men mij discreet doch onmiskenbaar duidelijk had gemaakt, dat mijn kans op het minister-presidentschap

geringer was dan mijn vrouw en ik hadden gedacht, begon het Nederlandse volk me tegen te staan. Ik nam het besluit mijn stemplicht te verzaken en de hele troep mijn brede rug toe te draaien. Met mijn vrouw reisde ik naar Marseille, waar ik soheepging naar een eiland, dat mij als onbewoond en liefelijk was aangeprezen. Daar stelde ik mij voor, onder het eten van kokosnoten, de euvele wereld te vergeten.

Aangezien wij 's nachts aan boord waren gegaan, kon ik het schip eerst des anderen daags, toen wij reeds in volle zee waren, in ogeschouw nemen. Het maakte een krakerige indruk en bleek bemand met volk, dat peinzend en levensmoe uit de ogen keek. De kapitein zat steeds te drinken in zijn hut, zoals dat behoort. Hij heette Ben Traven, wat mij niet bemoedigde, aangezien iemand van die naam eens een boek over een dodenschip heeft geschreven. Aan boord was een grote aap die 's nachts losliep en dan altijd een gat in de scheepsromp wilde hakken, om te kijken of er veel water binnenstromen zou. Nu, dat kon ik hem zó wel uitleggen. De zeelieden glimlachten fijntjes om de aap en zijn liefhebberij, want zij verwachtten tóch niet dat ze van de reis zouden terugkeren, maar ik wilde graag het eiland halen en leidde de aap 's nachts af, door een gorilla voor hem te imiteren, een grap die hem wel boeide. Van slapen kwam op die manier niet veel en mijn vrouw zei dan ook wel eens, dat we misschien beter een andere boot hadden kunnen nemen. Ik vond dat nakaarten. Gedane zaken nemen trouwens geen keer.

Zoals ik wel verwacht had, viel het allemaal erg mee. We vergingen allerminst en na drie weken, toen wij zoals dat past allemaal scheurbuik hadden, zei een der matrozen: ‘Wou u niet naar een eiland?’

‘Welzeker, goede vriend,’ antwoordde ik monter.

‘Daar ligt het,’ zei hij en wees op een stip.

‘Stoppen we er?’ vroeg ik.

Hij schudde het hoofd en verviel in gedroom. Wij namen onze koffers en sprongen over boord. Nadat wij geruime tijd gezwommen hadden, zei mijn vrouw: 'Die man roept nog iets.' Ik keek om en zag dat de matroos ons wenkte. 'Ga even terug', sprak mijn vrouw. 'Het is anders zo onbeleefd.' Ik keerde op mijn slagen. Het was een heel gezwem, maar ten slotte dreef ik weer te loef en vroeg wat hij wenste. Hij riep iets. Ik verstond het niet helemaal, maar toen hij blijkbaar klaar was, wuifde ik hem hartelijk toe, waardoor ik aanmerkelijk begon te zinken.

Daarop crawlde ik terug naar mijn vrouw.

'Wat zei hij?' vroeg ze.

'Ik weet 't niet,' antwoordde ik, 'het ging geloof ik over haaien.'

Geruime tijd zwom zij in gedachten naast mij voort.

'Zei hij misschien dat er hier haaien zijn?' vroeg zij toen.

'Ja, dat was het, geloof ik,' zei ik.

'Dan mogen we wel voortmaken,' sprak zij. Inderdaad had zij gelijk, want enige tijd later kwam zo'n vis naast ons zwemmen.

'Halt,' riep het dier. 'Handen in de hoogte.'

Ik maakte hem duidelijk, dat een man die zwemt zo'n bevel onmogelijk uitvoeren kan, aangezien hij dan naar de bodem zakt. Het was gelukkig een aardige haai. Toen wij hem hadden uitgelegd, dat we lichte gevallen waren, zei mijn vrouw: 'En mijn man heeft illegaal werk gedaan, meneer, tijdens de bezetting.'

'Dat zeggen ze allemaal,' zei de haai bitter en dook onder.

Het eiland kwam steeds dichterbij. Er stonden bomen op. We konden ons dus tenminste ophangen, als het tegenviel. Die gedachte gaf moed. We zetten er een flinke spurt in en stoven ten slotte het strand op. Een naakte neger kwam ons tegemoet.

‘Zei je niet dat het een onbewoond eiland was?’ vroeg mijn vrouw fijntjes. Ik antwoordde dat de man zich waarschijnlijk ten onrechte, want in strijd met de reisgidsen, op het strand ophield, maar reeds stond hij voor ons en stelde zich beleefd voor, in een dialect, dat ik toevallig goed beheerste.

‘Ik ben hier als menseneter gevestigd,’ verklaarde hij vriendelijk. ‘Leuk dat u komt, uw vrouw doet mij bepaald watertanden.’

Aangezien ik het land heb aan dubbelzinnigheden in damesgezelschap, verzocht ik hem koeltjes, man en paard te noemen. Hij bleek het charmant te bedoelen. ‘Ik heb trouwens net ontbeten. Een koude zeeman met wat sla. Men moet matig zijn,’ verklaarde hij.

Nu, dat kon ik toejuichen. Ik probeerde er zo mager mogelijk bij te lopen, maar de man babbelde heel aimabel en wilde wel eens weten, waarom wij op zijn eiland kwamen.

‘Och het hing ons een beetje de keel uit,’ zei ik. ‘Bij ons zijn namelijk verkiezingen, op het ogenblik.’

‘Hier ook,’ zei de man. ‘Een felle strijd, meneer. Ik persoonlijk sta rechts. Vrijheid, blijheid, vooral voor mij. Weg met de paperassenboel. We zijn trouwens allemaal anafabeten, dus wat hebben we eraan. De hoofdman wil alles in zijn eigen hand pakken. Dat zou hij wel willen. Dat wil iedereen. Als hij zijn zin kreeg, zou het gedaan zijn met mijn zoete winsten en dat lijkt me niet, voelt u?’

‘Is u ondernemer?’ vroeg ik.

‘Wel degelijk,’ antwoordde de man. ‘Ik heb een fabriek. Wij blikken zendelingen in.’

‘Zijn ze lekker?’ vroeg mijn vrouw beleefd.

‘Taai, mevrouw, erg taai,’ zei de neger. ‘Maar ik verdien er een hoop aan en de mensen zijn erop aangewezen.’

Hij noodde ons in een boom, waar hij blijkbaar woon-

de. We zaten er ongemakkelijk, maar 's lands wijs, 's lands eer. Het drankje, dat de gastheer schonk, smaakte trouwens wel lekker. Hij liet mij uitvoerig uitleggen, welke partijen in Nederland worstelen.

‘Is u ook politicus?’ vroeg hij. Ik verklaarde journalist te zijn en wilde hem uitleggen wat een krant is, doch hij zei blasé: ‘O, we hebben hier ook kranten. Maar dan witte letters op zwart papier, omdat wij negers zijn, begrijpt u wel? De tragiek is, dat er veel te veel kranten uitkomen.’

‘Wat interessant,’ zei ik. ‘Het is precies zoals bij ons, merk je wel vrouw?’

Ze merkte het inderdaad. We babbelden nog wat en namen ten slotte afscheid om een boom uit te zoeken voor de nacht. Onderweg werden wij echter vastgegrepen door een troep hongerige voorbijgangers, die van een feestje kwamen en ons onverwijd begonnen te bereiden. Toen ik naast mijn vrouw in de pan lag, zei ik: ‘We hadden wellicht beter in Amsterdam kunnen blijven, om op de Partij van de Arbeid te stemmen.’

‘Inderdaad,’ antwoordde zij. ‘Misschien komen ze die twee van ons nu net te kort.’

We zouden nog wel hebben doorgepraat, maar het werd erg warm in de pan. Ze deden er bovendien uitjes bij, een akelige lucht, maar u begrijpt wel dat we eigenlijk....

Het heerlijk avondje

Kijk, het was al dadelijk een stroeve Sinterklaasavond - dat zat in de lucht. In de eerste plaats harmonieerde het gezelschap niet, want oom Kees was erbij en die heeft laatst een geruchtmakende inklimming gepleegd, zodat tante Magda uit Zeist, die érg fel is op die dingen, dadelijk toen ze met neef Henk binnenkwam tegen

hem zei: ‘Zo, Kees, zit jij niet meer?’ Dat was natuurlijk een beetje pijnlijk, vooral, omdat oom Kees meteen met Henk wilde gaan vechten, ten einde iets terug te doen. Die kleine Henk had zijn jasje zó uit, maar toen gooide ik me ertussen, want ten slotte was ik de gastheer.

Toen we weer zaten, begon opa over de begrafenis van tante Wilma en hij zei, dat hij het gedrag van Frits ‘knap schofterig’ had gevonden. Frits was namelijk boos geweest, omdat we een andere begrafenisonderneming hadden genomen, dan door hem was aanbevolen. Hij wilde niet mee in rijtuigen die tegen zijn advies ingingen en stond, toen we op het kerkhof kwamen, al met zijn gehele egoïsme à quatre bij het open graf keurig opgepoetst te demonstreren tegen onze firma, die tante er toch heus heel netjes inhielp.

Nu had ik het ook niet soepel gevonden van Frits, maar om nu dadelijk zo scherp te worden op Sinterklaasavond, leek me toch niet juist van opa. De oude man had echter niet in de gaten, dat Frits met zijn vrouw in onze kamer zat, want als je die jaren hebt, onthoud je de gezichten allemaal niet meer zo goed. ‘Frits hoeft niet achter mijn kist te lopen, straks,’ riep de grijsaard of het een pretje was. Ik zat al te ssst'en en maakte een reeks van sprekende gebaren, maar hij begreep het niet, de goeierd, en zaagde maar door over zijn kist en wie erachter mocht en wie niet. Frits niet.

‘Kom, opa,’ riep ik, ‘nou niet over de dood praten, telkens, 't Is toch zeker Sinterklaas. Laten we nou gezellig een liedje zingen. Vooruit, Mien, speel er eens eentje.’

Mien is een nicht van ons, een fikse kwekeling met akte. Ze speelt een soort piano, waarop je goed heilgymnastiek kunt doen, maar alles leek me beter dan conversatie. Spoedig klonk het lied over het heerlijk avondje en ik zong uit volle borst, inviterend wenkend,

dat ze moesten meedoen. Op het laatst galmde de hele club, met zwartgallige koppen, want ze waren nog niet uitgepraat, dat zag je zó.

Ik liep de kamer uit, om voor de pakjes te zorgen. Ze hadden allemaal wat meegebracht, voor eigen vrouw of man en ik stopte de hele boel in een wasmand en zette deze, krachtens de aardige methode, die er elk jaar weer ingaat, voor de deur van ons huis. Een jongetje, dat passeerde, gaf ik een kwartje. ‘Jij belt straks even aan vent,’ zei ik met een knipoog. Het duurde wel vijf minuten, eer de bel klonk. Ik was blij, dat ik het eindelijk hoorde, want ik was bepaald beroerd van dat zingen.

‘Dáár belt Sinterklaas,’ riep ik en sprong naar de deur. Er stond inderdaad een oude man, maar in burger.

‘Meneer, wilt u soms een goed velletje schuurpapier kopen?’ zei hij vertrouwelijk. ‘Ik kom maar eens per jaar.’ Hij praatte nog een hele tijd door en ik keek besmuikt over zijn schouder, of die jongen met de wasmand soms ergens stond, maar neen hoor, wég was hij. Zo'n kind heeft ook geen begrip van mijn en dijn, ofschoon ik hem op een jaar of zestien had geschat. Zo vergis je je dikwijls met leeftijden.

Ik kocht afwezig een velletje schuurpapier, dat altijd te pas komt, en trad de kamer binnen.

‘Dáár zijn de pakkies!’ riep tante Wies, die slecht ziet en dacht, dat ik ze bij me had.

‘Neen zeg,’ sprak ik, ‘dat is nu óók even wat.’ En ik vertelde het. Nou, ze namen het niet mooi op. Opa begon te huilen - hij had zó op nieuwe bretels gehoopt. En Frits gaf onomwonden blijk van de veronderstelling, dat ik de pakjes te gelde had gemaakt en nu met een smoesje kwam. Het was een goed idee geweest, maar ze waren nu eenmaal echt gestolen, daar viel niet aan te wrikken.

‘Ach, kinderachtige kerels,’ riep ik, ‘wat kunnen jullie die paar pakjes nu toch schelen!’ Ik liet Mien iets hards spelen en beval mijn vrouw, met de bowl te komen, maar toen ze er net mee binnentrad, viel de lamp uit de zoldering - niet erg hoor, want we hebben nóg een lamp, maar oom Kees stond er onder en kreeg een scheurwondje. Het was geen gevaarlijke kwetsuur, maar het bloedde verschrikkelijk - och, wat had die man een bloed. Terwijl ik organisatorisch naar watten liep te zoeken en mijn vrouw, op een hoge bibbertrap, in de kamer stond, om de lamp weer op te hangen, sloegen alle stoppen door en werd het nacht in huis. Zelfs Mien hield op met spelen. Ze kon zeker niet meer zien.

‘Wacht eventjes,’ riep ik opgeruimd, ‘ik wip naar hiernaast, om een paar stoppen. Zingen jullie in die tussentijd nog maar wat.’

De buurman is een zielige éénboom, met een knevel. Hij zat te dromen in zijn vies huisje en vond het enig, dat er iemand kwam, want Sinterklaas is een neerslachtig feest voor een breedsprakige vrijgezel.

‘Goedenavond,’ zei ik beleefd, ‘hebt u misschien...’

‘Wel, wel wel,’ riep hij opgelucht, ‘maar dát is de buurman van hiernaast, verdikkie. Kom binnen, man, blijf daar niet in de tocht staan, want je zou een vreselijke ziekte oplopen.’ Hij trok mij zijn kamer in en dwong mij plaats te nemen.

‘Kijk eens,’ zei ik geagiteerd, ‘ik ben hier gekomen om...’

‘Dat hoef je mij toch niet te vertellen,’ sprak hij ontroerd, ‘wát, we wonen toch zeker al jaren schouder aan schouder, dan gaat er iets heel moois opbloeien tussen mensen, dat weet ik ook wel. Jij dacht natuurlijk: Die man zit alleen en ik wip even aan. Nou, jongen, aan mij is het besteed.’ En, troebel kijkend, begon hij een kop chocolade voor mij te bereiden.

Het was niet de sfeer, die ik bedoeld had, maar toch viel het mij moeilijk zijn bloemetje te vertrappen, ‘Eigenlijk...’ begon ik onzeker, doch hij wenkte af en zei, op ruw-weke Hemingwaytoon: ‘Hou je bek nou maar. We lopen geen van tweeën graag met ons gevoel over straat, nietwaar? Maar, jÓ, ik onthoud zulke trekjes in een karakter en ik ben een zwakke man, met een knap boeltje, dus schaf je maar niets nieuws aan, als het even tijd van wachten heeft, want morgenochtend stap ik naar de notaris en zorg ervoor, dat mijn neef straks voor gek staat. Want waar is mijn neef nou?’

‘Ik denk, dat hij thuis is,’ sprak ik, want dat leek mij inderdaad het waarschijnlijkst.

‘Ja, thuis!’ riep de buurman wrang, ‘maar jij bent hier.’ Hij greep, met overvolle krop, mijn hand en gaf mij meteen, met de andere, de chocolade, een tamelijk gecompliceerde arabesk, die toch nog goed afliep.

‘Ik zag vanmiddag dat zoontje van jou nog schuiven, hier in de buurt,’ hernam hij, om ook mij een plezier te doen, ‘dat wordt een leuke opstopper, die kleine. Hij had zijn ijzersterk schoolpetje op. ‘ZÓ, knulletje,’ zeg ik tegen hem en raai eens wat hij antwoordt?’

‘Dat weet ik niet,’ zei ik wanhopig, want ik zat aldoor maar te broeien, hoe ik het gesprek op elektriciteitsstoppen kon brengen, ‘maar ik wou juist...’

‘Nee, dat raai je in geen verreljaar,’ riep de buurman, terwijl ik voor mijn geestesoog oom Kees in het duister zag leegbloeden, aan de voet van een ladder, waarop mijn vrouw wiebelend naar mijn terugkeer smachtte. ‘Weet je wat hij zei? Hij zei: “Dag Pezewezer.” Ja, zo'n kleine snaak. Waar haalt hij het vandaan, vraag ik maar. Je hebt er hier nóg een van die hoogte in de straat wonen, zo'n bleke stuipekop, maar die geeft hij lik op stuk, buurman, ik mag iets verschrikkelijks krijgen, als ik ooit zo'n tierige stek heb gezien als die kleine van jou.’

Ik stond vastberaden op.

‘Buurman,’ zei ik, ‘ik moet u vragen...’ Maar op dat ogenblik gingen ook bij hém alle lichten uit. ‘Verdraaid,’ riep hij, ‘dat zit 'm in de krachtfabriek, als ik goed zie. Ik pak even mijn dop en loop met je mee, want ik wil graag een paar stoppen van je lenen.’

‘Die héb ik niet,’ gilte ik, maar hij liep toch mee, voor de gezelligheid, denk ik. Toen wij thuiskwamen om even te kijken, of het licht soms weer van zelf was aangegaan, waren ze allemaal aan het worstelen, bij kaarslicht. Opa stond op tafel en riep telkens: ‘Ráák 'm, Kees, vooruit, Anna!’ De buurman begon meteen spontaan mee te knokken, want in zo'n massagevecht is het altijd raak, je haakt maar in.

Maar laat me nu toch opeens de deur opengaan - en daar stond Sint-Nicolaas! Het was de échte, dat overzag ik dadelijk. Nou, we werden lelijk beknord, want zo'n man wil geen handgemeen op zijn verjaardag, dat voelt een kind. Oom Wim, tante Magda, Frits en Henk moesten allemaal in de zak. Wilt u wel geloven, dat hij bijna niet dicht kon? Opa stond nog altijd op tafel ‘Vooruit, Kees, hup, Henk’ te roepen, want hij had niet gevolgd dat het gevecht afgelopen was. Sinterklaas moest hem een duw geven.

Toen hij weg was met zijn last, gingen we neerslachtig uiteen, 't Is dan ook even wat, al die familie in de zak. En eigen schuld - dat plaagt het meest. Waaruit blijkt, dat je eigenlijk maar het best zoet kunt zijn, vooral in december.

Een wandeling

In de binnenstad kwam een grijze keeshond met een bemodderde staart naast mij lopen en vroeg: ‘Heb je wel eens iets van Klages gelezen?’

‘Neen,’ antwoordde ik.

‘t Is wel mooi,’ zei hij. ‘Alleen een beetje dik en Duits. Je moet ervan houden.’

We liepen een poosje zwijgend verder. Plotseling viel het mij in, dat je zelden honden tegenkomt die het woord voeren.

‘Praat jij?’ vroeg ik.

‘Ja,’ zei hij. ‘Ik ben de graaf van Leicester - gereïncarneerd dan. 1532-1588. Slot te Dieren. Dat was ook een akelige tijd.’

‘Ook?’ vroeg ik.

‘Ja, net als nu,’ vervolgde hij vinnig. ‘De streek om iemand als hond te laten terugkeren. Allemaal intriges en willekeur. Mijn laatste keukenknecht staat als kasregister in een Londens café en drukt genoeg achterover om iedere avond uit te kunnen gaan. Maar ik kan aan de plasjes ruiken.’

‘De gelegenheid maakt de dief,’ zei ik aforistisch. ‘Gaan kasregisters werkelijk uit?’

‘Och, Londen is groot,’ zei hij achteloos.

We sjokten voort. Het begon te regenen.

‘Hoe kom je eigenlijk aan Klages?’ vroeg ik.

Hij begon te blaffen en liet zijn tanden zien.

‘Pardon,’ zei ik. ‘Zoëven praatte u toch?’

‘Ben je mal,’ zei hij. ‘Honden praten toch niet.’

‘Neem me niet kwalijk,’ zei ik. ‘Er moet een misverstand in het spel zijn.’ Ik nam mijn hoed af en ging een zijstraat in. Omdat ik niet oplette, botste ik tegen een agent aan. Ik vroeg vergeving en liep door, maar hij riep teleurgesteld: ‘Er zit niets in!’

‘Waar?’ vroeg ik, mij omkerend.

‘In uw portefeuille,’ zei hij. ‘Ik heb hem zoëven gerold, maar hij is leeg.’ Hij had het ding inderdaad in de hand en gaf het mij met een verongelijkt gezicht terug.

‘Neem me niet kwalijk,’ zei ik nederig. ‘Ik verdien betrekkelijk weinig. Het gaat allemaal op.’

Hij maakte een onverschillig gebaar en we liepen samen op.

‘Steelt u vaak?’ vroeg ik, om het gesprek gaande te houden.

‘Alleen in vrije uren,’ antwoordde hij. ‘Vroeger moordde ik ook, maar men wordt ouder.’

‘Wer jetzt kein Haus hat, baut sich keines mehr,’ reciteerde ik.

‘Is u Duitser?’ vroeg hij zakelijk.

‘Nee,’ verklaarde ik. ‘dat was Rilke. Een dichter.’

‘Wat heeft dat met de bouw van huizen te maken?’ vroeg hij.

‘Vergeet het,’ zei ik. ‘Heeft u kinderen? Slaat u ze?’ Hij stond stil.

‘Rilke,’ riep hij. ‘Natuurlijk! Dat was mijn vader. Kent u zijn berijming van het hoofdstedelijk adresboek? Een curieus werk. En zo nutteloos.’

Hij pakte mijn hoed af en sprong op de tram. Een merkwaardige geest. Ik liep een café binnen om over hem na te denken. De kelner was naakt. ‘Koffie of niks?’ vroeg hij.

‘Niks,’ zei ik.

‘Eruit!’ riep hij. ‘We spelen geen winkeltje!’

Het was een sluitend betoog: zulke mensen kunnen inderdaad niet van de wind leven. Ik raakte weer op straat. De regen hield aan, grijs slijmerig.

Twee oude mannen stonden in een portiek. De langste gaf, net toen ik passeerde, de ander een schop.

‘Doet het pijn?’ vroeg ik de getroffene.

‘Nee,’ antwoordde hij monter. ‘We debatteren over het leven en mijn vriend hier is een militante geest.’

‘t Is de steen der wijzen, heren,’ zei ik beleefd.

‘Niet gooien,’ riepen de mannen angstig. Zij zetten het op een lopen. In weerwil van bun ouderdom had-

den zij niet begrepen dat ik in overdrachtelijke zin sprak. Deze ervaring overtuigde mij van de nutteloosheid des levens. Ik trok het ventiel uit mijn oor en verzwond.

Merkwaardig geval

Toen ik zaterdagavond alleen thuis was en een boek van Edgar Allan Poe las, werd er krachtig gebeld. Ik opende de deur en zag een dunne man, met een neerslachtige pet op.

‘Goede avond,’ zei hij. ‘Is de heer Lauwers thuis?’

‘Nee,’ antwoordde ik.

‘Wanneer zou ik hem dán kunnen treffen?’ vroeg de pet.

‘Nooit,’ sprak ik. ‘Hij woont hier niet.’

De man greep zich aan de kin. Meteen deed hij een stap achteruit, en liet zijn licht op het huisnummer schijnen.

‘Zestien!’ riep hij bevrijd. ‘Ziet-u-wél, ik wist wel, dat ik goed was. Lauwers woont op zestien.’

Ik schudde het hoofd.

‘Waarachtig wel,’ vervolgde de man. ‘Het is zo'n dikke, met een wit hondje.’

Uit beleefdheid deed ik of ik nadacht, maar ten slotte zei ik noch deze heer, noch zijn diertje te kennen.

Die pet werd er ongeduldig van.

‘Hij heeft zo'n opgeblazen gezicht, Lauwers! Ik ben al zo vaak bij hem geweest!’

‘Heus niet, meneer,’ riep ik. ‘Als ik u toch zeg dat...’

Op dat ogenblik ging de deur van de huiskamer open en trad een bolle man met een opgeblazen gezicht de gang in. Hij droeg een huisjasje; een wit hondje liep bij zijn benen. Met uitgestoken hand ging hij op de pet af en riep: ‘Ah, die Kees! Leuk dat je even aankomt!’

‘Ziet u nou wel,’ sprak de bezoeker, terwijl hij mij even verwijtend aankeek.

Ik was natuurlijk nogal verbaasd, maar later is de zaak mij duidelijk geworden. Die Lauwers woont al anderhalf jaar dn ons huis, dat door een administratief misverstand op het woningbureau niet alleen aan ons, maar ook aan hem is verhuurd. Door een merkwaardig toeval hebben we elkaar nooit eerder opgemerkt, omdat hij altijd net in de achterkamer was, als wij vóór huisden. Liep ik de achterkamer in, bij voorbeeld om 'n boek te halen, dan moest hij net even in de gang of op 't gemak zijn. Zo hebben we elkaar al die tijd misgelopen, maar nu is de zaak door dat bezoek aan het licht gekomen. We zullen er iets op moeten vinden.

Geen kwade vent, die Lauwers. Een beetje dik alleen.

Glaasje draaien

‘Dag oom Henri, ik ga,’ zei ik, met mijn jas aan de studeerkamer binnentredend, waar hij net als altijd zat te suffen over een boek, met Does, de kale hond, dicht tegen zijn benen.

‘Goed, jongen,’ antwoordde hij afwezig en keek mij aan met de peinzende, ondoorgrondelijke vriendelijkheid van een zeer oude man, die met zijn hele, melancholieke nasleep van bibelots en gummiboorden op de dood wacht, als ging het om een trein. Dit beeld hield ik vast, toen ik even later mijn eigen voetstap hoorde op de mosgroene oprijlaan en omkeek naar het lelijke, oude huis aan de Vecht, waar ik nu al vier weken lang zijn mistige alleenspraken interrumppeerde, door de kamer binnen te komen. Verder dan gesprekjes over het weer waren wij niet gekomen, zodat ik een invitatie, om een avond door te brengen bij wat Amsterdamse vrienden van vroeger, bepaald gretig accepteerde.

Ik was tot alles bereid toen ik die flat binnentrad - zelfs een sjoelbak zou ik gezellig gevonden hebben. Maar er was meer. Op de ronde, eiken tafel in de met boeken gestoffeerde kamer stonden de flessen naast de kristallen glazen en zo kwam het, dat het stoeve begin maar kort duurde. Ik moest even heen over het dwaze feit, dat ik tegen een corpulente, kunst-lievende advocaat teder ‘Henk’ diende te zeggen, alleen omdat we een kwart eeuw geleden, toen hij en ik andere mensen waren, vriendschap voor elkaar koesterden, maar zo'n fles behelst de schemer, waarin de jaren gerieflijk wegglijden.

Welzeker, Henk. Natuurlijk, Freek. En mag ik nu eens op Annie drinken? Een keiharde vrouw met haar om

een divankussen mee te vullen. Henks vrouw. Nou, daar gaan jullie dan.

Het was een koud, to the point-troepje, maar niet zo onoverwinnelijk als mensen met manieren. De conversatie vlotte - slim, honend, beginselloos, zoals past bij intelligente capitulanten met de gebruikelijke zelfspot. Henk vertelde een geval uit zijn praktijk: een alom bemind winkeliertje, zachtmoedige buurtfee met een stereotiepe hulpvaardigheidsglimlach, bleek de dader te zijn van een misdaad van ongewoon raffinement. Het raadsel van de naamloze voorbijganger kwam ter tafel. Ik citeerde Poe's 'Man in de menigte' in een kinderachtige behoefte om in dit high brow-milieu voor geletterd door te gaan. Ze merkten het allemaal, maar ik sprak dapper verder en begon over oom Henri.

'Ik woon nu al weken met hem in één huis, maar eigenlijk weet ik geen syllabe van hem. Het zou me niets verbazen als bleek, dat hij 's nachts in de tuin naar een lijk graaft of leiding geeft aan een helse vereniging van Vecht-ratten. Misschien heeft hij tante wel vermoord indertijd en ijlt zij 's nachts doorschijnend door zijn slaapvertrek. Dan zou zijn gemompel, dat ik in mijn bed altijd horen kan, ten minste niet zo eenzijdig zijn als het nu schijnt. Ik bedoel - zo'n oude man is een raadsel, van het ogenblik af, dat je het waagt te twijfelen aan de echtheid van zijn afgezaagde bonhomie.'

Via de spoken kwamen wij bij het spiritisme. Men deed eraan in deze kring, niet uit overtuiging, maar voor de aardigheid, op feestjes.

'Zullen we eens glaasje draaien?' stelde Henk voor en vijf minuten later wist ik wat het was. Op de leeggemaakte, ronde tafel werden kaartjes met de letters van het alfabet in een cirkel gelegd, in het hart waarvan de gastvrouw een omgekeerd wijnglas zette.

'En wat nu?' vroeg ik sceptisch.

‘Nu leggen we allemaal heel luchtig een vinger op het voetje van het glas,’ zei Henk, die de leiding nam en opeens vreemd gespannen was. Toen we het deden, begon het glas rond te draaien, langs de letters. Eerst verdacht ik Annie van duwen, maar al spoedig bleek dat ongegrond: het was echt, daar viel niet aan te tornen. ‘Een authentieke geest,’ zei Freek, ironischplechtig, want hij vervulde hier de spottersrol.

‘Is er een intelligentie aanwezig?’ vroeg Henk aan de kamer.

Het glaasje schoof naar de j en naar de a.

‘So what,’ zei Freek. Het gelach joelde op, maar werd door Henk nijdig neergesist.

‘Voor wie is de boodschap?’

‘V-o-o-r F-r-e-e-k,’ spelde het glas. Daarop kwam er, als een soort straf der goden, een hoogst pijnlijke mededeling over een zekere Lies, die de vrouw van de adressant rood van woede maakte, terwijl de anderen veelbetekenend monkelden. Ik was zo dom om argeloos te vragen: ‘Zou dit nu gedachtenoverbrenging zijn?’ waarop Freek, die moeite had met zijn gebruikelijke gezicht, koel antwoordde:

‘Waarschijnlijk wel en ik weet precies wie hier zo denkt.’

De ruzie laaide op, extra vinnig, want er was met ruime hand geschonken. We waren allemaal erg labiel en reagiebel geworden - de essentialia lagen vlak onder de huid... ‘Nou geen herrie maken,’ riep Henk eindelijk. ‘Laten we liever doorgaan.’ En het glaasje tolde weer rond, formuleerde onuitgesproken gedachten, maakte van ons avondje een soort geestelijke ontkleedpartij. Ten slotte werd ook mijn naam gespeld.

‘Van wie komt de boodschap?’ vroeg Henk.

‘Van oom Henri,’ zei het glas.

‘Ga uw gang maar.’

We zaten vol spanning en zagen de mededeling lang-

zaam en talmend ontstaan. Maar er viel niet aan te twijfelen - toen het glas stopte, stond op het papier: 'Ik heb de hond gebraden en eet zalig.'

'Is dat alles?' vroeg Henk, met een stem vol bedwongen plezier.

'Ja', spelde het glas. En stond stil.

'In ieder geval is uw oom een gourmet,' zei Annie inschenkend. Een half uur lang verdiepten wij ons in de grilligste commentaren en ontladden onze nervositeit in daverend gelach. Tot twaalf uur bleven wij zo bij elkaar - toen liep het feest opeens leeg als een opblaaspieper.

'U moest maar naar huis gaan, anders begint uw oom vannacht aan de tuinman,' zei Freek en hij bood aan, mij even te brengen met zijn auto. Een uur later stapte ik uit bij het tuinhek in Loenen. Het motorgeronk stierf weg. Moeilijk liep ik over de oprijlaan en zag dat het licht in de studeerkamer nog brandde. Nou niet lachen als je oom met Does ziet zitten, dacht ik.

Hij sliep in zijn leunstoel, maar schrok wakker toen ik binnenstommelde. Nog op de rand van zijn droom, keek hij mij angstig aan.

'Dag, oompje,' zei ik joviaal. 'Nog op?'

'Ja, jongen, ja...' sprak hij afwezig starend. 'Ik dacht eigenlijk dat je morgen pas...' De zin verging in een geeuw.

Ik ging tegenover hem zitten. Stilte. De klok tikte moedeloos.

'Waar is Does?' vroeg ik opeens, want ik zag hem niet.

Hij keek mij verlegen aan - of verbeeldde ik mij dat maar?

'Ik heb Does uitgelaten vanavond, maar hij is weggelopen,' zei hij aarzelend. 'Dat doet hij anders nooit. Het is vreemd...'

'Ja,' antwoordde ik. Een wonderlijke spanning verhelderde mijn hoofd. Opeens viel mijn blik op de tafel.

Zij was half gedekt, er stond een bord op, waarvan gegeten was. Het servet lag netjes naast mes en vork. Oom volgde mijn blik.

‘Ik heb nog een kleinigheid gegeten,’ zei hij zacht.

‘Wat?’ vroeg ik fel.

‘Een paar koude dingetjes die nog in de keuken stonden,’ antwoordde hij. Keek hij werkelijk zo schuw? De stilte was geladen.

‘Wil je ook wat eten?’ vroeg hij naïef.

‘Neen, dank u wel,’ riep ik haastig.

Wij bleven nog een poosje zo zitten, hij raadselachtig starend, ik vechtend tegen een fanatiek verlangen naar zekerheid.

‘Ik ga naar bed,’ zei ik opeens. Ik gaf hem de hand en zwenkte in de donkere gang meteen naar de keuken, maar toen ik daar net aan het rondkijken was, kraakte de deur en stond oom Henri op de drempel.

‘Ga je nou toch eten?’ vroeg hij vijandig.

Ik wist niets te zeggen. Opeens boezemde hij mij zoveel walging en angst in, dat ik zo gauw ik kon de keuken uitliep en de trap opklom, naar mijn kamer. Op de rand van het ouderwetse logeerbed zat ik een half uur na te denken, hoorde hem naar zijn slaapvertrek gaan, vernam zijn mompelende alleenspraak - een kleurloos gebrom.

Helder als bij een ramp begon ik heen en weer te lopen. ‘Ik heb de hond gebraden en eet zalig.’ Zekerheid moest ik hebben, nu of nooit. Morgen zouden alle sporen stellig zijn uitgewist, maar nu had ik misschien nog een kansje om het raadsel van oom Henri te ontsluiëren.

Opeens kreeg ik een idioot idee. Ik deed het licht uit, ging op de grond zitten en begon luid te blaffen, schor en rauw, zoals Does deed.

Nu moet hij reageren, dacht ik en ik herhaalde: ‘Wrraf, wrraf, wrrroef.’

Terwijl ik fanatiek voortging met mijn imitatie, hoorde ik gestommel in de gang. De deur van mijn kamer week piepend en op de drempel stond oom Henri, in 'n lang, wit slaaphemd, met een kaars in de hand. Zijn vaal gezicht was vertrokken tot een extatische grimas en het licht beefde.

‘Hoe kan dat nou...?’ fluisterde hij hees.

Hij kwam naderbij, maar toen ik net op wilde springen om hem mijn beschuldiging in het gezicht te slingeren, deed ik in het naderende licht van de kaars een gruwelijke ontdekking. Ik zag dat mijn armen waren veranderd in grauw behaarde hondepoten en voelde opeens, met verpletterende zekerheid, dat mijn hoofd was verwrongen tot de vormeloze; kop van Does.

‘Oom! oom!’ wilde ik roepen, maar ik kon niets anders voortbrengen dan een wanhopig ‘wroef... wroeff... wroef...’ Grommend en jankend zag ik hoe oom Henri zijn hand op mijn kop legde en ik hoorde zijn stem, bevend van hartstocht: ‘Morgen, Does... morgenavond doen we het weer...’

Verknipte vertellingen

Levenswond

Dokter Baanbruller had professor moeten worden, want hij wist alles. Hij werd het niet, door intriges. Een wrange trek kwam om zijn nob'le mond sluipen. Was hij vroeger opgeruimd fluitend bezig met zijn pestratten en zijn cholercultures - nu zweeg hij balsturig. Zijn kloeke, mannelijke nek boog naar de grond. Hij liep als iemand die een kwartje gevonden heeft en nu telkens kijkt, of er soms weer een ligt. Zijn baard hing moedeloos, zijn blik stond droef en grammig. Het was zijn levensknak.

Bij moeder aan het theeblad barstte hij vaak in hol gelach uit.

Maar dan opeens weende hij, als vroeger.

‘O, moeke, 't is zo gemeen.’

De oude, zwaar bekleesde vrouw borg dan dat beminde hoofd ergens weg.

‘Stil, Wim,’ luidde haar warm bescheid, ‘ik weet wel dat jouw marmotten veel briljanter stierven.’

Maar nóg was dit leed niet op zijn hoogtepunt. Op een dinsdag kwam opeens de benoeming af van de oude Koos Hakkebreijer. De hele nacht kon men Baanbruller horen ijsberen in zijn werkvertrek.

‘Benoemd! Hij!’ riep hij akelig. ‘De oude gek, die zijn witte muizen leerde zingen omdat hij het verkeerd begrepen had!’

Des anderen daags lag hij stervensklam. En zo ligt hij nóg. O, maak hem toch prof! Het koninkrijk kan er nog bést een hebben.

Miep met mama

‘Miep!’

‘Ja, Moe, ik kom.’

Miep Versteege sloeg haar wiskundeboek met een klap dicht, was in twee sprongen bij de trap en gleed langs de leuning naar beneden.

‘Kind toch,’ riep mama, ‘je zult je nog eens bezeren.’

‘Ik ben nu eenmaal de Robbedoes uit het meisjesboek,’ lachte Miep, haar woeste, kastanjebruine lokken achterover werpend. ‘Opschieten, mam, we zijn pas op pagina een en het zijn er tweehonderdachtenveertig.’

‘Ja ja,’ sprak mevrouw Versteege, ‘maar tien-op-twaalf gezet, mijn land en de bladspiegel is smal, moet je rekenen. Wat ga je vandaag doen?’

‘Fietsen,’ schalde het gezonde meisje. ‘Ik fiets naar het strand en zal daar bij toeval Jonkheer De Gauw Snotterveld ontmoeten, prutsend aan zijn auto..’

‘O, en dan denk je dat hij chauffeur is en dat laat hij dan zo,’ riep de grijze dame uit. ‘Lieve Miep, is dat niet een tikje afgezaagd?’

‘Het gaat er altijd weer in, Moes, en er komen telkens weer nieuwe meisjes op die leeftijd,’ sprak Robbedoes. ‘En luister eens naar het slot: ‘Miep, lieve Miekepe,’ fluisterde hij, ‘wil je me daarbij helpen?’ Hij bedoelt: de huishouding op het Kasteel Waringstate, dat hij op pagina 210 heeft geërfd. En ik zeg dan: ‘Ja Henk.’

‘Een mooi werk voor f 3,90,’ sprak mevrouw Versteege. En ontroerd voegde zij eraan toe: ‘En in vooroorlogs linnen... O, Robbedoes, wie had óóit gedacht, dat het allemaal terug zou komen?’

Het kerstverhaal

De ijle sneeuwvlokjes dwarrelden en ieder zat bij het knappend vuur van de haard ‘Scrooge en Marley’ te lezen. In alle huisjes heerste kerstkneut. ‘He, Jan, kom gauw binnen, het is zo koud op de gang. Ga nou dicht bij de kachel zitten, Jan. Kijk, hier staan je toffels, en wil je nog een koekie, Jan, he, wil je d'r één, toe, Jan, pik een blommige.’

Maar in 't huisje van mevrouw Ina Braswinkel was 't koud. Ja, Jantje dreinde in zijn bedje: ‘Moe, waarom is de kachel uit?’ Wrange vraag! Dieper boog zich 't prachtige hoofd van Ina, de mooie Ina uit Weesp, over het broekje van Jantje van Speenhoff. En ze dacht aan Koos, een maand geleden weggegaan om een brief te posten - en nog niet terug.

‘Misschien was de brievenbus vol!’ prevelde ze met hoopvlamming. Maar dan opeens kreeg ze zo'n grauw Willy Corsarigevoel en dacht: ‘Nee, Koos heeft de benen genomen. En ik heb het nakijken.’ Een voetbalterm, maar wat doet 'n vrouw niet, in haar smart...

‘Moe, ik wil kerstkrans,’ riep het jongetje navrant uit bed.

Bij Ina bevroren de waterlanders op haar fijne kopje.

‘Stil, knul!’ zei ze, de hand zacht (maar koud alweer) op het blond donzekoppeke leggend.

Maar reeds kraakte de deur en daar stond Koos. Beschonken, maar hij was er tenminste.

‘Dag, Lies!’ riep hij levendig.

‘Ina,’ verbeterde zij fijntjes. En zij wierp zich geoeffend aan zijn glimmend HVV-insigne. Juist op dat ogenblik begonnen, bronzerig de kerstklokken te luiden.

‘Waarom?’ vroeg Koos wezenloos.

‘Dat is altijd aan het slot van kerstverhalen,’ zei Ina, wenend, omdat haar geluk was weergekeerd.

Het weten

Aangezien ik gistermiddag toch vrij was, besloot ik eer wereldbeschouwing te kiezen. Ik ging naar mijn buurman, daar deze er een heeft. De man zat hangerig in zijn zetel.

‘Vertel eens,’ sprak ik monter, ‘hoe bevalt ze?’

Eerst meende hij dat ik de dienstbode bedoelde, maar ik hielp hem uit de droom. Hij werd levendig.

‘Zie eens even,’ riep hij. ‘Ga zitten, staan maakt me zenuwachtig - neem een sigaar, neem dat schilderij ook maar, het hindert me - zó, zie eens, ik zei “Zo zie” en niet “zie zo”, wat vaker voorkomt en kijk, man, daar stoelt ze eigenlijk op, de wereldbeschouwing. Denk in dit verband eens aan het leven der bijen..’

En hij begon te zoemen en sloeg op gazen vleugels naar het zwerk.

‘O juist,’ riep ik hem na, ofschoon ik hem maar gedeeltelijk begreep. Gelukkig keerde hij terug.

‘De wereld!’ zei hij en ging op de stoel staan. ‘Kijk, nu ben ik groter. Maar bèn ik groter? Neen - alleen langer. Dit is de kern. Volg je het? De wereld wordt steeds dikker maar helpt het? Neen!’

Hij ging op de grond liggen.

‘Zie het klein,’ smeekte hij aan mijn voeten. ‘Wij zijn klein. Mieren. Maar de geest! Tenminste mijn geest. Wil je thee?’

‘Nee,’ zei ik.

‘Dat zeg je om te rijmen,’ riep hij fel-polemisch opspringend, ‘maar alles rijmt immers, man. Dat wil zeggen - niets. Ken je Kierkegaard?’

‘Deels,’ sprak ik voorzichtig.

‘Weg met hem,’ riep de buurman driftig, ‘hij heeft mijn fiets gestolen, vorige zomer. Maar, vriend, Kant is een machtig denker. Ik ontleen veel aan hem, hij

heeft me zo geholpen. Kant, gus, wat heb ik niet allemaal van hem gekregen toen we het moeilijk hadden verleden jaar, met mijn operatie, weet je nog? Lieve Kant. Zonder Kant - waar was mijn wereldbeschouwing dan?’

‘Weet ik niet,’ zei ik, ‘waar is ze nu?’

‘Daar loopt ze!’ riep de buurman, uit het raam wijzend, ‘daar, met die blauwe jas aan.’

Nou, ik naar buiten - maar ik kon haar niet meer inhalen.

Kleine avonturen

Literatuur

Alleen thuis op een vrije avond: dan doe ik mijn schoenen uit en begin aan het boek, waarover ik nu al zo'n tijd meeknik, zonder het te hebben gelezen. Het blijkt inderdaad mooi te beginnen, maar bij pagina 17 gaat de deurbel - lang en krachtig - het timbre van iemand, die op visitie komen wil. Het licht uit en plat op de grond gaan liggen? Maar daarvoor is het te laat.

Als ik open doe, zie ik een rossige jongeman met een aktentas, een herkenningsglimlach en een hartelijke hand.

‘Koos! Koos uit Delft!’ roept hij verklarend en doet zijn jas uit.

Pas in de kamer schiet hij me echt te binnen. Hij was iets op een kantoor, waar ik vroeger veel kwam en vroeg dan altijd of ik Hemingway ook goed vond.

‘Kijk eens,’ zegt hij, na het aanvangslachen. ‘Je weet dat ik sohrijf. En nou heb ik een roman klaar - beginnerswerk, maar niet gek toch. Als het niet te vrijpostig is, zou ik graag voorlezen, want ik verzamel oordelen.’

En hij brengt een manuscript ter dikte van het adresboek te voorschijn. ‘Enige fragmenten, dat spreekt,’ verklaart hij geruststellend, want ik heb mijn mimiek niet in bedwang.

Als zijn stem tien minuten heeft gedrensd, begin ik weg te suffen, want het is weer zo'n vrucht van vrijeavondenvlijt. Hij had ook slöjdwerk kunnen gaan doen, maar het is een roman geworden. Over moei-

lijke liefde. Twee dagdromen per pagina, rond een met tien jaar bioscoopbezoek geplaveide ik. En het duurt maar voort, net als de vergaderingen van gedeputeerde staten. Hoor - een liefdesgesprek:

‘Weet je,’ sprak George zachtjes en hij nam haar fijn handje met oneindige tederheid in de zijne. ‘Weet je, Olga, er zijn ogenblikken in dit leven, dat ik alles uit mij voel wegstromen, maar dan denk ik aan je ogen en zie, kindje, opeens is de wereld vol licht en blijde bloemen, vol van...’

Krak. Dat is de kamerdeur. Mijn zoontje is uit bed gekomen en staat als een verkreukeld vierjarig slaapmanneltje naar de prozaïst te kijken. Hij heeft zijn dekentjes meegebracht en klemt ze als een ordeloze, blauwe knoedel tegen zijn borst.

‘Wat is er?’ vraag ik streng, want Koos vindt het een onaangenaam incident. Met dichtgeknepen mondje loopt hij de kamer door en klimt op mijn schoot, kijkend als iemand die een bijzonder akelige ervaring heeft opgedaan.

‘Heb je gedroomd?’ vraag ik, want ik ken dat.

Bevestigend geknik.

‘Waarvan?’

Zijn gezicht vertrekt, vol walging.

‘Vooruit, zeg het maar,’ moedag ik aan, een beetje nerveus, want Koos trommelt met de vingers op zijn werk. Met een zucht komt het dan: ‘Van een vlieg. Een hele grote. Die kwam tegen me aan.’

Het is maar een kleinsophepse nachtmerrie, maar als je vier bent, heb je gauw genoeg. Met moeite krijg ik hem terug naar de slaapkamer, maar het licht moet ‘effe aanblijven’, anders keert die vlieg terug.

‘Sorry;,’ zeg ik, als ik weer zit ‘Verder over George en Olga, alsjeblieft.’

En hij heft aan, converseert, kirt, kust - eindeloos.

‘Jongen,’ snikte zij en zij keek hem radeloos aan,

voelend dat hij haar ontglippen ging, 'maar is er dan één ding, dat ik niet voor je zou doen? Geloof je dat? Weet je dan niet, dat het leven van iedere vrouw...'

Krak. Déze keer is het mijn dochtertje van acht, een wit veulen, nijdig, als één die rekenschap verlangt: 'Waarom is het licht aan?'

'Je broertje had eng gedroomd,' zei ik haastig. 'Ga nu maar weer naar bed. En doe het licht uit.'

Maar ik moet mee, keer terug, hoor wat Olga verder snikt, verneem sombere betuigingen van George en...

Wéér mijn zoontje, huilerig. Koos kijkt nu bepaald op de staart getrapt, maar het stemmetje klaagt: 'Pappa, weet je wat ze zegt? Dat ze een oud koppie kapot gaat maken. En de scherfjes voor mijn bed gooit. En spelden. Dat ik erin trap. Dat zegt ze. Het is niet waar, he, pappa?'

De satanie van een achtjarige vrouw! Ik grijns maar eens naar Koos uit Delft, maar er komt niets terug. Wéér leg ik mijn zoontje in bed, vermaan krachtig zijn giechelende zuster, loop naar de huiskamer, hoor twee alinea's en... Ik kan er niets aan doen, maar hij stáát er weer - voluit huilend niu...

'Pappa, weet je wat ze zegt...'

'Nou,' roept Koos paars. 'Ik kom later nog wel eens, kerel, als je vrouw er is of zo. Het komt nu zo slecht tot zijn recht, vind je zelf niet?' Hij pakt nijdig zijn jas en vraagt effen: 'Hoe vond je het, tot nu toe?' 'Knap zeg,' verklaar ik haastig, om toch iets te doen. 'Het is zo, hoe zal ik zeggen, zo...'

'Pappa,' gilt mijn dochtertje uit bed. 'Niet gelóven hoor. Hij liegt hoor. Kom eens effe.'

'Tot ziens,' zegt Koos wrang en sluit de deur krachtig.

Nou ja, kan ik het helpen? Ik haal mijn schouders op en ga de huiskamer binnen. Mijn zoontje zit treurig op de grond.

‘Nou?’ vraag ik zuchtend. ‘En wat zei ze nou?’

‘Ze zei: jij bent een negertje. En jij moet in een klein broekje op straat lopen. En in de sneeuw slapen. En dan komt er sneeuw over je heen. En dan ben je een bergje. En dan gaan we van je afglijden.’ Hij zucht hartverscheurend. ‘Niet waar, he, pappa?’ vraagt hij angstig.

‘Neen, jongen,’ verklaar ik. ‘Dat is niet waar.’

Want hij mag álles worden later, maar een sneeuwbergje - neen.

Een nieuwtje

Ergens aan de rand der stad ging ik een sigarenwinkel binnen. Nauwelijks was het dorpse deurbelletje uitgerinkeld, of de schuifdeuren, die de zaak van het woonvertrek scheidden, werden opengeworpen, ten einde allerlei mensen door te laten.

Een dikke man wrong zich het eerst door de spleet, onmiddellijk gevolgd door een vrouw, twee jongetjes en een grijsaard, die zich met behulp van een groot aantal wandelstokken overeind moest houden. Terwijl de eerste achter de toonbank kwam, gingen de anderen voor de schuifdeuren op de plaats rust staan en keken mij aan met een merkwaardige, geamuseerde afwachting, als had ik beloofd enige schuine coupletten te zullen zingen.

‘Wel, meneer, wat blijft u?’ vroeg de dikke nerveus.

‘Hú, die pa!’ riepen de jongetjes en wezen de dikke sarrig met de vinger aan.

De man bloosde en sprak verklarend tot mij: ‘Ziet u, vroeger was ik op kantoor, maar we hebben deze winkel geërfd en nu is-ie vandaag voor het eerst weer open, zodat het voor ons allemaal nog een beetje wennen moet.’

Hij knipte onhandig het pakje open en gaf mij de sigaretten. Toen ik er net een in de mond gestoken had, kwamen de jongetjes in actie. Zij snelden op mij af en duwden, toen zij voor mijn voeten waren geraakt, elkander krachtig op zij. Het werd een hele twist.

‘Neen,’ riep de ene, ‘ik mag vuur geven - vader heeft het beloofd.’ En hij haalde woedend een doosje lucifers uit zijn broekzakje. De andere jongen stond er al mee gereed en schreeuwde: ‘Niet waar! Jij hebt zo net die lange vent een vlammetje gegeven, laat mij nu deze dikke!’

‘Kinderen... kinderen,’ riep de vader. Ook de grijsbaard bracht iets schors te berde en zwaaide zelfs vergramd met een zijner stokken, zodat ik een ogenblik vreesde, hem te zullen zien neerstorten. Door het zo onverwacht opgeschoten incident in verwarring gebracht, stond ik daadloos met mijn sigaretje in de mond voor de toonbank, terwijl de jongetjes de zaak tot aan de rand van het handgemeen dreven. Vader, zwaar over de toonbank hangend, bracht ten slotte de gewenste arbitrage door te beslissen dat beide jongetjes mij hun vuurtje zouden geven, zodat ik de sigaret twee maal in de vlam moest houden. Aldus geschiedde. De kinderen gingen voldaan naar moeder, de oude lachte tevreden en ik stapte, met mijn nu onmiskenbaar brandende sigaret in de hand, naar de deur.

‘Goedemiddag,’ sprak ik.

‘Goedemiddag, meneer en wel bedankt,’ riepen ze met zijn vijven. Een spreekkoor.

Kinderzegen

Toen ik thuiskwam, lag een mij onbekend, dik meisje in de gang en schrobde de vloer.

‘Dag, meneer,’ riep zij monter. ‘Lekker weer, he?’

Ik gaf bevestigend antwoord, keek nog even op haar neer en trad de huiskamer binnen.

‘Heb je er een?’ vroeg ik geestdriftig aan mijn vrouw, die zich daar ophield, want ik weet hoe zij naar een dienstmeisje haakt.

‘Dat is Gerrie,’ antwoordde zij. ‘We hebben haar een maand te leen van de Weersma's, want die zijn immers de stad uit? Ik heb het je allemaal verteld, maar je luistert nooit.’

‘O ja,’ riep ik. ‘Er is iets met haar, he? Ze staat onder curatele of zo...’

‘Een voogdijkind,’ corrigeerde mijn vrouw. ‘De Weersma's houden toezicht op haar gedrag, en dat moeten wij nu zolang doen.’

‘O juist...’ zei ik sceptisch.

‘Jij niet. Ik,’ sprak mijn vrouw. Zij stond op en liep naar de gang, waar zij het meisje op krachtpatserige toon opdracht gaf, naar de kruidenier te gaan. Even later liep Gerrie langs het raam met haar boodschappentas.

‘Dág!’ riep zij stralend en wuifde naar mij. Ik zwaaide maar wat terug.

‘t Is een vrolijk meisje,’ zei ik tegen mijn vrouw, die mij zwartgallig had gadegeslagen.

‘Je moet niet terugwuiven,’ sprak zij. ‘Dat zou Weersma nooit doen.’

‘Wat een onzin,’ riep ik nijdig. ‘Dat kind zegt me toch gedag. Wat steekt daar nou in?’

Ik nam een boek en begon te lezen. Een uur later zei mijn vrouw:

‘Waar blijft dat meisje nou?’ Ik probeerde haar te sussen, maar toen het tegen zessen liep, moest ik toch toegeven dat ze nu al lang genoeg weg was, om heen en weer naar het Kalfje te wandelen.

‘Ga jij nu eens kijken,’ ried mijn vrouw.

‘Waar?’ vroeg ik onwillig.

‘Nou ja, bij de kruidenier en zo.’

Ik trok mijn jas aan.

‘Fijn, dat we hulp hebben,’ zei ik hatelijk en trok de deur achter mij dicht. Ik liep eerst naar de kruidenier, maar de winkel was al dicht. Wat nu? Ik kon toch niet overal klaaglijk gaan lopen roepen, als een kind, dat zijn moeder kwijt is? Doelloos slenterde ik door de straten, keek in sleufjes of portieken en werd zo moe van mijn zinloze wandeling dat ik bij een kroegje, waar ik wel eens kom, even binnenwipte.

En laat ze daar nu zitten - naast een vent! Ze zag me meteen en riep uitbundig: ‘Ha, die meneer!’ Ook de man toonde zich blij verrast en liet, ofschoon ik tegenstribbelde, dadelijk een glaasje voor mij vullen. De kastelein zette het voor mij neer en sprak hartelijk:

‘Met een tik, zoals u gewend is.’

Door deze toevoeging ontstond een sfeer die mij dwong, mijn voorgenomen toon van verontwaardigd rekenschap vragen wat te matigen, want ik voelde mij opeens zwak staan. Toen mijn tweede glas gevuld stond, zei ik echter vrij kritisch: ‘Zeg, jij zou toch naar de kruidenier gaan?’

‘Dit is die kruidenier,’ sprak Gerrie en wees op haar heer, die zonnig bevestigde dit ambt uit te oefenen en weer overeind kwam ten einde andermaal mijn hand te drukken. Nu hij wist, dat hij met een klantje te doen had, steeg een sterke behoefte in hem op, mij te entertainen. Kom, meneer - éven uitdrinken. Het werd een soort feestje, maar opeens schoot mij de strekking van mijn opdracht te binnen en vond ik de kracht ons hulpje tot de tocht naar huis te bewegen. De kruidenier bleef nog plakken en liet, toen wij heengingen, het muntorgel spelen, wat aan ons vertrek iets vrolijks gaf.

Nou ja, het kostte natuurlijk nogal wat moeite mijn vrouw begrip bij te brengen voor de situaties, waarin ik had verkeerd, maar eindelijk was de rust toch weer-

gekeerd. Ik zat koud eten te vermalen en Genie was op haar kamertje, dat cellerig achter haar rug werd afgesloten.

Eerlijk gezegd, zagen we een beetje op tegen die hele maand, maar het viel verschrikkelijk mee. De volgende dagen werkte het meisje als een paard en zong als een leeuwerik. Mijn vrouw kreeg dan ook de gelegenheid, het knellend keurs harer gestrengte waakzaamheid een beetje los te gespen, wat heerlijk voor haar was, want niets is zo vermoeiend als onafgebroken op de tenen staan.

Maar weet u wat nu zo gek was? Op een nacht, om drie uur, haalde de telefoon mij uit bed. Ik strompelde naar die helse bel en hoorde een meneer roepen: ‘Met de politie.’

‘Ik heb niks gedaan,’ zei ik impulsief.

‘Kent u Gerrie Overveen?’ vroeg de stem snauwerig. ‘Ze is tijdelijk bij u in dienst.’

‘Ja maar ze slaapt nou,’ zei ik nijdig.

‘Niet waar,’ riep de man. ‘Ze zit hier bij me op het bureau.’

‘Dat kan niet,’ sprak ik koppig. ‘Ze is om acht uur naar haar kamertje gegaan en dat sluiten we af.’

‘Aan me hoofd,’ riep de man. ‘Ze klimt iedere nacht uit het raam en gaat de hort op. En nou heeft ze een geintje uitgehaald met de brandweer. Met de telefoon. Voor niks laten komen, snapt u? Nou, dat nemen we niet.’

‘O juist,’ zei ik timide. Die man had gelijk.

‘Vannacht blijft ze hier, in die cel,’ riep de man en belde af. Ik hing de hoorn ook maar op en vertelde alles aan mijn vrouw, die er paf van zat, in bed. Vooral het uitklimmen wond haar sterk op.

‘Dat is het toppunt,’ riep zij.

‘Het lijkt wel een beetje op “De stukgedanste balschoentjes” vin-je niet?’ vroeg ik.

‘He ja - en de kruidenier als de prins,’ riep zij en begon nijdig te slapen - of *ik* de brandweer bij de neus had genomen.

De volgende morgen kwam Gerries vader, gestuurd door de politie, want hij moest er bij zijn als ze straks werd terugbezorgd. Het was een geschikte man, maar wel echt iemand om uit de ouderlijke macht te ontzetten, want je kon zien dat de zee hem spoedig te hoog ging.

‘Ik sta er wat mee uit,’ riep hij. ‘Altijd geintjes en gebbetjes. Maar ze is eerlijk als goud, meneer.’ En hij verhaalde illustratief hoe zij eens een onder tafel gevallen kwartje zonder mankeren had afgedragen, ofschoon er geen haan naar gekraaid zou hebben. Om hem steun te geven zei ik: ‘Ze heeft ook een vriendelijk karakter. Altijd vrolijk en zo...’

‘Ja, ja,’ riep de man opeens nijdig. ‘De brandweer opbellen voor de lol. Wat moet ik lachen. Ze moest met de karwats hebben.’

We bleven zwijgend in de kamer zitten, wachtend op Gerries terugvoering. Ik kreeg de indruk dat de man zat te overleggen wat hem straks te doen stond, want zijn gezicht, dat vriendelijk en kwetsbaar was, had een krampachtige wilstrekk gekregen en soms mompelde hij polemisch in zich zelf.

Eindelijk kwam Gerrie, met een agent.

‘Goeiemorgen samen,’ riep zij en haar frisse gezicht straalde.

De man stond op, liep stijf naar haar toe gelijk iemand die gaat overgeven en stompte haar opeens. Waarschijnlijk was deze daad de vrucht van zijn overpeinzingen. Gerrie deinsde terug en begon te huilen, de agent keek er een beetje van op en de man zei: ‘Alsjeblieft - die hebbie alvast.’ Daarop bleef hij houdingloos staan. Hij wist het niet verder.

‘Nou, meneer,’ zei de agent, ‘hier hebt u het meisje

weer. Maar ze moet begrijpen, dat we zulke grapjes niet op ons laten zitten.'

En hij keek met een blik vol tralies naar Gerrie, die al weer was opgehouden met huilen. Plotseling zei de man: 'Nee, agent, neem haar maar weer mee. Ik wil d'r niet meer. Zet haar maar in de gevangenis.'

Hij bedacht het ad hoc.

De agent verzette zijn pet een beetje.

'Ja, kijk eens, meneer,' begon hij, op geheel andere toon. 'Dat gaat niet he. Ik breng haar hier nou weer terug, maar daarmee is de kous af. Ze heeft vannacht al in de cel gezeten.' Dit laatste voegde hij eraan toe, of het een soort pretje was, waarmee ze mondjesmaat moesten zijn.

'Néém haar maar weer mee!' riep de man weer, aandoenlijk hulpeloos.

'De politie heb van u geen bevelen te aanvaarden,' zei de agent, die vuil werd. Ik had sterk het gevoel dat Weersma in mijn plaats iets zou hebben gedaan of gezegd, maar toen ik net een bemiddelende opmerking wilde plaatsen, besloot de man dan maar nog een stomp te geven.

'Nou, nou...' riep ik en hij trok zijn hand weer terug.

'Het wordt mijn tijd,' zei de agent, die weg wou. En zich tot de man wendend, fluisterde hij: 'Als ik je raden mag - met zachtheid kom je het verst. Ik heb zelf vier koters.'

'Zou je denken?' vroeg de man, geïnteresseerd of men hem een goed viswater had genoemd.

'Welzeker,' zei de agent bezwerend. 'Nou, goedenmorgen dan maar weer. En jij, jongedame - geen gebbetjes meer of je draait de kast in.'

'En jullie willen me niet eens hebben,' sprak Gerrie. De agent slikte maar eens en verliet ons huis.

'Als we nu eens een kopje koffie dronken,' stelde

mijn vrouw voor, want ze zag ook geen gat meer in de situatie. ‘Ik zal eens kijken of er melk genoeg is.’

‘Zal ik even naar de melkboer gaan, mevrouw?’ vroeg Gerrie behulpzaam.

‘Neen, neen,’ riep ik haastig. ‘Blijf nou maar zo veel mogelijk in de kamer. En in de gang. Dat we je zien kunnen.’

Toen we de koffie ophadden, nam de vader afscheid.

‘Ze is moeilijk,’ zei hij bij de deur. ‘Maar eerlijk als goud, meneer.’ En hij begon weer dat verhaal over het onder tafel gevallen kwartje, doch halverwege schoot hem te binnen dat hij het al verteld had.

‘Nou ja,’ zei hij hulpeloos gilmlachend. ‘Het leven is wel eens moeilijk, meneer.’

We gaven elkaar de hand. Ik zag hem wegsloffen en aarzelend oversteken. Voor een winkel van grafzerken bleef hij geïnteresseerd staan kijken. Toen liep hij langzaam de straat uit, als iemand die nergens heen hoeft.

Een lezer

Omdat de boog niet altijd ontspannen kan zijn, had ik nú eens een heel ernstig, welhaast ondoorgrondeijk artikel over letteren afgescheiden, dat moeizaam doch studieus voortstropelde op een reeks van voetnoten. Verschillende tijdschriften wilden het voor geen goud hebben, maar eindelijk vond ik een schemerige jongen, die, na een reeks van consumpties, beloofde het in zijn maandvodge te zullen plaatsen.

Toen het verschenen was, zat ik ergens aan een leestafel en zag met blijde haiteklop, dat een man zich in mijn studie verdiepte. Hij las intens, met papier en potlood naast de lectuur, want hij maakte zo nu en dan notitiën, gelijk oppassende jongelui doen als zij voor de hoofdakke studeren.

Heerlijk vond ik het, deze verdieping bij de man te mogen aanrichten. Ik liet hem dan ook geen moment meer uit mijn stralend oog en ontmoette derhalve zijn blik, toen hij opeens peinzend uit mijn bedenksel opkeek, als was zijn ploegende geest gestoten op een steen in de akker.

‘Meneer,’ sprak de man gekweld, ‘is een kolan eigenlijk een beest?’

Zijn vraag verbaasde mij, maar na kort nadenken antwoordde ik beleefd, nooit van een dier te hebben gehoord, dat naar deze ongebruikelijke roepnaam luisterde.

De man haalde de schouders op, als iemand, die zijn verlies weet te dragen. ‘Dan maar eentje minder,’ zei hij, zich opnieuw over mijn proza buigend.

‘Waarom vroeg u dat eigenlijk?’ sprak ik in spanning.

‘Och, niets,’ zei de man luchtig, ‘maar ik kort mij de tijd door in dit artikel naar verborgen dierenamen te zoeken. Kent u dat spelletje? Het is leuk. Ik heb er al negenentwintig.’

Ik ben maar bijtijds naar bed gegaan.

Een kaboutertje

Iedere avond moet ik mijn zoontje een verhaaltje vertellen. Het is altijd hetzelfde verhaaltje, dat hindert niet, want het hoort bij de ceremonie van het naar bed gaan. In zijn hansopje zit hij op zijn kussen en frutselt met een speelgoedje, terwijl ik mijn plicht doe. Hij kijkt feestelijk en beschouwt mijn stem als een aangenaam, vertrouwd gerucht, dat niet gemist kan worden.

Nu al een half jaar lang vertel ik: Er was eens een kaboutertje. En dat kaboutertje woonde in het bos. Elke dag moest hij met een wagentje naar het

dorp. Maar in het bos stond een boze tovenaer. En die tovenaer riep: ‘Halt!’ Dan stond het kaboutertje stil. En dan zei de tovenaer: ‘Weet je wat ik ga doen?’

‘Nee, meneer,’ zei het kaboutertje.

‘Ik ga je wagentje in mekaar trappen,’ riep de tovenaer.

‘Ach nee, meneer, doe 't toch niet,’ huilde het kaboutertje dan. Maar de tovenaer deed het toch en lachte: ‘Ha ha ha.’

Bij deze passage zegt mijn zoontje onveranderd: ‘Ach wat zielig.’ Het is ook zielig. Ik vervolg: Het kaboutertje ging naar huis en repareerde zijn wagentje. En de volgende dag ging hij weer naar het dorp. Maar in het bos stond de tovenaer al te wachten en riep: ‘Halt!’ Enfin - dezelfde misère opnieuw.

Mijn zoontje schudt er het hoofd bij, maar hij weet, dat de naderende ontknoping het recht gelegenheid geven zal te zegevieren. Immers: als de ineentraping van het wagentje voor de derde keer heeft plaatsgevonden, verschijnt de wreker ten tonele. Het kaboutertje is wenend bezig met het oplappen van zijn voertuigje, als een nobele stem zegt: ‘Waarom ben je zo bedroefd, brave man?’ En wat ziet hij? Een prachtige prins, op een wit paard.

Nu, hij rapporteert het misselijke gedrag van de tovenaer en de prins is woedend. ‘Daar zal ik eens even een eind aan maken,’ zegt hij waardig. Mijn zoontje verneemt dat stralend. Dan breekt de volgende morgen aan en de prins kruipt in het wagentje, onder een deken. Weer rijdt het kaboutertje door het woud en weer wacht de ploert bij zijn boom. Daar klinkt het al: ‘Ik ga je wagentje in elkaar trappen.’ Reeds heft de tovenaer zijn voet, maar de prins springt onder de deken vandaan en scheidt handig hoofd en romp des tovenaers met behulp van zijn zwaard. Uit.

Bij dit machtige slot zit mijn zoontje blij-verdroomd

in zijn bed. Maar hij weet wat nu komt. Want iedere avond, nu al een half jaar lang, vraag ik: ‘Wat is een zwaard?’

En iedere avond antwoordt hij: ‘Een groot mesj’ - met een hevige slispels.

Mijn dochttertje en ik bouwen hem dan honend na: ‘Een groot mesj!’ En hij verbetert goedig: ‘Een groot mes’, want hij kan het wel goed. Tevreden kruipt hij dan onder de dekens, want hij heeft alle nummers van het program gehad.

Ook vanavond is het zo. De kabouter heeft geleden, doch uiteindelijk gezegevierd, het zwaard is een groot mesj en een groot mes geweest en het ogenblik nadert, dat het licht zal worden uitgedraaid.

Mijn dochttertje bedelt om ‘nog vijf minuutjes spelen’, want ze wil rekken, maar ik zeg: ‘Niks te spelen. Je gaat slapen, scharminkeltje.’

‘Puh, wat ben je weer gééstig,’ zegt ze kattig, want ze is niet op haar mond gevallen.

‘Geestig,’ herhaalt mijn zoontje, om niet achter te blijven.

Ik ga op de rand van zijn bedje zitten en vraag aan zijn ronde krulletjeshoofd: ‘Wat betekent geestig?’

‘Weet ik niet,’ zegt hij trouwhartig.

‘Toe nou, denk eens goed,’ inviteer ik.

Hij denkt krampachtig na. Dan zegt hij weifelend: ‘Een klein mesj?’

Hier valt niet aan te dokteren.

Ik geef hem een zoen en knik hem bemoedigend toe. Dan wordt het duister over zijn minuscule problematiek.

Prater

De nacht was ijzig en het tramhuisje hielp niet erg. Ik stond er helemaal alleen op lijn 25 te hopen, zag

de rails, zag de lange lege straat in droevig lantaarnlicht. En zag die man.

Hij stak blootshoofds de straat over en wist niet, dat ik in 't huisje stond, want hij dacht aan dreinerige dingen, waarin hij verwickeld was. Mensen, die alleen zijn, demonstreren meestal hoe dun het wandje is, dat ons van de waanzin scheidt, trekken veldheersbekken in de spiegel, laten hun dagdromen even buiten spelen.

Déze man praatte in zich zelf, levendig en met pakkende mimiek. Ik kon hem pas verstaan, toen hij het tramhuisje binnentrad en krachtig uitriep: 'Maar Mien, laten we dan uit elkaar gaan!'

Nou ja - ik kon mezelf toch niet onzichtbaar maken! De man zag mij, balanceerde één ogenblik op het muurtje tussen gek en normaal en ontkwam met een meesterlijke sprong. Hij begon te zingen: 'Pom-pom-pom, pom, pom.' net alsof de claus, die hij zoëven had afgegeven, niets anders was dan een deel van een lied, dat hij nu rustig vervolgde. Want zingen mag, ook alléén.

Hij zong goed. Toen het lied uit was, keek ik hem vroom aan, want applaudiseren leek mij te sterk.

'Koud,' zei de man.

Dat moest ik toegeven.

Erewijn

Toen de man het kleine huiskamerachtige wijkcafé binnenstapte, zag ik dadelijk, dat hij een weeffout had. Achter brave herenmanieren en een stemmig pakje, sluimerde de volstrekt ongepaste baldadigheid van de wel gereklasseerde, maar toch nog niet geheel genezen losbol. De bejaarde kelner, die treurig in De Lach had staan lezen, legde zijn lectuur op het buffet en kwam

met een verveeld gezicht vragen, wat 't wezen moest.

‘Champagne,’ zei de man.

‘Champagnepils,’ corrigeerde de ober. ‘Stublieft, meneer,’ en hij slofte al weg, maar die klant schudde het hoofd en riep: ‘Nee, Champagne! Erewijn! Feestdrank!’

De kelner keerde op zijn schreden.

‘Een fles?’ vroeg hij wantrouwig.

‘Een fles,’ zei de meneer.

Nu was de man in het witte jasje zijn houding geheel en al kwijt. Hij vertoonde de gelaatsuitdrukking van een handelaar in garen en band, aan wie een luchtafweerkanon wordt besteld en weifelde kennelijk tussen de politie opbellen en in snikken uitbarsten. Geobsedeerd keek hij de cliënt geruime tijd aan. Toen sloeg hij, met een kittig gebaar, zijn servet onder de arm, liep naar een deur, waarop ‘privé’ stond en verdween.

De gast trok neuriënd zijn jas uit en was net bezig, met gezapig getreuzel, een sigaar aan te steken, toen de kelner terugkeerde, in gezelschap van een dikke man, de eigenaar van de zaak, die de indruk maakte, in een middagslaapje te zijn gestoord. Zijn haar zat tenminste in de war en zijn ogen waren half dicht geknepen.

‘Waar zit-ie?’ vroeg hij en toen de kelner wéés, trad hij vastberaden op de man met de sigaar af en vroeg op de toon van iemand, die wil voorkomen, dat een waarschijnlijk ruzie aan onwelwillendheid zijnerzijds geweten zou kunnen worden: ‘Meneer heeft champagne besteld?’

‘Ja,’ zei de man met bravour. Hij deugde niet, dat zag je zo.

‘Champagne-wijn. Een fles,’ stelde de patroon aarzelend vast.

‘Inderdaad,’ sprak de gast, ‘kan 't soms niet?’

‘Natuurlijk, natuurlijk,’ zei de baas. ‘Maar het wordt weinig gevraagd, voelt u?’

Hij trok zich nu met de kelner, die echt meeleeftde, achter het buffet terug, waar zij alras in druk gefluister gewikkeld waren. Zo nu en dan wezen zij naar boven, want op de hoogste plank van de opstand stond, bij wijze van siervoorwerp, een koeler met een fles, geflankeerd door twee karaffes vol gekleurd water. Er werd een stoel achter de tapkast gesleept en één voor één klommen de mannen erop, vergeefs proberend of ze de fles te pakken konden krijgen.

‘Komt er nog wat van?’ vroeg die vent. Hij had blijkbaar geen hait in zijn lijf.

‘De ober is zó bij u, meneer,’ sprak de baas. Hij stond nog op de stoel en had wel iets van een kapitein op de brug van een schip, dat dreigt te vergaan.

‘Ik wacht nog vijf minuten,’ verklaarde de gast en legde zijn horloge voor zich op tafel, zoals redenaars wel doen.

‘Haal effe een trapje aan de overkant,’ fluisterde de baas, en de kelner, op van de zenuwen, haastte zich naar buiten.

Wreed is de tijd soms. Die klok tikte maar door en vrat minuten. En die gek was een man van zijn woord. Op een gegeven moment pakte hij zijn jas, zette zijn hoed op en zei: ‘Goeiemiddag!’

‘Nog een ogenblikkie, meneer, de ober is zó terug,’ smeekte de baas, maar de man had de knop al in zijn hand en sprak kwetsend: ‘Nee, ik ga liever naar een echt café.’

‘Begrijp je zulke mensen nou?’ vroeg de baas, toen de deur dichtgevallen was. ‘Je zou toch denken, dat...’

Maar op dat ogenblik wankelde de kelner binnen, schier bezwijkend onder een van die lange ladders, welke schilders wel voor het buitenwerk gebruiken.

‘D'r was niks anders,’ zei hij, toen hij ermee in het café stond.

De patroon keek hem treurig aan. ‘Breng maar weerom, Kees,’ sprak hij op de doffe toon van iemand die een bittere teleurstelling heeft ondergaan. ‘De fles blijft boven.’

Snelverkeer

Als de tram net rijdt, schiet de juffrouw uit de regengrijze zijstraat en gesticuleert, met op niets steunende verontwaardiging, tot we weer stoppen. Zij is in de moeilijke jaren en gaat gebukt onder een grote paraplu, die daar, op de drempel van het voorbalkon, niet dicht wil. De bestuurder, die bol en ironisch is, ziet met filosofische verachting op haar gewriemel neer en zegt met de berusting van iemand, die al veel van zulke dames heeft meegemaakt: ‘Doe 't maar op uw gemakkie, juf, we hoeven nergens op tijd te wezen, want we rijden vandaag maar gewoon een end weg.’ Maar de paraplu is ten slotte dicht en de juffrouw, die bepaald voor schrijvers van cursieve stukjes is geschapen, start het schichtig onderzoek naar diepverscholen dubbeltjes, doch informeert nog even: ‘Deze gaat toch naar het station, he?’

‘Op den duur wel,’ zegt de bestuurder, ‘maar als u er gauw moet wezen, kunt u beter de tram nemen, die de ándere kant uit gaat.’

De juffrouw kijkt verslagen en vermeldt wat ze ‘nog dacht’, maar een miuut later rijden we door en wordt zij, op het glimmend asfalt, een verregende speelbal van het perspectief.

‘Alles wil maar met de tram,’ zegt de bestuurder. Meer niet, maar het is genoeg. We rijden uit de drukte der grote straten de stilte van West in, nemen de

bocht en stáán weer, midden in een lege straat: er zit een kind op de rails, met een kaboutercape'je aan. Hoe kan Amsterdam op die manier nu óóit een wereldstad worden? De bestuurder klimt kreunend van zijn tram en buigt zich voorover.

‘Dag Mientje,’ zegt hij, ‘ben jij aan 't spelen, meid?’

Het kind kijkt zwijgend op naar die mensenberg en wordt pas vertrouwelijk, als een jongetje met een hengeltje aan komt lopen.

‘Daar is Piet,’ roept de bestuurder, die de voornamen bepaald uit de mouw schudt, ‘je moet je zusje tóch eens meenemen naar de stoep, jó, want we moeten er effe door met de ting-ting.’

En als we weer rijden, vermeldt hij enkel: ‘Bóós word ik alleen, als ze me borreltje uitdrinken.’

Enige galante herinneringen

*Jeugd zou een ideale toestand zijn,
indien zij wat later in ons leven kwam.*

ASQUITH

1

Reeds op de kleuterschool begeerde ik de juffrouw - en niet ten onrechte, zoals een foto van ons klasje mij later duidelijk maakte. Er bestond een onmiskenbare discrepantie tussen de onderwijzeres, een vrouw als een kathedraal, en de nietige verschijning, waarin ik toen het leven tegemoet trad, want ik was een bleek, bang ventje met dunne krulletjes, veelal gehuld in een fluwelen pakje, gelijk de little lord Fountleroy. Des zomers droeg ik spierwitte gewaadjes, die, als ik mij bevuild had, soms meermalen op een dag werden ververst, daar mijn moeder met ondoofbare energie naar mijn onberispelijkheid bleef streven en geen sterker voorbeeld van moederlijk wanbeheer kende dan een smoezelig kind.

Aangezien zij mij als een engeltje beschouwde, deden daden, die getuigenis aflegden van het tegendeel, haar veel verdriet. Nooit vergeet ik haar onthutst gezicht, toen ik mij, op vierjarige leeftijd, in een kamer vol visite, eens aan mijn tante dreigde te vergrijpen. De vrouw, een bloeiende verschijning, maakte zich peinzend van mij los, maar mijn oom, een nutteloze man, die steeds in een enorm halsboord dreigde weg te zinken, eiste driftig mijn voorbeeldige bestraffing. In een lang, luidruchtig pleidooi, slaagde mijn moeder erin, de zaak toch binnen de grenzen van het begrip 'ravot-

ten' te houden, maar haar overwinning was er een op punten, omdat de affaire te duidelijk geelk op een van die moorden in grafelijke kringen, die steeds worden voorgesteld als omgelukken op jacht.

Mijn gevoelens voor de schooljuffrouw waren minder manifest. Het gold als een misselijke daad, zó diep in de zandbak te graven, dat men op zwart zand stiet, maar ik deed het herhaaldelijk, teneinde haar naar mij toe te lokken. Haar bestraffende woorden deerden mij niet, want ik genoot van haar stem, haar gebaar, het knisperen van haar japon - klanken en geruchten, die mij in trance brachten en, als een strelende aanraking, kippevel bezorgden.

Aangezien ik in het geheel niet hoorde wat zij eigenlijk zei, werd ik als door een bliksemstraal getroffen, toen zij mij, op een keer, uit mijn zoete versuffing deed opschrikken, door mij onverhoeds met de vlakke hand voor mijn broek te slaan, een syncope, die gal wierp op mijn zaligheid. Ik was zo boos en onthutst, dat ik besloot haar niet meer terug te zien.

Toen mijn moeder mij de volgende ochtend wekte, verklaarde ik meteen, dat er op verder schoolbezoek niet gerekend kon worden. Gevraagd naar de reden, zei ik: 'Juffrouw Annie heeft me gekrabd.'

Ik zei niet 'geslagen' doch 'gekrabd', omdat ik begreep, dat krabben gemeen is en niet langer als oirbare correctie kan worden geaccepteerd. Mijn moeder praatte nog geruime tijd, maar ik begon te staren en op mijn duim te zuigen.

Inderdaad ging ik niet meer naar de kleuterschool. Een week later, toen ik net bezig was een metalen autootje op de als weg fungerende rand van het vloerkleed te laten rijden, trad mijn moeder binnen met juffrouw Annie. De juffrouw, die een nieuwe, groene jurk droeg, boog zich naar mij over en zei, vriendelijker dan ze op school ooit was: 'Heb ik jou gekrabd?'

Ik zweeg.

‘Waarom zeg je dat?’ vroeg ze.

Ik zweeg.

‘We waren toch altijd goede vrienden?’

Ik liep de kamer uit.

Toen ik terugkwam met mijn Indianenpakje aan, was juffrouw Annie weg. Ik heb haar nooit teruggezien.

2

Toen ik negen jaar was, werd ik verliefd op Friedel Weller, een Duits pleegkind, dat hier, na de eerste wereldoorlog, het brood kwam eten waarvan wij in de tweede zo'n spijt hadden.

Zij had pijpekrullen en een bleek, rond gezicht - ik beminde haar meteen. Een soortgelijk gevoel maakte zich meester van mijn vriend Koos, een benige jongen, die mij altijd op smalende toon toesprak en herhaaldelijk stompen gaf, ofschoon wij veel genegenheid voor elkander voelden en wel eens samen naar Delft waren gefietst onder het medenemen van brood met koude thee.

Toen Friedel enige tijd op school was, zood Koos mij tijdens de les een schrijven, waarvan de tekst luidde: ‘Die meid van Weller heet Bolmans.’ Ik begreep het niet helemaal, maar na school legde Koos mij uit, dat Bolmans de naam was van haar pleegmoeder, een dikke, neerslachtige weduwe, die elke middag aan de poort stond om Friedel af te halen. Liefdesverklaringen moesten dus geheel beperkt blijven tot het vrije kwartiertje op de speelplaats. Ik liet mij door bevriende jongens tegen haar aangooien of pakte haar muts af, die ik dan in een plas wierp.

Mijn gevoelens voor haar werden steeds inniger. Ik nam haar op in mijn avondgebed en verzocht vooral,

haar in het genot van een goede gezondheid te laten, want ik vreesde aldoor, dat zij onverhoeds zou overlijden.

Op een middag stond zij tegen een boom geleund. Ik kwam voorbij en gaf haar een duw. Zij sloeg naar mij, maar toen haar hand toevallig bij mijn mond kwam, drukte ik er een zoen op. Daarop liep ik weg met het pijnlijke gevoel van iemand die te ver is gegaan.

De jongens gingen om mij heen staan, zoals wel meer gebeurde als iemand een stout stukje had uitgehaald. Koos kwam aanlopen.

‘Hij heeft Weller gezoend,’ zei een kleine jongen, die Johan heette en altijd een onaangename lucht bij zich droeg.

Het gezicht van Koos betrok. ‘Lekkere jongen ben jij,’ zei hij verbitterd, en liep de school binnen.

Een jaar later gingen wij een uitstapje maken met de klas. We hadden toen een juffrouw, die niet geheel wijs was. Soms moesten wij haar over het hoofd strijken, waarbij zij dan zuchtte als een blaasbalg. De juffrouw had een oude moeder, die slecht ter been was en vervoerd werd in een leunstoel die op een bakfiets was gemonteerd, een praktisch, doch opzienbarend voertuig.

Het was een heldere zomermiddag toen wij uitgingen; de moeder werd meegevoerd in de fiets, aangezien de vrouw, alleen thuisgelaten, allerlei voorwerpen placht op te eten die daarvoor niet bestemd waren. Wij liepen in een nette rij en zongen oppassende liederen, want de juffrouw, die anders erg humeurig was en je soms gemeen kneep, zag deze keer met duidelijk welbehagen op ons neer, een stemming, die wij wilden aanmoedigen door een grote onberispelijkheid.

In een bos nam de juffrouw op de grond plaats, naast de fiets waarin de moeder glazig zat te lachen. Wij mochten gaan spelen. Eerst wisten wij niet precies wat.

Een paar jongens begonnen stijf te hinken, net als voor de school, maar de meeste kinderen gingen gewoon hard lopen, in het rond draaien of gillen.

Ik lette natuurlijk op Friedel. Toen zij in mijn buurt kwam, schopte ik een jongen, die Adri Bargerbommel heette, hard tegen zijn been, ten einde haar te behagen. De jongen haalde uit en gaf mij zo'n harde klap, dat ik op de grond viel.

Dat was een vervelende ervaring. Ik zag, dat Friedel in het kreupelhout verdween en ging haar achterna. Zij liep tussen de bomen, in een lichtblauwe jurk en merkte spoedig, dat ik haar volgde. Zij keek om en zei: 'Dag'.

Ik zei ook 'Dag.'

Zij stapte door en ik bleef achter haar lopen. Het had geregend, de takken waren nat. Wij wandelden aldoor zwijgend verder, zij voorop, ik erachter. Mijn hart bonsde.

Opeens zei ze, zonder om te kijken:

'Weet je, dat ik wegga? Ik ga naar mijn moeder.'

'O', zei ik.

Wij liepen weer verder.

'In Duitsland,' zei ze toen.

Ik zei niets.

Wij kwamen weer terug op de plaats waar de jufvrouw naast haar moeder zat. De andere kinderen stonden al in de rij.

'Wij gaan weg,' riep de juffrouw.

Een week later was Friedel afgereisd.

Op een keer liep ik met Koos langs het huis waar zij had gewoond. Opeens ging de deur open en kwam de pleegmoeder naar buiten.

'He, kom jij eens even,' riep zij tegen mij. Ik dacht: Ze weet het van de zoen, en werd vuurrood. Koos verried mij door haastig verder te lopen, als iemand die zijn trein moet halen.

Achter de vrouw ging ik met loden schoenen de trap op. Wij kwamen in een donker vertrek; zij ging pufferig zitten, zoals dikke vrouwen doen die last hebben van hun korset.

‘Jij was een vriendje van Friedel, he?’ vroeg zij.

Ik knikte, want ik kon er niet onder uit.

‘Ze heeft me een brief geschreven,’ zei de vrouw. ‘Een brief met haar foto.’

Zij zocht op een tafeltje en vond een couvert.

‘Ze heeft me een brief geschreven,’ zei de vrouw, lend. ‘Ik geloof er niks van. Dat mot ze schrijven van dat wijf. Van haar moeder, bedoel ik.’

Zij overhandigde mij de foto. Friedel stond erop, naast een ouder meisje.

‘Vind je niet, dat ze ontevreden kijkt?’ vroeg de vrouw, en ik zag opeens, dat een grote traan langs haar wang biggelde.

‘Kijk eens goed naar haar gezicht,’ drong zij aan.

Ik keek.

‘Zij kijkt gewoon,’ zei ik angstig.

De vrouw nam mij de foto weer af.

‘Ze ziet er bedroefd uit en ze heeft het niet naar haar zin,’ sprak zij kort. ‘Nou, ga maar weer spelen.’

Ik was blij, dat het zo afliep en maakte mij uit de voeten. Aan het eind van de straat stond Koos te wachten.

‘Wist ze het, van die zoen?’ vroeg hij.

‘Ik geloof het wel,’ antwoordde ik. ‘Ze was aardig nijdig jó.’

Toen ik zestien jaar was, kreeg ik opeens een brief van Friedel. Zij schreef, dat zij terug was in Nederland en begeerde te weten, hoe het met mij ging. Ik maakte een afspraak en ontmoette haar op een straathoek.

Zij was langer dan vroeger, niet anders. Wij voerden een stompzinnige conversatie en namen de tram naar

buiten. In een bos gingen wij wandelen en toen wij uitrustten onder een boom, begon ik haar te kussen. Zij was vol zoete overgave, maar zij had een strohoedje op, dat bij iedere omhelzing licht knetterde, waardoor ik mateloos werd gestoord.

Opeens brak een dikke, ernstige man door het kreupelhout. Hij ging voor ons staan en sprak: ‘Hoe heet jij?’

Ik noemde mijn naam. De man haalde een boekje te voorschijn en schreef de naam nauwkeurig op.

‘En jij?’ vroeg hij aan Friedel.

Wij zaten perplex aan zijn voeten.

Toen de man alles opgeschreven had, verklaarde hij van de zedenpolitie te zijn. Hij gelastte ons onmiddellijk het woud te verlaten. Wij zouden er meer van horen.

Haastig liepen wij naar de tramhalte. Wij voelden ons uitgeworpen en spraken geen woord. Zwijgend reden wij naar huis en gaven elkaar verlegen de hand ten afscheid. De lucht was zwaar van wanhoop en toen ik bijna thuis was, barstte een krakend onweer los.

Zij schreef niet meer. Maar gisteren vond ik haar opeens terug achter de toonbank van een sigarenwinkel. Zij herkende mij niet, maar ik wist meteen, dat zij het was, omdat zij nog altijd die sukade-achtige ogen had.

Zij vroeg mij of ik het pakje gesloten of geopend wilde hebben en ik koos zonder aarzelen het laatste.

3

De smartelijke inhoud van het woord ‘cocu’ leerde ik reeds op zeventienjarige leeftijd kennen. Mijn meisje, dat Vera heette, was de femme fatale van alle schoolfuijjes. Zij zag er zeer bevallig en verleidelijk uit. Ik

won haar, doordat ik op een feestje opviel, aangezien ik niet dansen kon, een tekort dat ik als beginsel had gegrimeerd.

Zij zat naast mij op een divan. De grammofoon speelde ‘You, you are driving me crazy’, wat wel ter zake was. Uit vrees behandelde ik haar zo ruw mogelijk, waardoor nog meer misverstanden omtrent de structuur van mijn persoonlijkheid bij haar postvatten.

Handig regisseerde zij ons de zaal uit en enige tijd later wandelden wij zwijgend in een groot park. Wij kwamen bij een speeltuin, waar hobbelpaarden introvert in het maanlicht stonden. Op een bankje van de draaimolen begonnen wij elkaar te kussen en te strelen - urenlang. Ik voelde mij berstend van zaligheid; ik geloof niet dat ik een soortgelijke toestand later ooit meer heb bereikt.

In de volgende weken gingen wij regelmatig naar de cinema, waar wij ook onafgebroken kusten en zuchtten om ten slotte moe en met vlekkerige gezichten heen te gaan. Spoedig kwam ik nu ook bij haar aan huis. De huiskamer was vol trijp, kussens, krantenhangers met aanmoedigende opschriften en stenen olifanten in aflopende reeks.

Het was zeer kwellend in dit vertrek te zitten als haar vader en moeder zich daar ophielden, want aanvankelijk was ik bevreesd voor die twee, terwijl ik later door remmende schuldgevoelens werd bereden. Bovendien had ik met Vera praktisch geen conversatie - erger nog, ik leed onder alles wat zij te berde bracht, aangezien zij de poëzie van Petrarca zou moeten hebben gesproken om te beantwoorden aan de verheven kwaliteiten die mijn verliefd hart op haar projecteerde.

Ik slaakte altijd een zucht van verlichting als wij de huiskamer konden verlaten om ons te verschansen in haar vertrekje. Wij deden daar urenlang niets anders

dan kussen - op het laatst ging het welhaast automatisch. Op een keer, toen ik in een zetel zat, terwijl Vera op een aangeschoven krukje met grote frequentie zoenen op mijn gelaat drukte, trad haar vader binnen om de lijmpot te halen voor wat plakwerk. Wij onderbraken onze bezigheid niet en toen de man met de begeerde kantoorbehoefte passeerde, zei hij niet zonder walging: 'He, zal ik soms helpen?'

Op een avond had ik hevige tandpijn en zat bedroefd op mijn kamertje. De telefoon ging en Vera vroeg, waarom ik niet kwam. Ik wees haar op mijn lijden, waarop zij uitriep: 'Dat is toch geen reden om weg te blijven! Ik wil je in alle stemmingen kennen.'

Ik begaf mij daarop alsnog naar haar woning en bleef enige uren kreunend in haar kamertje zitten, terwijl zij in een boek las, want het kussen was al gauw stopgezet, daar gebleken was, dat het mij te veel pijn berokkende.

De eerste symptomen van ontrouw deden zich voor op een bal, waarheen wij met vrienden gingen. Vera was die avond zeer vrolijk en concentreerde zich geheel op een jongen die mij, kort voor mijn triomf, eens had bekend, op haar verliefd te zijn. Toen ik haar gedrag een uur had gadegeslagen, gaf ik haar het vestiairenummer en ging heen - een laffe vlucht die door mijn ernstige gelaatsuitdrukking echter de allure ener moedige demonstratie kreeg. Ik was zo wanhopig dat ik een taxi naar huis nam, ofschoon er nog trams reden. In mijn kamertje gekomen, schreef ik haar af zoals men zijn abonnement op een tijdschrift beëindigt.

Weken van crisis volgden. Ik ging meermalen des avonds naar de speeltuin, zette mij in de draaimolen en vervaardigde daar neerslachtige dichtwerken, waartoe ik papier en potlood steeds bij mij droeg. De gedichten las ik altijd ter plaatse luidop voor aan de maan; zij klonken zeer droevig. Op een keer werd ik

hij deze recitatie gestoord door een man, die er mij opmerkzaam op maakte dat het verboden was de speeltuin na zessen te betreden. Ik verklaarde niet op de hoogte te zijn van dit voorschrift, waarop hij zei mijn gedrag door de vingers te zullen zien indien ik mij onmiddellijk verwijderde.

Later ben ik er nog eens overdag heen geweest, maar ik vond de heilige plaats mijner herinneringen overwoekerd door luidruchtige kleuters en keerde mij al spoedig teleurgesteld af.

Toen ik niet meer in de speeltuin kon komen, ging ik ganse avonden in een portiek staan, dat uitzicht bood op de voorgevel van haar ouderlijk huis. Soms zag ik haar voor het raam, de gordijnen sluitend; twee maal was ik er getuige van dat zij door een mij bekend jongmens werd afgehaald. Het was een zoete kwelling, die mij vele verzen ingaf, zoals:

*Ivoor
worden de uren die ik bij je sleet.
Mijn weg sneed
door
de jouwe.
O 't trouwe
schijnen van de lamp, dat 'k nooit vergeet.*

Op een ochtend kreeg ik een getypte uitnodiging voor een dansmiddagje bij een jongen, die Lodewijks heette, een zenuwachtige blekerd, die later opeens bij de Waffen-ss ging, Vera had zich eens door hem laten kussen. Toen ik haar rekenschap vroeg, had zij geantwoord: 'Ja, hij zei, er rust een vloek op mijn geslacht, wij moeten ons steeds verwijderd houden van blonde vrouwen. Nou - en toen kuste hij mij.'

'En je bént blond!' riep ik verbaasd.

De uitnodiging voor het middagje was zeer schok-

kend omdat er in Vera's handschrift onder geschreven stond: 'Also, Meinherr, vielleicht auf Wiedersehen.' Ik ging er heen in een zwart pakje dat mij te nauw was en had het gevoel of ik geopereerd moest worden.

Toen ik haar zag, maakte een lichte teleurstelling zich van mij meester, gelijk steeds het geval is bij het bereiken van lang-gedroomde doelen. Zij was zeer uitgelaten en ging onmiddellijk bij Lodewijks op schoot zitten, ongetwijfeld om mij te prikkelen, maar dat begreep ik niet en ik trachtte mij dus vertrouwd te maken met de gedachte, dat haar liefde op deze jongen was overgegaan.

De hele middag bleef ik krampachtig in een hoek staan praten met een ventje dat Aatje heette en niet voor vol werd aangezien, omdat zijn moeder hem vaak telefonisch naar huis riep als hij op een feestje was.

Eindelijk dorst ik weggaan, weifelend tussen zelfmoord of haar vergeten. In de gang kwam zij mij opeens achterna. Zij ging tegen de deur staan en sprak:-'Hebt u niets te zeggen, mijnheer?'

Ik vond haar houding opeens zo brallerig, dat ik haar opzij duwde en andermaal vluchtte.

'Proleet,' riep zij mij na.

Later kwam het toch weer in orde, doordat wij elkander schreven, maar kort na onze verzoening dreven nieuwe wolken voor de zon. Het begon mij op te vallen dat haar leraar in de plantkunde, een ernstige man met vuurrode baard, haar regelmatig kwam bezoeken. De man had een automobiel; ik mocht ook wel eens meerijden. Hij behandelde mij altijd met een ironische beleefdheid, waarop ik houdingloos reageerde. Vera zat er raadselachtig bij.

Op een avond bekende zij mij, dat de leraar haar wel eens op de mond kustte. Het was begonnen in een woud, waar zij waren heengegaan teneinde bloemen

te determineren. In het struikgewas had hij opeens haar hand beetgepakt en was in een heftige liefdesverklaring uitgebarsten. Ook schreef hij haar dagelijks brieven, die zij mij ter inzage verstrekke. Zij waren zeer opgewonden en bezaaid met rijmende citaten in de dode talen.

Op mijn verzoek bracht zij de man tot zwijgen, maar kort daarop gleed zij weder af toen zij een Tsjechische zakenrelatie van haar vader de stad liet zien. Het was een gezonde man met een zwierige kuif. Op een middag beidé Vera mij op en vroeg mij, zeer teder, in een groot hotel te komen, waar de man logeerde.

Ik begaf er mij opgeruimd heen, met de tram. Vera zat met de Tsjech in de lounge. De man overhandigde mij onmiddellijk een fraai reclamevulpotlood. Later hoorde ik pas, dat hij Vera die middag op zijn kamer had gekust, maar in die lounge bevroedde ik het niet, omdat beiden zich zo hartelijk jegens mij gedroegen. Vera greep meer dan eens mijn hand en de Tsjech stond erop, dat ik verscheidene consumpties zou gebruiken. Achter elkaar dronk ik vier aardbeiensorbets, zodat ik ten slotte enigszins onpasselijk het hotel verliet. Het potlood ging helaas spoedig stuk.

Onze verhouding werd steeds matter en toen zij eindelijk dood was, gingen wij ons officieel verloven, teneinde onszelf het tegendeel te bewijzen. Enige maanden leden wij sterk onder elkander, zaten urenlang zwijgend in koffiehuisen of musea en glimlachten mechanisch als wij elkaar aankeken. Het kussen werd een soort mondsnoering.

Op een herfstmiddag, toen wij sprakeloos in een bos wandelden, vonden wij opeens de kracht, het af te maken. Het was een zich vastbijten in een besluit; we hadden net zo goed een huwelijksdatum kunnen vaststellen.

Verpletterd gingen wij met de tram naar huis - voor

de deur ruilden wij de ringen. Ik liep somber naar mijn woning en begon een roman te schrijven, die dan ook in Andalusië speelde.

4

Als een jongmens van twintig jaren ontmoette ik ten huize van mijn collega Arnold Hoosganger een meisje dat Lous heette. Zij was solodanseres, ofschoon zij dit beroep maar zelden uitoefende, daar de meeste aanbiedingen van impresario's haar niet bevielen.

Eigenlijk woonde zij in Den Helder, maar op een dag was zij bij mijn collega komen aanlopen met een visitekaartje van iemand, die hij vaag kende. Zij had namelijk geen geld en moest toch onder dak, daar een project van danskunstige aard haar verblijf in onze stad noodzakelijk maakte.

Hoosganger, een opgewekte vrijgezel van omstreeks veertig jaren, ruimde dadelijk een plaatsje voor haar in, want hij beschikte gelukkig over een flinke woning. Hij noemde haar 'mijn zusje' en had mij, voor ik haar leerde kennen, reeds enige malen glimlachend gesproken over eitjes, die zij op verschillende manieren voor hem gereedmaakte, zonder dat er sprake was van enigerlei ruwe liefdesverhouding, die hij immers juist wenste te vermijden, daar zij nog maar zeventien jaren telde.

Op een middag kwam ik hem eens bezoeken. Hij bleek niet thuis te zijn maar Lousje zat in de tuin en stond mij op te wachten. Zij was een lang meisje met gitzwart haar en felle, dunne oogjes.

'Kijk eens,' zei zij, 'dat heeft Arnold voor mij meegebracht uit Hoorn.'

En zij toonde een groen, stenen scheepje, geschikt om als sieraad op de schoorsteen te worden geplaatst.

Ik nam het van haar aan en prees het aardige voorwerp. Daarop zette ik het in het gras. Toen ik even later op haar verzoek ging kijken wie er had gebeld, trapte ik bij ongeluk op het souvenir, waardoor het geheel verbrijzeld werd. Gelukkig had ik nog nooit iets van Freud gelezen.

‘Ben jij de goochemste thuis?’ vroeg Lousje nijdig.

Ik stamelde duizend excuses, ook tegen Arnold, die even later de tuin in kwam.

‘Het geeft niet,’ zei hij met wrange mond.

‘Kon het maar gelijmd worden,’ riep Lousje en zij zuchtte zo wanhopig, dat ik haar even verbaasd aankeek.

Kort daarop ontmoette ik haar met Arnold op een artiestenfeest, dat gehouden werd in een soort sociëteit, waar gecompliceerde jongelui met hooggesloten truien, brallerige gesprekken voerden met het doel deze later te bundelen. Voor het eerst in mijn leven ging ik mij te buiten aan alcoholhoudende dranken. Ik werd zeer zwierig en toen ik Lousje op de trap tegenkwam, omhelsde ik haar of zij een afreizend familielid was. Daarop begaven wij ons naar een balkon, waar wij, op een teil gezeten, lange tijd vrijend bijeenbleven. Haar wenkbrauwen waren zo hard als geteerd touw, zij schuurden over mijn wang. Eigenlijk vond ik haar niet zo erg aardig, maar ik had nu eenmaal a gezegd.

Opeens hoorden we gezang en toen wij in de lege straat keken, zagen wij, dat Arnold beneden stond. Hij had het toenmaals populaire lied ‘Leben ohne Lieben kannst du nicht’ aangeheven, maar gaf toch duidelijk te kennen, de hele zaak als een argeloze grap te beschouwen.

Op het balkon hadden wij afgesproken, de volgende middag samen uit wandelen te zullen gaan, maar toen ik haar op het afgesproken tijdstip afhaalde, bleek dat zij even vermoeid was van de feestnacht als ik. Helaas

besloten wij tóch te gaan - ook al, omdat Arnold telkens uitriep, dat hij onze groeiende vriendschap zo toejuichte.

Er stond een stevige bries. Wij zouden naar het strand gaan en tomden zwijgend tegen de wind op. Toen wij in de duinen kwamen, waren wij zo afgemat, dat wij gingen liggen en vrijwel onmiddellijk in slaap vielen.

Wij werden wakker toen bleek dat het stortregende. Het begon al donker te worden, maar je kon nog zien dat de lucht zeer bewogen was. Spoedig doorweekt, renden wij duin op, duin af. Ik verloor opeens mijn linkerschoen en moest er even naar zoeken.

‘Kóm je nog?’ riep Lousje fel. Zij stond boven op een duin, de rok van haar wijde zomerjurk over het hoofd geslagen. Meedogenloos striemde de regen op ons neer.

Eindelijk thuisgekomen, bleek Arnold woedend te zijn, omdat wij zo laat waren en het middagmaal hadden verzuimd. Lousje ging onmiddellijk naar haar kamer, maar ik moest nog wachten op een telefonisch ontboden taxi. Terwijl ik plakkerig in een fauteuil zat en een vochtig sigaretje probeerde te roken, kleepte Arnold zich zwijgend uit en ging, met het gezicht naar de muur, in z'n bed liggen. Hij beantwoordde mijn groet niet toen ik heenging. Hoewel ik mij schuldig voelde ten aanzien van het middagmaal, vond ik zijn woede toch een beetje overdreven, te meer, daar hij anders zeer vlot was en de dingen gauw door de vingers zag.

Enige tijd later maakten wij een bedrijfsuitstapje naar België. Het programma stond vol diners, plechtige ontvangsten en gezellige samentreffens, zodat wij er ons veel van voorstelden. Arnold ging met Lousje, want zij woonde nog steeds in zijn huis, ofschoon de danserij niet was doorgedaan. Zij had nu evenwel kans op een belangrijke rol in een film. Hoosganger had haar een mooie avondjurk geschonken, daar in het reisprogram-

ma ook een nachtfest was uitgestippeld, dat zou worden gehouden aan boord van een op de Schelde varende stoomboot - een originele gedachte.

De heenreis was al dadelijk vol spanningen. Lousje zat tussen Arnold en mij in. Haar hoge lachjes en luide babbeltjes werden koel beluisterd door de echtgenoten der collega's, een vijandig front van kinderrijke vrouwen, die duizend dingen hadden moeten regelen eer zij eindelijk de huisdeur achter zich konden sluiten. Arnold deed opgeruimd, maar toen Lousje mij op de wang kustte, zag ik in zijn ogen een onheil wassen, dat mij onzeker maakte omtrent het verloop van ons reisje.

In België aangekomen bleek het programma goeddeels fantasie van de samenstellers te zijn, maar het feest op de stoomboot zou gelukkig doorgaan. Eerst bezichtigden wij des middags in Luik een hoog penetrant ruikend gebouw. De burgemeester van die plaats, een deftige, oude man, kwam ons officieel begroeten.

Lousje begon dadelijk een levendig gesprek met hem en nam al gauw 's mans arm, een vrijpostigheid die veel ergernis verwekte, ofschoon de magistraat zelve geen bijzondere ontroering verried.

Toen wij weer op straat kwamen bleek opeens, dat de beloofde tijd voor verkleden uitviel; wij moesten nu onverwijld naar het stoomschip. Lousje voelde dat haar avondjurk in gevaar kwam. Zij liep nog steeds naast Luiks eerste burger, wiens enorme ambtslimousine langzaam naast de stoep met ons meereed. Het kostte haar weinig moeite te organiseren, dat de burgemeester haar even naar het hotel bracht; Arnold en ik mochten, op haar voordracht, ook instappen.

Bij het hotel gekomen begaven Lousje en Hoosganger zich naar boven. Ik bleef met de grijsaard in de auto achter en verklaarde maar eens, dat Luik een fraaie plaats was. De bevolking, die haar stadsbestuurder herkende, begon samen te drammen; agenten sloe-

gen stram aan de helm en hielden nieuwsgierigen op een afstand. Terwijl Lousje zich kleedde begon het verkeer in die hoofdstraat een weinig vast te lopen en daar ik het gevoel had voor de discrepantie tussen het een en het ander, wist ik al spoedig niets meer te zeggen tegen de burgemeester, die trouwens als een contemplatieve eekhoorn naast mij in de auto zat, ten prooi aan niet te becijferen gedachten.

Eindelijk kwam Lousje in volle pracht naar buiten. Arnold, die ook wilde instappen, werd weer naar boven gezonden om een vergeten corsage te halen, maar daarna reden wij toch weg, geboeid nagestaard door de massa, die zich langzaam verspreidde.

De beloofde stoomboot bleek een kleine, gore rivierschuit te zijn vol barsten. Ons gezelschap kon er net op, maar wij stonden mannetje aan mannetje, te meer daar een op het dek geplaatste, lange dinertafel veel ruimte in beslag nam.

Toen het schip vertrok en de gasten met moeite plaats gevonden hadden aan de dis, bleek dat uit de pijp een onafgebroken roetregen op ons neerdaalde. Daar het zeer warm was, plakte het roet goed.

Arnold, die wat gedronken had, probeerde Lousje te kussen. Zij vluchtte naar mij en riep mijn bescherming in, want zij betreurde het, dat hij door zijn zinnelijk gedrag hun zuivere vriendschap dreigde te bezeren. Daar ik vlak bij de machinekamer zat, voegde zich een enerverend gestamp bij de kwellingen van hitte, roet en honger, want het diner liet lang op zich wachten.

Eindelijk brachten enige lompe zondagskelners een gerecht dat 'paling in het groen' heette. Het was een onduidelijke, klonterige blubber. Toen ik er een hap van had genomen, bleek mij bij het doorslikken, dat de lekkernij een stuk paling bevatte, waaruit de graat helaas niet was verwijderd. Aanvankelijk dreigde ik te stikken, maar door het drinken van grote hoeveelheden

water kreeg ik de brok toch naar beneden. Ik zag echter van verder tafelen af, daar ergens in mijn binnenste een smartelijke knobbel bleef steken, die pas enige dagen later geheel verdween.

‘Still love me?’ vroeg Lousje, die zich graag van de Engelse taal bediende.

Ik knikte bevestigend.

Eindelijk mochten wij de tafel verlaten en over het schip gaan lopen, dat beefde als een malarialijder. Daar er aan boord geen mogelijkheden tot verpozing waren en de tocht eindeloos scheen, begonnen de collega's zich de tijd te korten met het foppen van Arnold, door hem plagend te wijzen op de ongerijmdheid van het feit dat zijn dame voortdurend met mij in hoekjes zat. Daardoor geprikkeld, wierp hij opeens enige vouwstoeltjes over boord, een spanningsdaad, waarover vervolgens luide twist ontstond met de kapitein, een gemelijke Belg, die geen vriend van Holland bleek te zijn en vroegere oorlogen in herinnering bracht.

Door mij naar het toilet te begeven, raakte ik enige tijd uit Lousjes drukkend gezelschap bevrijd, maar terug op het dek kwam een collega, die Lozeboer heette, mij namens haar zeggen, dat ik onmiddellijk in de kajuit moest komen. Ik begaf er mij met loden schoenen heen; zij zat er neerslachtig op een lederen bank. Vermoeid begonnen wij elkander te kussen, waardoor wij ook van roet wisselden. Daar wij enkel maar vrijden, omdat wij alleen waren en de gelegenheid dus niet voorbij mochten laten gaan, bezorgde het ons weinig plezier. Het reisgezelschap vermaakte er zich echter goed mee, want eerst later vernam ik, dat Lozeboer haar en mij alleen naar de kajuit had geregisseerd, om alle gasten aan de raampjes te kunnen verzamelen, opdat zij onze activiteit zorgvuldig zouden kunnen gadeslaan.

Op Arnold had dit geen gunstige uitwerking. Hij

sprak in het geheel niet meer tegen ons en toen het schip diep in de nacht in Antwerpen aankwam, verdween hij onmiddellijk in een bedenkelijk café.

Toen wij de volgende ochtend ontwaakten was het gezelschap allang afgereisd. Wij brachten nog een sombere dag in Antwerpen door, namen de avondtrein en wisten, toen wij in Amsterdam waren teruggekeerd, dat wij elkander haatten.

5

Kort na mijn eenentwintigste verjaardag Kep ik op een avond in het stadswoud met het voornemen, mij door ophanging van het leven te beroven, daar ik tot de sombere doch niet zeer oorspronkelijke overtuiging was gekomen, dat alles tot niets leidde. Voordat ik mijn plan echter ten uitvoer had kunnen leggen, ontmoette ik, bij een vereenzaamde muziektent, mijn vriend Wim Plasvader, die daar wandelde met een dame en dus door gans andere gedachten werd beheerst dan ik.

‘Dit is dokter Truus Vredevoort,’ zei hij. ‘Zij is medica.’ Hij sprak achteloos, gelijk iemand die voortdurend met vrouwelijke artsen bij muziektenten loopt.

Zij was een zeer grote dame van zowat dertig jaar. Ik gaf haar beleefd de hand die zij ongewoon krachtig drukte, mij vorsend opnemend, als had ik op een annonce gereflecteerd. Haastig begon ik met Plasvader een aanstellerig gesprek over de liederen van Marlene Dietrich, waaruit ik bedreven citeerde. Opeens vroeg Truus:

‘Hoe oud is u?’

Ik meldde bedroefd mijn leeftijd.

Daarop knikte zij mij bemoedigend toe. Ons gesprek was uit. Dat met Wim ook.

In de stad terug, kwamen wij in een café, waar mijn vriend allerlei verhalen begon te vertellen, die ik al eens eerder van hem had gehoord. Toch verleende ik hem krachtig bijstand, keek geboeid, lachte ten gepasten tijde en effende hem telkens door het plaatsen van suggestieve opmerkingen de weg naar een volgende vertelling uit zijn repertoire, zodat er geen gapingen vielen. Truus zei niet veel, maar zij zat tevreden naar ons te kijken als een pas verschoond kind. Ze vond ons, geloof ik, wel vriendelijke jongens.

Toen het café sloot nodigde zij ons uit mee te gaan naar haar woning, om nog iets te nuttigen. Wij gingen met een taxi, want zij bleek gevestigd te zijn in een ver buiten de stad gelegen villa van haar vader, een professor, die gelukkig naar een congres was.

In een bibliotheek vol standaardwerken begonnen wij wijn te gebruiken en een uur later voelde ik mij zeer onwel, daar ik veel te gulzig had gedronken. Hoewel Truus herhaaldelijk zei dat ik mocht blijven logeren, belde ik toch een auto op, aangezien Plasvader mij reeds enige malen met besmukte blijspelgebaren had duidelijk gemaakt, dat hij begeerde met haar alleen te zijn.

Toen ik eindelijk thuiskwam, zat mijn moeder in nachtgewaad in de huiskamer, wat zij wel meer deed. Ik hield mij met moeite recht.

‘Waar kom je nu weer vandaan?’ vroeg ze. ‘Waarom zeg je ons nooit wat je doet?’

Ik wilde iets antwoorden maar werd opeens zo onpasselijk dat ik haastig naar het toilet rende.

‘Mispunt,’ riep mijn moeder treurig en zij gaf een harde bons tegen de deur.

Enige weken later ontmoette ik Truus op straat. Zij bleef stilstaan en keek mij geamuseerd aan, hoewel ik nog niets koddigs had gezegd.

‘Hoe gaat het met uw vader?’ vroeg ik, want er viel me niets beters in.

‘Dat weet ik niet,’ zei ze. ‘Ik heb ruzie met hem.’

‘Maar u woont toch in zijn huis.’

‘Niet meer,’ zei ze.

Ik zweeg een poosje.

‘Het is uw schuld,’ sprak zij rustig. ‘U hebt me die nacht alleen gelaten met Wim en daar is mijn vader, toen hij het later hoorde, boos om geworden.’

Ik wist niet zo gauw iets op te merken.

‘U ging voornamelijk weg uit lafheid,’ zei ze glimlachend en keek me aan om na te gaan hoe ik dat zou opnemen. Ik protesteerde. Wij waren al sprekend verder gewandeld en stonden nu voor het ziekenhuis, waar zij werkte. Ik mocht mee naar binnen en zij toonde mij de operatiekamer, waar zij kort tevoren behulpzaam was geweest bij het afzagen van een been. Het lag nog in een mand.

‘Til het eens op,’ inviteerde zij, maar ik bedankte. Wel maakte ik een afspraak met haar voor de bioscoop, want ik was door een en ander bijzonder geïmponeerd.

In de bioscoop was Truus echter zeer stroef en tijdens het journaal zei ze opeens: ‘Zit toch niet zo aan je nagels te trekken. Dat irriteert me.’

Ik ging op mijn handen zitten.

De film heette ‘Mannen van Tarabas’ en bleek zo ondraaglijk dat zij na een half uur geërgerd sprak: ‘We gaan weg.’ Een poosje later liepen we weer in het bos. De druilerige avond hing vol Tsjechow en elke boom was een monument van zwijgende melancholie. Ik kreeg weer lust om me te verhangen, maar begon dapper een wijdloopige anekdote te vertellen. Nog voor de pointe barstte zij opeens in schreien uit.

Wij gingen op de grond zitten vlak bij een soort sluisje, dat het geluid van een lopende kraan aan de avondstilte bijdroeg. Om een onduidelijke reden leek de plek

veel op een plaats van het misdrijf, zoals men wel in de dagbladen ziet afgebeeld.

‘Heb ik iets doms gezegd?’ vroeg ik.

Opeens legde zij haar hoofd aan mijn schouder en verklaarde dat zij alleen bedroefd was, omdat, vlak voor het begin van de bioscoopvoorstelling, in het ziekenhuis een oud mannetje in haar armen was gestorven.

Somber gaf ik haar een kus, want ik voelde mij opeens of *ik* de man had omgebracht. Hoewel zij met een aangenaam parfum besprenkeld was, bleek de doordringende adem van de operatiekamer toch niet geheel overwonnen, zodat het been mij weer te binnen schoot.

‘Zullen we ergens heen gaan?’ vroeg ik met geveinsde monterheid.

‘Ga met mij mee, naar huis,’ zei ze.

‘Waar woon je nu?’

‘In het tuinhuisje van mijn tante,’ antwoordde zij.

Haar neerslachtigheid was opeens verdwenen. Vrolijk sprong zij op en terwijl zij naast mij voortliep, babbelde zij schwärmend over haar tante, die zo lief, en haar oom, die zo intelligent was. Ik bracht haar tot bij de tramhalte, want ik moest nog enige beroepswerkzaamheden verrichten. Opgewekt gaf zij mij het adres op en legde uit, op welke wijze ik straks om twaalf uur, in haar onderkomen kon komen, zonder opzien te baren, want de oom mocht er vooral niets van weten, anders werd zij weer dakloos. Toen kwam de tram.

Om half een stapte ik in een taxi en gaf het adres op - een villapark buiten de stad. De chauffeur, een zonderling, reed eerst naar een openbaar slachthuis, maar door hem te helpen en bemoedigend toe te spreken, kwamen wij ten slotte toch in de laan, die in ondoordringbaar duister lag te slapen. Toen de auto wegreed, probeerde ik mij vergeefs te herinneren hoe ik lopen

moest. De villa stond ondoorgrondelijk in de tuin; verder weg brandde een lichtje in een kleiner bouwsel. Ik deed mijn das recht en opende het tuinhek, beklemd als iemand die opgaat voor de hoofdakke. Vijf stappen deed ik door de tuin. Toen stortte alles ineen.

De lome stilte van de zomernacht werd namelijk gruwelijk verscheurd door het rauwe ver-dragende geluid van een hond, die, aan de villa vastgeklonken, woedend bewees hoe waaks hij was. Ergens bij de deur zag ik vaag hoe hij rukte aan de ketting, maar horen kon ik hem als de beste, want het was zo'n hond van Baskerville en hij maakte het holle gerucht van een Grand Guignol-gek, die in een put roept.

In de villa gingen allerlei lichten aan. Er kwam iemand in slaaprok voor het venster, dat werd opgeschoven.

‘Wie is daar?’ riep de mannenstem.

De hond loeide.

‘Hallo,’ brulde de man, ‘is er iemand in de tuin?’

‘Ja,’ antwoordde ik, want het was ten slotte zo.

‘Wat moet u dan?’ vroeg de man nijdig. ‘Ga de tuin uit, of ik laat Hector los.’

De hond brulde opgetogen bij dit vooruitzicht. Ook in de belendende villa's gingen lichten aan. De hele laan kwam met de blote voeten op het zeil.

‘Opedonderd.’ riep de man. ‘Ik kom beneden, hoor.’

Ik draaide mij om en stapte het hek weer uit. De hond kreeg een soort toeval, de man praatte nu bemoedigend tegen hem. Op een sukkeldrafje liep ik de laan af, steeds verder, tot ik het blaffen nog maar vaag hoorde. Op de grote weg hield ik een auto aan, met twee dikke mannen erin. Ik mocht achterin zitten. De bestuurder bleek een caféhouder te zijn. Hij vervolgde zijn gesprek met de andere man en zei: ‘Nou, hij mag dan stinken van de centen, maar 't is toch maar een eigenheimer, die vent. Met Franse Annie is hij nou. Ja, ik krijg ze wel eens

binnen 's avonds hij en zij en dan vijf of zes van die kluiwenduikers er bij, die komme ome Jopie er voor een rug indouwe. En dan is het Champie geblazen, he. Nou, je ken de bijl d'r diep inslaan, dat vindt *zij* goed en het geld is safe, de volgende morgen. Maarre - een eigenheimer.'

Doe dat nooit

Word nooit stukjesschrijver

Het schrijven van stukjes zoals dit heeft, als alle bezigheden op deze aarde, een aantal voordelen en een aantal nadelen, en een journalist wordt het er bij zijn leven meestal niet over eens, welke nu eigenlijk het zwaarst wegen. Ik heb er een gekend, die de merkwaardige taak had in het dagblad, waaraan hij was verbonden, iedere dag een halve kolom lang opgewekt te doen, ook als hij kiespijn had of maagbezwaren.

Nu is een halve kolom niet veel, al vindt een vlieg, die over een courant loopt, het een heel eind, maar de moeilijkheid ligt niet in de lengte van het stukje, doch in het vinden van het onderwerp. Het jongmens in kwestie slaagde er jarenlang iedere morgen in, iets te vinden waarover hij in het avondblad kon, schertsen, maar al doende werd hij krom van de zorg. Zijn geest begon te gelijken op een slecht beklant winkeltje, welks eigenaar met ieder kwartje dat hij ontvangt dadelijk naar buiten snelt om weer wat noodzakelijke levensmiddelen te kopen. Als die journalist ook maar een glimpje van een vrolijke inval had, sprong hij ermee naar zijn schrijfbureau, teneinde die snakerij vast te leggen, voor hij 'm vergeten was.

Een potsierlijk bestaan, voorwaar, maar ondanks deze roofofbouw, bleef hij een mens met volkomen normale verlangens en behoeften. Hij kreeg zelfs een meisje lief en het droevig verhaal van die liefde wil ik deze keer voor u opschrijven.

Die jongen was niet schoon. Hij had een gekke neus met 'n knobbel. Daarom was het zo moeilijk voor hem,

dat meisje te naderen, want in haar dromen kwamen alleen jongelui met rechte ruikers voor. De stukjesschrijver hield echter grimmig vol, want geduld had hij veel meer dan sex appeal. De dag kwam, waarop hij dat meisje een afspraak ontwong en het moment brak aan, dat de spiegel hem bezig zag met het aantrekken van zijn beste pak en het uitrukken van zijn laatste baardstoppel.

Het hielp allemaal niet veel, want de neus blééf, maar de journalist had indertijd veel ‘Cyrano de Bergerac’ gelezen, die ook geen net voorkomen vertoonde, doch fraaie verzen schreef. Kijk, dacht die jongen, met mijn ogen hoef ik niet te rollen, maar met 'n goede, vlotte conversatie kan ik haar sympathie misschien wel winnen.

Wilt u wel geloven, dat hij vooraf een heleboel vrolijke grapjes verzamelde, die hij straks in het gesprek wilde uitzaaien? U had hem moeten zien gaan naar de hoek van de straat, waar dat meisje wachten zou. Ze kwam maar een half uur te laat en was een beetje verlegen met het geval, want de neus hád hij nog altijd, maar de kogel was nu eenmaal door de kerk, dus: óp naar het koffiehuis met het strelende strijkje.

Ze gingen in een hoekje zitten en de kelner kwam, gemoedelijk lachend, want die snapte het wel, zo'n stelletje... Zij wilde sorbet en hij nam een borrel. En toen begon het gesprek, voorzichtig eerst, zoals iemand, die wil pootjebaden aanvankelijk alleen zijn teen in het water steekt.

‘Zeg,’ zei de journalist, ‘laatst heb ik toch zoiets raars meegemaakt. Ik zat in de trein die nog stilstond op het perron en ik bedacht opeens: verdorie, ik moet Jansen opbellen, anders komen er grote moeilijkheden. Op het perron was gelukkig een telefooncel, dus ik eruit en...’

‘O ja,’ zei het meisje. ‘En toen kreeg je 't zoontje

van Jansen aan 't toestel en die wilde zijn vader niet roepen, omdat hij je eerst zo nodig moest vertellen, dat Karel'tje zijn bal had afgepakt. Dat verhaaltje ken ik. Dat heb ik in de krant gelezen.'

De stukjesschrijver vervloekte zijn ambacht en liet een nieuwe borrel komen. Ze dronken en luisterden naar 't strijkje.

'Moet je horen,' zei de journalist. 'Ik moest laatst naar de huisbaas toe, om te klagen over een lek, dat niet gemaakt werd en ik kwam woedend bij die kerel aan en...'

'O ja,' zei het meisje. 'En toen bleek dat hij juist zijn jubileum vierde en toen dacht hij, dat jij kwam om te feliciteren. Heb ik gelezen! Aardig, hoor.'

Zelfs de czardas van het orkest kon de diepe zucht van die stukjesschrijver niet overstemmen. Hij bleef bekommerd zitten zwijgen en probeerde nog één verhaaltje, maar toen ze dat óók gelezen had, rekende hij af en bracht haar thuis.

'En wil je wel geloven,' zei hij zwaarmoedig tegen mij, 'dat ik zelfs déze ervaring zal moeten gebruiken voor 'n stukje? Anders heb ik niks voor vanavond...'

Schrijf nooit een massaspel

Toen ik nog een jongmens van negentien jaar was, schreef ik eens een massaspel, ten behoeve van de 1-Mei-viering der Sociaal-Democratische Arbeiders Partij. Het ging voornamelijk over de vrijheid en behandelde, geheel op rijm, de uiteenlopende manieren waarop dit diep verlangen in de loop der eeuwen is geknot.

Om niet onvolledig te zijn, was ik maar vroeg begonnen, zodat het eerste tafereel de toeschouwers naar de tijden der Farao's bracht, toen eenvoudige lieden

ook niet konden doen waar ze lust in hadden. Langzaam sleepte het stuk zich door de ganse geschiedenis der mensheid en passeerde daarbij een reeks van opluchtende revoluties. Ook belangrijke feiten als de afschaffing van de slavernij of de komst der machine hadden in mijn werk een goede plaats gekregen. Het laatste werd niet slechts in de verzen vermeld, doch vond terzelfder tijd, op last van mijn indicaties, uitbeelding in een bewegingsspel, dat zich op de achtergrond voltrok. Groepen mannen en vrouwen, in zwarte gewaden, gaven immers door gelijktijdig verrichten van bewegingen, die een met mij bevriende jongedame had bedacht, een pieuze uitbeelding van de manier, waarop zo'n machine gewoon is zich te gedragen.

Nu schrijft men zulke dingen lichtvaardig neer, want waar liggen de grenzen ener dichterlijke fantasie? De opvoering van een werk waarin bij voorbeeld tussen haakjes wordt vermeld (op achtergrond voltrekt zich Franse revolutie) levert echter nogal wat problemen op, vooral als de regisseur een montere jongen is, die zo'n zaakje nooit eerder bij de hand heeft gehad.

Daar het te verwachten aantal bezoekers de 6.000 zou overschrijden, was geen enkele zaal groot genoeg om ons evenement te bevatten. De oplossing werd gevonden in het huren van een enorme hal, waarin de autobussen van de stad, na volbrachte dagtaak, werden opgeborgen. Nu, daar was plaats genoeg. Elk woord dat men er sprak werd echter 16-voudig teruggegeven door een gigantische echo, die de bouwmeester onopzettelijk bij zijn schepping had ingekookt. Een ander nadeel was, dat de hal slechts één maal voor een avondrepetitie ter beschikking van de uit ruim 700 personen bestaande cast kon worden gesteld, zodat we eigenlijk pas op de première zélve een complete indruk van het spel kregen. Daar het podium, dat door een geestverwant tegen een scherp gecalculeerde prix d'ami was

opgetrokken, op de repetitie herhaaldelijk instortte, kwamen wij die avond niet veel verder dan tot mijn mokkende Egyptenaren. De regisseur wilde doorwerken, maar toen de nacht begon te vallen, kwamen de ouders der goeddeels jeugdige spelers onthutst op fietsjes aangereden en haalden hun kinderen weg om te gaan slapen, zodat we de paar volwassenen, die ons tegen tweeën restten, ook maar huiswaarts zonden, daar men de Franse revolutie nu eenmaal niet kan uitbeelden met zes grijsaards van uiteenlopend postuur.

Ofschoon wij, gedachtig de zegswijze ‘slechte generale, goede voorstelling’ niet pessimistisch waren, leverde de première ons toch nog een reeks van ontmoedigende verrassingen. De gebrekkige repetities hadden verhinderd te onderzoeken, hoeveel tijd die vertoning vorderde, maar daar de meeste toneelstukken des avonds te elf uur aflopen, had ik niet ingezien waarom nu juist *mijn* werk op die regel een uitzondering zou maken. De première leerde echter anders.

Reeds om acht uur was de hal geheel gevuld door ruim zesduizend Mei-vierders van beiderlei kunne. Als men het zo leest, lijkt het niet eens veel, maar krijgt men dit getal in mensenhoofden voorgerekend, dan staat men toch wel tegenover een verontrustend clubje.

We begonnen wat laat, daar het orkest, dat de ouverture spelen moest, door een drukfoutje niet op het programma vermeld stond en gebelgd de toeters weer begon in te pakken toen wij, achter de coulissen, juist dachten dat ze gereed zaten om los te branden. Met moeite en een beroep op de socialistische solidariteit, kon de kwestie worden bijgelegd. Helaas waren een paar zangkoren, die ik had geïndiceerd, ten gevolge van een misverstand naar een verkeerde zaal gegaan, zodat we er een stoet autobussen heen moesten zenden, daar zij telefonisch weigerden de afstand te voet

af te leggen. Toen ze arriveerden was het wachten nog slechts op twintig negers, die voor een te Amerika spelend tafereel uit de stad Antwerpen zouden komen vliegen. Hoewel ik die lui persoonlijk een briefje had gezonden waren zij er om acht uur nog niet en zij hielden ons in spanning, tot het te laat was om aan hun verschijning nog waarde te hechten.

Toen mijn Egyptenaren, tegen negenen, onder de last der farao's begonnen te bukken, bleek dat de toneelverlichting, die door een partijgenoot pas enige uren voor de voorstelling was aangebracht, enige oneffenheden vertoonde. Door een ongelukkige plaatsing van een paar schijnwerpers waren de decors doorschijnen geworden, zodat het publiek, in strijd met onze bedoelingen, naast de ritmisch zwoegende slaven de voor de volgende scène gereedstaande personen in silhouet kon waarnemen. Daar deze lieden niet bevroeden, dat zij werden bespied en zich de tijd kortten met op het hoofd te krabben of eens over borst of achterdeel te wrijven, voegden zij een wel bijzonder nuchter schimmenspel bij het gebeuren, dat wél voor vertoning bestemd was. Gelukkig sprongen al spoedig de meeste lampen, zodat het toneel allengs duisterder werd en ook van de groepen achter de coulissen steeds minder waar te nemen viel.

Tegen middernacht waren wij pas bij de Middeleeuwen. Het publiek, begrijpend, dat het nog menig eeuwtje voor de boeg had, begon, met het oog op de laatste trams, de hal te verlaten en ik verzeker u, dat men het hóórt indien zesduizend personen met grote knoopschoenen aan, zich over een betonnen vloer mompelend in de richting van de uitgang gaan bewegen. Terwijl ik achter de schermen, waar het na elke knal donkerder werd, telkens nieuwe taferelen liet uitvallen, was het publiek in volle aftocht. Alleen aan een stoutmoedige sprong van de Middeleeuwen naar Thor-

becke viel het te danken, dat de apotheose nog ten overstaan van een handvol plakkers kon worden afgewikkeld - maar stellig hadden wij op dat droevig ogenblik meer mensen op het podium dan in de zaal.

Verschillende medewerkenden kregen daarop de gebruikelijke zenuwaanvallen, terwijl de officials die op de been bleven met elkaar op de vuist wilden, daar de meningen over de schuldvraag aanvankelijk zeer verdeeld waren. Pas toen *ik* achter de coulissen kwam, viel iedereen stil. Een grote wisseloper, die met een golvende baard aan voor tiran had gespeeld, zei dreigend: 'Daar heb je hem', waarop allen begonnen op te dringen, als was er weer een massaspel gaande. Vrij snel verliet ik de hal. Kort daarop werd ik tot toneelcriticus benoemd.

Word nooit criticus

Als uw zoontje toneelcriticus wil worden, moet ge hem opsluiten tot hij zijn beroepskeuze heeft gewijzigd, want in dit ambacht ligt géén kans op menselijk geluk - neem dat aan van iemand die het weet.

Ikzelf ben tot dit vak gekomen, zoals men aan de drank raakt: aanvankelijk alleen een glaasje bij feestelijke gelegenheden, maar op den duur elke dag een maatje. Het is, eerlijk gezegd, een potsierlijk beroep, om iedere avond, als een ander in bed stapt, je mening te moeten opschrijven. Zo'n schouwburg zit vol achtenswaardige liederen, die, bij het slot van de voorstelling, allemáál een mening hebben. Dat is misschien niet geheel juist. Sommigen hebben die mening reeds, als ze om acht uur het theater binnenkomen - ga maar eens aan de deur staan, dan kunt u het aan de gezichten zien. Anderen vormen hun mening in de pauze - ze houden een soort oordeelscollecte onder

hun kennissen en maken van die lappendeken een mooie zotskap, die ze dragen als hun eigen hoge hoed. Je hebt ook mensen, die, uit een soort stompzinnige harmonie, alleen op éigen kompas varen. Toen ik mijn tante Fie in de pauze van Ibsen's 'Spoken' ontmoette, en haar om haar oordeel vroeg, antwoordde zij: 'Och, wat heb ik met 'n ander z'n huishouden te maken.'

Dit is onmiskenbaar een oordeel, maar moet men het laten drukken in het ochtendblad? Ik geef toe dat het oorspronkelijker is, dan hetgeen men gewoonlijk in de kranten leest over 'subliem spel' en 'machtige creaties', maar tóch kan tante Fie geen critica worden: ze is niet deskundig. Ah - nu is de boot aan, lieve vrienden! 'Is die man in de krant dat dan soms wél?' schreeuwt ge verontwaardigd. Vraag het maar eens aan de toneelspelers - aan hun gebrul zal geen einde komen.

Hóe men het ook bekijkt: die acteurs zijn in ieder geval wél deskundig, want het toneel is hun roeping. Zij weten allemaal precies hoe het in elkaar zit en daarom ergeren ze zich blauw aan de criticus, die zich niet eens zelf schminken kan.

De toneelbeschouwing, die een acteur als 'deskundig oordeel' zou aanvaarden, omdat hij haar zelf geschreven zou kunnen hebben, heeft Alfred Polgar eens bedacht. Voor Nederland bewerkt, luidt zij:

'De voorstelling van gisteravond viel me tóch mee. Uiteraard kan Lies de rol van Martha helemaal niet áán, maar Henk moest haar natuurlijk haar zin geven: hij is een prachtregisseur - maar veel te verliefd op het loeder! Doordat Martha dus verkeerd gespeeld werd, kon Kees helemaal niet meer uit de voeten met zijn minnaarstekst: wat hij zei sloeg, naast deze haaibaai, als een tang op een varken. Het publiek vond het dan ook belachelijk, maar ik bewonder hem tóch, want is het geen schitterend vakwerk om, naast een

mens, dat de gewoonste clausjes uitstoot of ze je vergiftigen wil en telkens de gekste kappen maakt, tóch je partij te blijven blazen? De rest was niet veel zaaks natuurlijk, maar ja, door het gekke gedrijf van het kantóór, is de première drie weken vervroegd, omdat ze een klein bezet stukje nodig hadden om tegen 'Tranen der liefde' te gaan, nu Koos met 'Jan doe de deur dicht' in Rotterdam zo'n doodsmak heeft gemaakt. Die gekke Anneke had weer veel te veel jong rood op: dat kind leert het nooit. Willem speelde mat (zijn maagkwaal!) en Joost dééd maar wat: hij is helemaal in de war door al die herrie met Fien. Zéér knap vond ik Henkie: de zaal merkte er toch maar weer niets van dat hij te veel gedronken had. Schitterend, zoals die man zich ophoudt. Alles bijeen een voorstelling, waarbij het stomme publiek natuurlijk in slaap viel. Maar die mensen weten ook niet wat er allemaal vastzit aan het toneel! Ik, als deskundige, kon, zoals ge hierboven hebt bemerkt, heel veel waarderen.'

Kijk, zó moet het eigenlijk, maar ik vrees dat onze acteurs van kritieken in déze trant nog gauwer hun bekomst zouden hebben. Daarom is het veel beter dat alles blijft zoals het is: de spanning tussen acteur en criticus lijkt mij een door het Opperwezen gewilde orde, waarin geen verandering komen moet. De toneelspeler beruste in het feit, dat over zijn kunst zal worden geschreven door iemand, die er geen verstand van heeft, terwijl de criticus moet aanvaarden dat men hem aan gene zijde van het voetlicht beschouwt als de dorpsidioot. Pas als men aan déze kant ervan naar dezelfde mening gaat overhellen, wordt de zaak een probleem.

Zolang dit echter niet het geval is, moet hij de verachting der acteurs blijmoedig dragen. Gelukkig is dat niet moeilijk. De meeste toneelspelers zijn karakterologisch zó samengesteld, dat zij u hun meningen zelden in het gezicht zeggen, doch, zelfs in het contact met

hun ergste vijanden, die nooit verflauwende charme bewaren, waarmee zij trouwens hun brood verdienen.

Zolang u niet weet wat men van u denkt, is er geen probleem. Want zeg nu zélf: kunt u tegengaan dat uw overbuurman u als een boef beschouwt, zolang hij u die mening niet mededeelt? Het ontstaan van meningen is niet te remmen. Ge kunt toch niet elke dag een manifest aanplakken, waarin ge verklaart: zo en zo bèn ik, ieder die er anders over denkt vergist zich en wordt uitgenodigd zich te vervoegen op mijn kantoor, ten einde mijn argumenten aan te horen? Neen, dat gaat niet. We hebben allen te maken met de keien, die men ons naar het hoofd werpt, maar staan, formeel, buiten die, welke men nog achter de rug houdt. Daarom kunnen acteur en criticus tot in lengte van dagen vredig leven met elkaar. Als ze elkaar ontmoeten zeggen ze:

‘Dáág.’

‘Dáág.’

Dit alles met de bijbehorende glimlach die ons, als een praktische zevende sluier, voor de monden hangt.

Begin nooit een blad

Toen ik eens geheel zander middelen stond, doch niettemin een vrouw en een wenend kind met werk mijner handen voeden moest, nam ik onder invloed van lichtzinnige vrienden en met behulp van geleend geld, een noodlijdend weekblaadje over van een man, die zich haastig wegspoedde toen ik hem de koopsom had overhandigd. Opgeruimd begaf ik mij naar de drukkerij, waar, op zolder, een kantoorlokaaltje mocht worden gebruikt ten gerieve van het blad, welks directeur en hoofdredacteur ik sinds enige uren was.

De drukkerij werd gedreven door een rijk besnorde

zonderling, die veel weg had van een der Marx brothers. Hij barstte dadelijk in een smalend, droefgeestig lachen uit, toen ik parmantig bekende de nieuwe eigenaar van het periodiek te zijn. ‘De sluwe vos!’ mompelde hij, blijkbaar doelend op de vorige. Zich tot me wendend, zaidie hij daarop: ‘Ik heb er nooit in geloofd - in het blad. En ge moet goed begrijpen, dat ik er geen geld in steken wil.’

Opeens werd hij vuurrood van onverklaarbare ergernis en begon driftig een kleurig wijn-etiket te drukken. Daarop trad zijn broeder binnen, een dikke, sterk vibrerende man met nog grotere knevel, gehuld in een broek, die tot onder de armen was opgehaald, zodat men van zijn overhemd maar weinig gewaar werd. Door een onmatig leven was hij vervallen tot een staat van lichamelijke voosheid, die hem onafgebroken op een raspande manier deed hoesten. De ganse dag ging hij aldus blaffend door het gebouw, steeds op weg naar een onduidelijk doel, want men kon niet in de gang lopen of hij kwam er aan, kuchend en de deuren behoedzaam openend.

In het kantoortje maakte de koorts welke de ondernemer kwelt zich in volle hevigheid van mij meester. Ik schreef verscheidene pochende brieven en begon allerlei personen op te bellen. Zo beval ik ook de heer Potvraat, die met de advertentie-acquisitie van het blad belast zou worden, onmiddellijk bij mij te komen. Deze man nu zou een jaar van mijn leven vergallen, maar dat wist ik nog niet toen hij binnentrad met een omzichtigheid of het gans kantoor vol glaswerk stond. Hij was zowat zestig jaar en had de navrante élégance van iemand, die een zeer oud pak steeds weer opperst en ontvlekt. In vroeger jaren had hij als directeur leiding gegeven aan een bekende badinrichting, maar kuiperijen van onoprechte vrienden dreven hem, naar zijn zeggen, van die stoel. Hij had er een slecht gestileerd

flux de paroles uit overgehouden en een aimable heerachtigheid, die vliedun over de gevaarlijke rancune van de raté lag.

Binnentredend, begon hij mij onmiddellijk toe te juichen. Hij prees mij als een pienter jongmens, dat eindelijk had begrepen, hoe in dit zaakje het goud voor het oprapen lag en legde meermalen zijn hand vertrouwelijk op mijn arm, voornamelijk om zijn gouden pinkring te tonen, die hij naar alle waarschijnlijkheid voor deze visite bij een uitdrager had gehuurd. In een eendracht, die als een zoete, kleffe wolk om ons hing, maakten wij allerlei plannen en nog zie ik hem ten slotte weggaan - de wandelstok in de hand en de vale aktentas behoedzaam meedragend, als zat er een door hem van de romp gescheiden mensenhoofd in verborgen.

Inderdaad bracht hij allerlei advertentiën aan - bij voorkeur van kleine, door imbecielen of radeloze weduwvrouwen gedreven bedoeninkjes, die de tweede kwitantie alreeds terugstuurd en gingen huilen of vechten als de in mijn dienst staande wisselloper aandrong. Met de heer Potvraat had ik over deze affaires eindeloze, bijzonder uitmergelende discussies, die steeds op zaterdagmiddag in mijn woning plaatsvonden. Des morgens kwam de kwitantieloper het geld, dat hem niet geweigerd was, afdragen. De drukker kreeg dan zijn deel en de geringe rest zou *mij* zijn toegevallen, indien de heer Potvraat niet zulk een verpletterende overredingskracht had bezeten.

Nóg zie ik hem binnentreden - een vastberaden lach op zijn gezicht, dat, met baard en knevel, niet onknap was, doch van een hondse hardheid worden kon, als zijn beroepsvriendelijkheid door hebzucht werd weggeveegd. Steeds begon hij, mij een recht goede middag toe te wensen en nooit liet hij na, te informeren hoe het stond met de gezondheid van vrouw en kind. Mijn ant-

woorden boezemden hem veel belang in. Hij savoueerde ze met een gelaat vol vrome deelneming, nam enige ogenblikken stilte in acht, gelijk de radio doet na een s.o.s. en legde dan zijn verdoemde hoed op een kastje in de gang - want ik liet hem nooit in de huiskamer. Daarop bracht hij een lijstje te voorschijn, waarop hij de bedragen geschreven had, die hem naar zijn mening als provisie toekwamen. Daar het totaal steeds hoger was dan het geld dat ik overhad, stond ik voor de abstracte plicht, het merendeel zijner pretenties te betwisten op gronden, die ik ad hoe moest creëren. Mateloos was de kwelling dezer gesprekken, gruwelijk de aanblik van zijn lijstjes, die hij in een zo sierlijk en krullerig schoonschrift calligrafeerde, dat reeds de uiterlijke vorm zijner aanspraken een ontmoedigende onaantastbaarheid vertoonde.

Meer dan een uur stonden wij vaak in die gang, lovend en biedend en zo nu en dan onderbroken door mijn vrouw, die er door moest met een pan melk of een schaal etensresten. Toen ik hem een keer had vastgepraat werd hij opeens wit van haat.

‘Ik wil nou wel eens wat geld in mijn poten hebben,’ schreeuwde hij hees. ‘Ik wil eindelijk eens wat hébben - verdomme.’

Maar hij herstelde zich gauw, begon weer te glimlachen en hervatte zijn zuigende argumentaties. Had hij ten slotte wat gevangen, dan stak hij het geld in een kleine, marokkaans lederen portefeuille en het was aangrijpend, hem dan te zien wegstappen - flanerend, met loerende blik en de gespannen zekerheid van een armoedzaaier, die één keer zal bevelen. Want hij verbraste alles nog diezelfde avond door te gaan dineren bij kaarslicht.

Na een jaar was het blad failliet. Ik hield een kist vol clichés over en een grote hoeveelheid mooie enveloppen, want daarvan had ik in de eerste dagen

flink wat laten aanmaken. De laatste riemen papier liet ik versnijden tot velletjes, waarop men brieven schrijven kan. Toen ik eindelijk de oude drukkerij verliet, zei de baas met de snor somber: 'Ja, ik heb het gezegd - het zou niets worden' En zijn broeder stond even stil om mij aan te kijken met de pijnlijke lach, die een kind soms vertoont als het op het potje zit te drukken. Daarop hervatte hij zijn hoestende zwerftocht en was al spoedig in de gang verdwenen.